

43
1884 / 5.

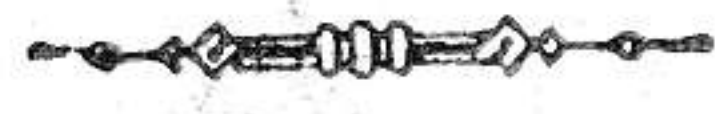
4035

ივერია

1884

№. № XI & XII, ნოემბერი და დეკემბერი

თბილისი.
ექვთიმე ხელაძის სტამბა.
1884

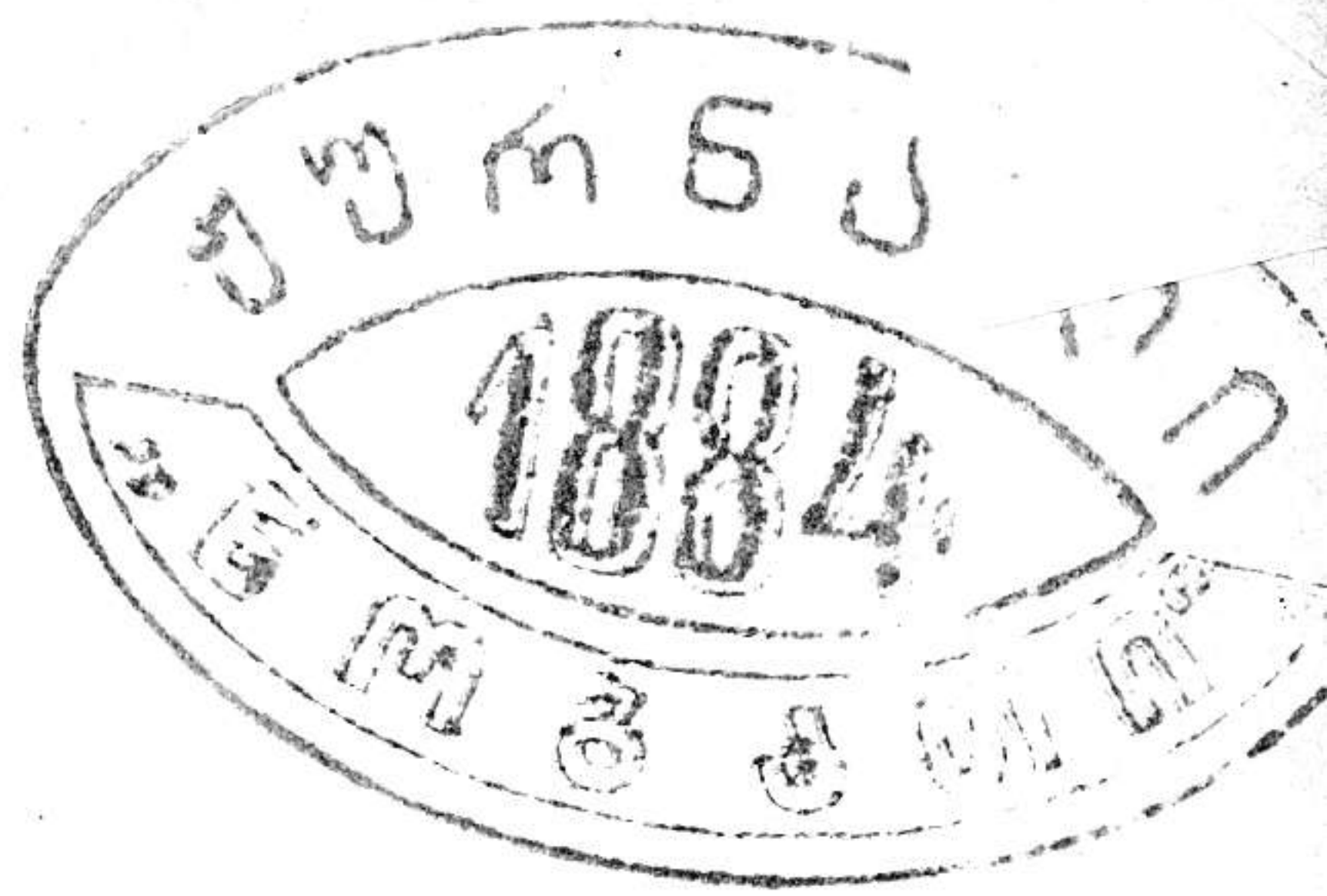
შინაარსი:

- I. ძრიქანგი (კომუდია), თსზ. მოღიერისა (დასასრული). 3
- II. წმიდა ნინო (ჰოქმა პ. ა. მზოხინინისა) თარგ. ივ. კერესელიძისა 52
- III. უცხოელის აზრი «ვეფხვის-ტყაოსანზე» (ჰოქმის გადათარგმნის გამო ფრანსიულს ენაზე) წერილი ბარონ სუტნერისა. 68
- IV. რას შამომცქერი ძმობილო? (ლექსი) თ. რაფ. ერისთავისა. 103
- V. ძართული საეკლესიო ხელონაწერები ხელოვნობის მხრით დ. ბაქრაძისა 105

დამატება:

~~VI~~ მასალა ისტორიისათვის. შემოკლებითი აღწერა საქართველოსა შინა მცხოვრებთა თავადთა და აზნაურთა გვარებისა (დასასრული).

VII ბანცხადებანი

ივერია

05
n-39

საკონსტიტუციო და სალიბერალურ
ქუჩისა

წელიწადი მეორე

№ № XI & XII

43
1884/5

თბილისი

ექვთიმე ნელოძის სტამბა, ლორის-მედიკოსის ქუჩაზე
1884

265 3355

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 5 Декабря 1884 г.

პ რ ი ჯ ა ნ ბ ი

(დასასრული) *

მოქმედება მესამე

გამოსვლა 1.

ჰარპაგონი, კლეანტი, ელიზა, ვალერი, კლოდია
(ხელში ცოცხი უჭირავს) უაკი, ლამერლიში, ბრინდაკუანი.

ჰარპაგონი. ახა, აქეთ მოდით, რომ ყველას შესატერი ბრძა-
ნება მოგცეთ და ყველას თავისი საქმე დაგარიგოთ.
კლოდ, წინ წამოდექი, შენიდგან დავიწეებ. ყოჩაღ, თარ-
ხმალიც თანა გქონია. ყური დამიგდე, მე შენ გიბძანებ,
ყველათერი კარგად დასწმინდე, მაგრამ მებუფი ბეკრი არა
ხეხო, თორემ გაცვდება და ვაი შენი ბრალდი. ამას გარ-
და, ვახშიმის დროს ბოთლები შენთვის ჩამიბარებია; არა
დაიკარგოს-რა, ან არა გასტუხოთ-რა, თორემ გაჩვენებ
შენს სეიჩს. სულ შენის კისრიდამ ამოვიღებ.

უაკი. კარგი მუქარაა.

ჰარპაგონი. (კლოდს) გასწი, წადი!

*) «ივერია» № № 9 და 10, 1884 წ.

გამოსვლა 2.

ივინივე, კლუდიას გარდა.

ჰარპაგონი. თქვენ, ბრინდაკუან და ლამერლიში, თქვენთვის ჩამიბარებია სტაქები და ვახშმის დროს ღვინის დასხმა, მარჯვით იმას მიართვი ღვინო, ვისაც სწყურებდა და ზოგიერთს უგუნური ბიჭებისაგან არ მოიქცეთ, რომელნიც სტუმრებს აღარ მოუშვებიათ, გინდა თუ არა დადიო! წყალი ბლამ-ბლამად ზიდეთ და კარგად გახსოვდეთ, ნუკავის ნუ დააფუინებთ ღვინოს, მინამ რამდენჯერმე არ მოითხოვოს.

უკი. (თავისთვის) დიაღ, უწყალო ღვინო თავში გაუჯდებათ. ლამერლიში. ძველი ტანისამოსი გაიხადეთ თუ არა, ბატონო?

ჰარპაგონი. გაიხადეთ და ახალი ჩადვით, რომელსაც სტუმრები მოკლენ. მაგრამ გაფთხილდით არ გაათუჭოთ.

ბრინდაკუანი. ბატონო, თქვენ თითონაც კარგად მოგესვენებათ ჩემი საცმელის წინ კალთები ნაკითთა მაქვს დალაქებულად.

ლამერლიში. მე კიდევ, ბატონო, შარვალი გახვრეტილი მაქვს და რომ მოვბრუნდები ხელმე, უკაცრავად ვასუხია...

ჰარპაგონი. ჩემად კედელთან იყავ ატუზული და ლაპარაკის დროს ზურგი არავის შეაქციო (მიუბრუნდება ბრინდაკუანს და აჩვენებს რომელი უნდა ეჭიროს ქუდი, რომ კალთებზე ლაქები დაფაროს). შენ კიდევ ასე გეხუროს ქუდი, რომელსაც გვემსახურებოდე.

გამოსვლა 3.

ჰარპაგონი, კლეანტი, ელიზა, ვალერი, ჟაკ.

ჰარპაგონი. შენ, ხედავ, ჩემო ქალა, ნასუფრად გეჭირებს თვალი
 არა წახდეს-რა. სწორედ საქალა საქმეა. ჭო, მართლა,
 მოემზადე და კარგად დახვდი ჩემს საცოლას. დღეს შენ-
 თან ავირებს მისკლას. გესმის რას გეუბნები?!

ელიზა. ბატონი ბრძანდებით.

გამოსვლა 4.

ჰარპაგონი, კლეანტი, ვალერი, ჟაკ.

ჰარპაგონი. თქვენ, ვაჟ-ბატონო, წინანდელი ცუდლუტობა
 რომ გახატო, რომ კიდევ არას ავირებს, რომ არ ავირებთ
 რომ ცუდად დაუხვდეთ ჩემს საცოლას?!

კლეანტი. მე იმას ცუდად უნდა დაუხვდე!

ჰარპაგონი. ეჭვი! ვიცით რა შვილიც ბრძანდებით ესლანდე-
 ლი ახალ-გ-ზდა უმაწვილები, ვიცით რა თვალითაც უყუ-
 რებთ თქვენ დედი-ნაცვლებს; მაგრამ თუ გინდა, რომ
 თავის დღეში აღარ მოვიგონო შენი უგანასკნელი ცუდ-
 ლუტობა, გიბრძანებ კარგად მოექნე შენ დედი-ნაცვალს,
 და, რაც გი შეიძლება, ასაძინო.

კლეანტი. მართალია გითხრა, მამა-ჩემო, ვერ დაგზიბდები,
 რომ ძალიან მიხაროდეს მისი დედი-ნაცვლობა; ტყუილი
 დაპირება იქნება. მაგრამ ამ შემთხვევაში გი ბეჯითად
 აღვასრულებ თქვენს ბრძანებას—კარგად და მხიარულად
 დაუხვდები.

ჰარპაგონი. ძალიან კარგს იზამ.

გამოსვლა 5.

ჰარპაგონი, ვალერი, ჟაკ.

ჰარპაგონი. ვალერ, ესაა შენც დამკობარე. ჟაკ, ახა წინ წამოდევ, საბოლოოთ შენ დაგარჩინე.

ჟაკ. ვისთან გნებავთ ლაპარაკი, თქვენს გუბერთან თუ მზარკუულთან? თქვენი მე განლაგართ და ამიტომ გთხოვთ, ბატონო, მიბრძნეთ.

ჰარპაგონი. თქვენთან.

ჟაკ. მაინც პირველს რომელს დაუწყებთ ლაპარაკს.

ჰარპაგონი. მზარკუულს.

ჟაკ. მისი ცოტა მოძითმინეთ (იხდის გუბერის ტანისამოსს და რჩება მზარკულის ტანთ-საცმელში).

ჰარპაგონი. რა თავს იგდებ!

ჟაკ. ესაა კი მიბრძნეთ.

ჰარპაგონი. მე მიხდა, ჟაკ, ამაღამ კარგი ვახშამი გაკობართო.

ჟაკ. (თავისთვის) ჩხირი კედელს.

ჰარპაგონი. ერთი მითხარი, ხომ კარგს ვახშამს გაგვიკეთებ?

ჟაკ. კარგი მოგეტყვას, თუ ფუფუნს კარგს მიბრძებთ.

ჰარპაგონი. რა?! დაუწყევლოთ ღმერთმა! სულ ფუფუნი და ფუფუნი! თითქმის სხვა აღარა ითქმებოდეს-რა მაგის მეტი: ფუფუნი, ფუფუნი და ფუფუნი! გაგონილს აძენი ფუფუნედ ლაპარაკი?

ვალერი. თქვენმა მზარკომ, ამაღამ ბრძენი კაცი თავის დღეში არ მიხასხამს. ერთი მითხარი, რა დიდი საქმეს ბუკრის ფუფუნით კარგი ვახშამს გაკეთებ? დიდი ჭკუა უნდა

მაგას? მაგას ხომ უკვლავ უგუნური შეიძლება. ბიჭს მაშინ დაგიძახებ, რომ ცოტა ფულთ ვარკვი ვახშამი გააკეთო.

ქაკ. ვარკვი ვახშამი ცოტა ფულთ?

ვალერი. ჰო, რას გაგვიკვირდა?

ქაკ. (ვალერს) ჩემს მხრით, ბატონო მოურავო, ძალიან მადლობელი ვახდები, თუ მაგისთანა საიდუმლოს გვასწავლი, და რადგანაც უკვლავურში თქვენ ეხირობით, დიდად დამაკალებთ, თუ ჩემს თანამდებობასაც თქვენ იკისრებთ...

ჰარპაგონი. ბეჭს ნუ ებუღებ! შენ ისა სთქვი, რა მოგიინდობა?

ქაკ. აი ბატონო თქვენი მოურავი უფრო იათვად გაგიკეთებთ ვაი ვახშამს.

ჰარპაგონი. ჩუმად! მე შენ ვიბძანებ.

ქაკ. რამდენი სული იქნებით?

ჰარპაგონი. ჩვენ ვიქნებით 8 ან 10 სული, შენ რვისათვის მოამზადე, რადგანაც სადაც სხვა ვაცისათვის არის მოამზადებული, იქ ათიც ვარკვად სჭამს.

ვალერი. რა თქმა უნდა.

ქაკ. მაშ თქვენ მოგიინდობათ ცივი ხორცი, წვნიანი, მოხრავული...

ჰარპაგონი. რას მიჭქარავ! მთელი ქალაქი უნდა გაძლო თუ რა ამბავია?!

ქაკ. შემწვარ...

ჰარპაგონი. (პირზედ ხელს აფარებს) აი, შე მუხანათო, მთელს ჩემს ცხოვრებას სულ შენა სჭამ!

ქაკ. ტკბილ...

ჰარპაგონი (კიდევ ხელს აფარებს პირზედ) კიდევ?

ვალერი. (ყავს) რას მიუღებ-მოუღები? აქ ხალხის ამოწვევით
 ხომ არ გინდა? ჩვენს ბატონს იმიტომ ხომ არ დაუზა-
 ტიუნია სტუმრები, რომ ჭადიით სული ამოართვას? ჯერ
 წადი, წავივითხე პატარა და ეჭიმებს გამოჭკოთხე, რა კნება
 შეუძლია მეტის-მეტს ჭამას და მერე ილაჭლაქე აქა.

ჰარპაგონი. აი კარგი სიტყვა.

ვალერი. იცოდე, ყავ, შენცა და შენისთანა უმგზავსლებმაც,
 რომ თუ კაცის მოკვლა გინდა, ბევრი ხორცი უნდა მო-
 უტანო ხელში სადილად. სტუმარი მამინ დაგჩხება კმა-
 ყოფილი, რომდესაც უკვლას თავს რომიურად მიუტან.
 ხომ გაგიგონია ანდა? აჭამა სიცოცხლისათვის გვიან-
 და და არა სიცოცხლე ჭამისათვის!

ჰარპაგონი, ოჰ, რა მშვენიერად არის ნათქვამი! მოდი ერთი
 გაგონო მაგ სიტყვისათვის! ეგრე ჭკვიანური ჯერ არა
 გამიგონია-რა. დიად, სიცოცხლე ჭამისათვის გვიანდა და
 არა ჭამა სიცოცხლე... არა, არა... რაგონა სთქვი, ჩუ-
 მო ვალერ?

ვალერი. ჭამა სიცოცხლისათვის გვიანდა და არა სიცოცხლე
 ჭამისათვის...

ჰარპაგონი. (ყავს) ჭო! გაუურება? (ვალერს) რომელმა მეტ-
 ნიერმა სთქვა ეგა?

ვალერი. ეხლა, ბატონო, სახელი ვერ მომიგონია.

ჰარპაგონი. არ დაგავიწყდეს, ეგ სიტყვები დამიწერე; ჩემი
 სასტუმრო ოთახის ბუხარზე დაგაწერინებ ოქროს ასო-
 ბით.

ვალერი. ბატონი ბრძანდებით, უთუოდ. ვახშმისათვისაც,
 თქვენი ბრძანებალა მაკვია, თორემ უკვლას ისე ვაკმა-
 თავ, რაგონც რიგია.

ჰარპაგონი. მას შენთვის მომიხდება.

ჟაკ. ძალიან კარგი; მე უფრო მოსვენებით ვიქნები.

ჰარპაგონი. (კალეს) იმისთანა საჭმელები მოამზადე, რომ ბუკრი ვერ იჭმებოდეს და ძალიან კი აძლავდეს: ღარიბი ზეთით მოხრაგულო, კაი გუზატები ღარიბს ხორცილთ გატენილი.

ვალერი. თქვენ ნუ შესწუხდებით, ეგ მე მომიხდება.

ჰარპაგონი. ესაა, ჟაკ, ჩემი კვიზაჟი გაწმინდე.

ჟაკ. მომიხდებათ პატარა, ეგ გუბრის საჭმეა (ჟაკი გადიცვამს გუბრის საცულს). თქვენ ბრძანებთ რომ...

ჰარპაგონი. რომ ჩემი კვიზაჟი გასწმინდო და ცხენები მზათა გვეხდეს ბაზარში წასასვლელად...

ჟაკ. თქვენი ცხენები, ბატონო? რის ცხენები? თქვენი ვეღარ დაუძრავთ. თქვენ იმათ ისეთ მარხვას ანახებთ, რომ, მგონია, ბუბია ჩემსაღ არ შეუნახავს, რაღა ხორცი შეჩებოდათ?

ჰარპაგონი. რამ განაღა აგრა, რომ არათუ არს აკეთებენ.

ჟაკ. განა ვინც არს აკეთებს, ჯამა არ უნდა? ნეტავი გეჭმიათ რამე და ჯათვით თუნდა სული ამოგერთმიათ. გული მიკვდება, იმათ საცოდნობას რომ გუყურებ; ჩემი ცხენები ისე მიყვარს, რომ იმათი ტანჯვა ჩემს ტანჯვად მიმაჩნია დიერთი ხომ არის მოწამე—პირიდგან ლუგმას ვიღებ და იმათ ვაძლეე. აბა რა გულის გაცი უნდა იყოს, რომ პირუტყვი არ ებრავებოდეს...

ჰარპაგონი, ბაზარშიდის არს უმავთ-რა, დიდი ჯათა არ დადგებათ.

ჟაკ. არა, ბატონო, მე იმათი წვალება არ შემიძლია, შოლტს იმათ ვერ დაკვრავ და უიძისოდ ესაა ისინი ვერ გა-

მოდგებიან. არა, ერთი მიბრძანეთ, ეკიზაყოს როგორ დასძრამენ, თავის თესებიც რომ ვერ დაუძრამთ?

ვალერი. ნუ სწუხართ, ბატონო, მე ჩვენს მეზობელს დაუძრამს; ცხენებსაც გაუძღვება და ვახშმის გაკეთებასაც ვკითხულობ...
 უკუაღას...

უკ. გიშველს ღმერთმა! ისევე სხვის ხელში დაიხრცნენ ჩემ ხელში დახრცვას.

ვალერი. ვარგის იზამდი, უკ, რომ ჭკუას ძაღს არ ატანდო.

უკ. თქვენ უფრო ვარგის იზამდით, ბატონო მოურავო, რომ ყველა საქმეში არ ეხხირობოდეთ.

ჰარპაგონი. (ყავს) ჩუმად, ბევრს ნუ ყბედობ...
 უკ. მე, ბატონო, პირ-მოთხეობას ვერ გაუძღვებ. განა არ მუშის, რისთვისაც სხადის ეს უმაწვილი ამისთანა საქმეებს. ამისთანა არა იქნება-რა, რომ მაგას ხელადამ არ გამოუვიდეს: მზარეულიც კი არის, ხაბაზიც, მეჯინებაც, ჯაჭიაც და მეცნიერიც. მაგის ბაჭი-ბუჭმა ილაჯი წაიღო. მითომ რა? ბატონს თავი მოკაწონო და შეკაყვარო. ის კი არ იცის ჩემმა ბატონმა, როგორ შეუკურთხებენ ხელ-მე, რაკი თვალადგან მოიძორობენ. ბარემ გული მიღრი-ნავს, მაგრამ რას ვიზამ. ტყუილს ბატონო, მე შენ არ გატყუო, დამიჯერე, ღმერთი არ გაძიწერება, ისე მიყვარხარ, რომ ჩემს ცხენებში ვერ გამოიძიწერებ...

ჰარპაგონი. არ შეიძლება, ერთი გავიგოთ, როგორ შეძომიკურთხებენ ხელმე?

უკ. მოგახსენებდი, მაგრამ ვაი თუ გაძიწერე.

ჰარპაგონი. ნუ გეშინიან, არ გაგიწერები.

უკ. უკაცრავოდ კი ნუ ვიქნები, ბატონო, და მეტონია კი, რომ გაწინებათ.

ჰარპაგონი. მე ვინ-იქით მადლობელიც დაგჩები თუ ვი-
ლას შემატყობინებ, რასაც ჩემოდ ლაპარაკობენ.

ჟაკ. მის თუ აგრეს, ყველას სიძარტლეს მოგახსენებთ.. საი-
თაც კი მიიხედავთ, ყველგან თქვენ დაგცინიან. ისე ვინ
არაფინ არ დააღებს, რომ თქვენი სხელი არ ახსენოს და
ფედ, უგანჯული ვასუხია, ათასი რაღაც რაღაცები არ
მიყუდლეს. ერთს მოუგონია, ვითომც თქვენ ახალი ეს-
მნი შეგიდგენიათ; ქრისტიანულად ხომ ერთის მეტი დიდ
მარხვა არ არის, თქვენში ვითომ ოთხი იყოს, ახა რა
მესაგონია? მეორეს მოუგონია, ვითომც თქვენ ბიჭებს
განგებ უგანჯობდეთ და ეხსებებდეთ ყველას გასკლას
დრეს, რომ ჯამაგინი თქვენ შეგჩები. მესამე ამბობს,
რომ თქვენი მუხობლას კატაფედ სანივარი შეგიტანიათ,
ცხვირის დუმიის ნაგლეჯი მომპარა; გინახათ ამისთანა
ლაყდ-ნდარაობა? მაგრამ ეს კიდევ არაფერი, ერთს მოუ-
გონია, რომ თქვენ თითონ შეზარულხართ ერთს ღამეს
თქვენსაკე თაკლში, თქვენვე თქვენსაკე ცხენებისათვის
ქერის მოპარვა გდამებიათ, მაგრამ მეჯინბეს მოუსწორი-
ხართ ბნულში და იმდენი ურტყამს, რომ სულ ზურგი-
ღამ ტყავი აუძვრიათ, მაგრამ სირცხვილით ხმა ვერ ამო-
გიღიათ. რაღა ბუჩი გაგიგრძელეთ, ბატონო, ერთის
სიტყვით ყველგან თქვენი ღანძლვა ისმის. ყველას თქვენ
ყოფილხართ: მუნწიც, წუწიც, ქეციანიც, ღანჩიც და,
უგანჯული ვასუხია...

ჰარპაგონი. (ჟაკს ცემას დაუწყებს) რას მიჭქარამ, შე თითონ
წუწო, შე ღორე შენა, შე ღანჩიკო.

ჟაკ. რას შემატყობებ ბატონო, ავი მოგახსენებდი, ნუ მათქმე-
ვინებ სიძარტლეს, გუფს მოგიყვანთ მეტეი.

ჰარპაგონი. ამას იქით ჭკუას ისწავლი (გადის).

გამოსვლა 6.

ვალერი, ჟაკ.

ვალერი. გეუო თუ არა! (იციანის) კარგად დაგიჯდა, მგონი,
შენი სიმართლე... რა გინდოდა ჭა? (გადის)

გამოსვლა 7.

მარინა, ჟაკ, ფროსინა.

ფროსინა. ჟაკ, თუ იცი, ბატონი შინა ბრძანდება?

ჟაკ. ვიცი და აგრე? დიაღ, შინ არის.

ფროსინა. მოახსენე ერთი თუ ღმერთი გწამს, რომ ჩვენ
აქა ვართ.

გამოსვლა 8.

მარინა და ფროსინა.

მარინა. აჰ, ფროსინა, რა უცნაურს მდგომარეობაში ვარ,
რა რიგად მუშინიან იმის ნახვისა.

ფროსინა. რისა გეშინიან, ან სამწუხარო რა გაქვს?

მარინა. როგორ თუ რა! ნუ თუ ვერ წარმოგიდგენია რა
დარდი უნდა ჭქონდეს იმ კაცს, რომელიც დღეს, ხვალ
სატანჯუკელს მოუღის?!

ფრანსუა. განა არ ვიცი, რომ თუ ვი ამოიხივებოდა დივან-
დებს სექსუ, თქვენ ზრახვებს არ ამოიხივებოდა, ის ქერა ვი,
რომელიც ვეღარ ვეღარ მეღაპრებოდათ, რომელიც ვხუ-
დავი, თუაღვი დაგვიღობია.

მარინა. გამოგიტყუებო, ფრანსუა, რომ ის დივანს—მომ-
წონს და სულ თვალი-წინ მიღება, მეტადვე მასუკან, რაც
იმან ჩვენ სახლში სიარული დაიწყო:

ფრანსუა. გაიციანთ ვი, რა ვადა?

მარინა. გაცნობთ ვი ჯერ არ გამიცნობია, მაგრამ შესედილ-
ბა ვი იმისთანა ვქვს, რომ უთუოდ თავს შეგავაჩვენებ;
რასაკვირველია, მე რომ მომანდონ, ყველას მაგას გამჯრ-
ბინებდი და, უნდა ვითხრა, რომ მაგის ბრალიც არის,
რომ უხვანდელი ჩემი საქმით ვგრე მამოფრთებს.

ფრანსუა. საკვირველია, დივანს გეფიცებოთ; ქერა, უმწვი-
ლები ასე ავარებენ თავს, მაგრამ უმეტესნი მათგანნი
საშინელი ღატაკები არიან. საქმით ისე მდიდარი ბე-
ბერი გიჩვენია. მართალია, გული სხვას გეუბნება და
ბებერი შენი შესაფერი არ არის, მაგრამ მაინც ეგა სჯობს,
რადგანაც მალე მოკვდება და შენ სრულებით თავისუფა-
ლი დარჩები, მაშინ ვინც გიყვარს ის ამოიხივი.

მარინა. უჰ, ფრანსუა, მაგას რომელი ამბობ? ჩემი საბუნდო-
რად სხვის სიკვდილს უნდა მოკვლადე; პირიქით ხომ
ვერ ჩამოვარდები, უთუოდ მოკვდი მეტი.

ფრანსუა. მამ რა გგონია? უიმილად არას გზით არ შეი-
თა, მინამ პირიქით არ მოგცეს, რომ მალე დაგაქვრი-
ვებს.

მარინა. უჰ, შენი ჭიჭიმი, რასა ზრახვას!

გამოსვლა 9.

ჰარპაგონი, თროსინა, მარინა.

ჰარპაგონი. (მარინას) მავატივე, ჩემო ხელმწიფე, რამ სა-
თვალისები გახელი, შენის სიმშვენის სიმწერად.
თქვენ ისეთის მშვენებით ბრწყინავთ, რამ სათვალეობი
საჭირო არ იყო; მაგრამ ყოველს მნათობს სათვალეობითა
შინჯვენ ხელმე და, რადგანაც ჩემთვის თქვენ უმშვენესე-
სი და უტურთესი მნათობი ბრძანებით ყველა მნათობ-
თა შორის, ამიტომ გაუბედ და სათვალეობი გაგიკეთე.
თროსინა, რატომ ხმას არ იღებს; არც სიყვარული ეტ-
ყობა ჩემის დანახვით.

თროსინა. ჯერ კიდევ უცხრობს. ხომ იცით, ყველა უმაწვი-
ლი ქალები მოცხებები არიან და თავის დღეში არ იტყვიან,
რაც გულში უღევთ.

ჰარპაგონი. მართლაც ამბობ. (მარინას) აი უმშვენესეო, ჩე-
მი ქალიც გახლებათ...

გამოსვლა 10.

ჰარპაგონი, ელიზა, მარინა, თროსინა.

მარინა. უკაცრავად, რამ აქამდის ვერა გნახეთ და ვერ გა-
გიცანით.

ელიზა. რასა ბრძანებთ, ბატონო, სიტყვა დამასწარით, თე-
რემ ბოდიში მე უნდა მომეხადნა.

ჰარპაგონი. მოზრდილი ქალი კი მუაკს, მაგრამ ცუდი ბაღა-
ხი უკუკეთვის მალაღი იზრდება.

მარინა. (ფრანსინას დაბლა) რა, რა სამაგული რამ არის!...

ჰარპაგონი. რას ბრძანებს ჩემი მშეთ უხახავა.

ფრანსინა. სულ თქვენს ქებაშია.

ჰარპაგონი. მაგ ბედნიერების ღირსი არა ვარ, ჩემო მშეუ-
ნიერო!

მარინა. (ცალკე) ღმერთო, რა მხეცია!

ჰარპაგონი. მეტის-მეტად მავალბთ მაგ გრძნობის გამოცხა-
დებით.

მარინა. (ცალკე) მეტის მოთმენა აღარ შემიძლიან.

გამოსვლა 11.

იგინივე, კლიენტო, ვალერი, ბრინდაკუანი.

ჰარპაგონი. აი, ჩემი შეილიც გახლათ თქვენს სანახავად.

მარინა. (ფრანსინას დაბლა) ფრანსინა, ჭხედავ? ეს სწორედ
ის არის, ვისზედაც მე გულაპყრობდი.

ფრანსინა. ეს კაი ამხავია!

ჰარპაგონი. რეგორცა სჩანს, გიკვირთ, რომ ამისთანა დიდ-
რანი შეილება მუაკსს მაგრამ მალე მტერი მოგიკვდეს,
მალე მე ეგები თავიდან მოვიშორო.

კლიენტო. (მარინას) სწორედ მოგახსენათ, მე არ მოკვლად
დი ამისთანა შემთხვევას და დიდად გამაკვირვს მამა-ჩემმა,
თავის გულის წაღილი რომ გამოვიცხადა.

მარინა. მეც ეგევე უნდა მოგახსენათ. ჩვენს აქ ერთმანერთთან

შეხვედრას არც მე მოკულობდი და დიდადაც გამაჰვირვას. გლეხანტი. მართალია, მარინა, თქვენზედ ვარგის მამა-ჩემი გერავის ვერ ამოიჩვენებდა, და დიდად მოხარული ვარ თქვენის აქ ნახვისა; მაგრამ ამასთანავე, უნდა მოგახსენოთ, რომ თქვენი დედი-ნაცვლელი ანათრად მიაძებს. დემეტრე თქვენც დაგიფარათ მაგისტანს ხვედრისაჲს. იქნება გარკვეულად ვარგის არ მოეწონოს ჩემი სჯა, მაგრამ დაწმუნებულად ვარ, თქვენ გი დამუთახნებთ, რომ საზიზღარი ცოლ-ქმრება გძულთ. თქვენ ვარგად იცით, როგორ შემეხება მე კვ სავსე და ამიტომ გასაჰვირვადი არ არის რომ ასე ცხარედ ეკიდები გამოგიტყდებით და გეტყვი, თუ მამა-ჩემის ნებაც იქნება, რომ ყოველს დონისძიებს მოგახმარებდი თქვენის ჯვარის-წერის დასარღვევად, ჩემზედ რომ იყოს დამოკიდებული.

ჰარპაგონი. გინახათ კიდევ ამისთანა ურცხვი? ერთი მითხარ, ვინ გუბნება აღსარება მითხარი?

მარინა. ჩემის მხრით მეც იმასვე მოგახსენებთ, რაც თქვენ მიხრძანეთ: თუ თქვენ ჩემი დედი-ნაცვლელი მიგახინათ სამწუხაროდ, მე კიდევ უარესად თქვენი გერობა. ნუ გუგონებათ, რომ მე ვარ მაშეზი თქვენის მწუხარებისა; მე ჰატოლსანს სიტყვას გაძლევთ, თავის დღეში არ დაუთახნებდები ამისთანა ჯვარის-წერაზედ, რომელიც თქვენ შეგაწუხებთ, თუ ვინმე ძალა არ დამატანს.

ჰარპაგონი. სწორედ აგრე უნდა. სულელებს სიტყვას ჰასუხნიც შესაფერი ეკუთვნის. ბოდიშს ვინდი, ჩემო მშენიერო, ჩემის შვილის სიბრყვისათვის. ჯერ ჰატარა ჭკუა აკლას და არ ესმის, რასა ჰბოდავს.

მარინა, მეწმუნეთ, რომ მაგის სიტყვებმა სრულებით არ

მაწყენინა. მე უფრო მადლობელი ვარ, რომ ავრე გადა-
მიშალა თავის გულად.

ჰარპაგონი. ეგ ხომ მეტის-მეტი წყალობაა თქვენგან მაგდუ-
ნი შეცოდების მიტოვება; მაგრამ არა უშავს-არა თან-და-
თან ჭკუას ისწავლის და გამოიფიცოს აზრს.

კლუანტი. შემცდარი ბრძანდებით, მამა-ჩემო, მე რაღა ვსთქვი,
თავის დღეში არ გადავთქვამ...

ჰარპაგონი. ვერ უყურებთ ამ საძაგელს? ეზლა უფრო თავს
გაკიდა.

კლუანტი. მამ რა ვქნა? ჩემ გულს მე თითონ ვუღალატო?

ჰარპაგონი. დიდება შენთვის ღმერთო! აღარ დაგკვხსნები?

კლუანტი. წარმოიდგინეთ, მშვენიერო მარინა, რომ მე მამი-
ჩემის მაგივრად ვდგვარ თქვენ წინ. შენ ხარ უმშვენიერ-
ესი ქმნილება მთელს ქვეყანაზედ; დედა-მამის უზრუნველ
ჯერ არა დახადებულა-არა უკეთესი, და იმაზედ ბუნებრივი
ქვეყანაზედ არავინ იქნება, ვისაც შენ მოიწონებ. არა ხელ-
მწითის ბედს არ დავხარბდებოდი, თუნდ მთელი ხმელე-
თი ეზურას ხელში, შენთან გვირგვინის დადგმას რომ
ვედიხსებოდე. აჰ, მარინა, მე მეტი არა მინდა-არა, ვე-
ლარაფერი დამიდგება წინ, არაფერს არ შევუშინდები და
უკვლას ავიტან შენი ერთი სიტყვისათვის, აღონდ ვი
შენ მითხარ: ჩემი ხარ. აჰ, აღონდ ვი...

ჰარპაგონი. დაწყენარდი, დაწყენარდი!

კლუანტი. ბატონო, მე თქვენ მაგივრად ვლავარავო.

ჰარპაგონი. ახა, ღმერთო! მე ენა დამება, თუ რა ამბავია?
რასაც მოვინდომებ, მე თითონაც ვარგად ვიტყვი, შუა-
მავალი რაღა საჭიროა. შენ აქ სკამები მოართვი, ის კი-
ჯობინებს.

მარინა. არა ბატონო, სჯობს ჯერ ბასარში წავიდეთ, უფრო
ადრე დავბრუნდებით და უფრო ბევრი დრო დაგვრჩება
სამუსაიფოდ...

ჰარპაგონი. (ბრინდაკუანს) ცხენები შეაბმეკინე საჩქაროდ
ეკიპაჟში...

გამოსვლა 12.

ივინივე, ბრინდაკუანს გარდა.

ჰარპაგონი. მახსტივუ, ჩემო მშვენიერო, რომ აქამდინ სამ-
ხრად არა მოგართვით-რა.

კლევანტი. მე წინათვე მივხვდი, რომ ასე მოხდებოდა და
ამიტომ თქვენ მაგიერად მოვატანინე მალაზიიდან რამდე-
ნიმე კაფათა თორთოხალი და ძურახები.

ჰარპაგონი. (ვაჯურს დაბლა) ვაჯურ!

ვაჯური. (ჰარპაგონს) გაგონილა!..

კლევანტი. მამა-ჩემო, ცოტად ხომ არ გეჩვენა. არა უმავს-
რა, მარინა ისეთი კარგი გულისაა, რომ მოგვიტოვებს.

მარინა. რასა ბრძანებთ, ბატონო, არც ეგ იყო საჭირო.

კლევანტი. რა მაგის ვასუხია, და გინახამთ სადმე ამისთანა
ბრწყინვალე ადამსი, როგორც მამა-ჩემსა აქვს თითზედ?

მარინა. მართლათაც მშვენიერება რამ არის...

კლევანტი. (მამას ხელიდან წაძრებს ბეჭედს და მარინას აძ-
ლევს) არა, თქვენ ახლო გაშინჯეთ როგორია!..

მარინა. მშვენიერება რამ არის, მშვენიერება, საკვირველად
ბრწყინავს.

კლუანტი. (წინ დაუდგება მარინას, რომელიც ჰარპაგონს ბეჭდის მიცემას უბრძობს) თქვენ არ მამიკვდეთ, ესაა თავის შესათუქს თითებს უჭირავს. მამა-ჩემი პირის-სახსნავად მოგაჩთვათ.

ჰარპაგონი. მე?

კლუანტი. ამ ბეჭედს თქვენ სახსოვრად აძლევთ მარინას, განა მამა-ჩემი?

ჰარპაგონი. (კლუანტს დაბლა) როგორ თუ?

კლუანტი. (მარინას) ავი მოგახსენეთ. შესუდეთ, როგორ მუხაწება ჩემს მაგივრად მინათვიო.

მარინა. რას ბრძანებთ, ბატონო, მე თვითონ არ ავიღებ.

კლუანტი. (ნებას არ აძლევს დაუბრუნოს) არა, თქვენმა მშენებმა, ძალიან ეწეინება.

მარინა. ნება მომეცით.

ჰარპაგონი. (ცალო) დასწევალა ღმერთმა, ამისთანა უბედურება გაგონილა!

კლუანტი. შესუდეთ, როგორ ჰსწეინს, რომ უარს აძებთ...

ჰარპაგონი. (კლუანტს დაბლა) დამაცადე, შე მუხანათო!

კლუანტი. კარგი ახლა, ცოდოა.

ჰარპაგონი. (კლუანტს დაბლა) დამაცადე, შე ავანსკო.

კლუანტი. მამა-ჩემო, ხომ ხედავთ ჩემი ბრალი არ არის, მე რაც ვა შემიძლიან ვეხვეწები, აილე მეთქი, მაგრამ ვერ გზით ვერ დაკაჯერე.

ჰარპაგონი. (კლუანტს დაბლა) დამაცადე, შე ჩამოსახსნობო.

კლუანტი. თქვენი ბრალი იქნება, მარინა, მამა-ჩემი რომ წამეხსნებო.

ჰარპაგონი. დამაცადე, შე არამწადავ.

კლუენტი. დიქტოს გუფიტებით, ავად გახდება, ნუღარ გაჯიუტ-
დებით, აიღეთ...

ფროსინა. (მარინას) რა დაგემართათ თქვენც? გამართვით,
რაკი აგრე გესკეწებიან.

მარინა. (ჰარპაგონს) რაკი აგრე სწუხთ, მეც აღარ გაწყენი-
ნებთ.

გამოსვლა 13.

ივინივე და ბრანდაკუანი.

ბრანდაკუანი. ვიღაცა კაცი გახლათ, ბატონო, თქვენი ნახ-
ვა უნდა.

ჰარპაგონი. წადი, უთხარ, რამ არა მცაჯიან; მუარკედ მო-
ვიდეს.

ბრანდაკუანი. ფული უნდა მივართვა ბატონსაო.

ჰარპაგონი. (მარინას) პატარა ხანს დამითხრეთ, ესაჲკე
გიახლებით.

კლუენტი. მინამდისინ, მამა-ჩემო, თქვენს მაგიერად მე გავ-
სწეგ მასპინძლობას და მარინას ბაღში მივართმევ სამ-
ხარსა.

გამოსვლა 14.

ჰარპაგონი და ვალერი.

ჰარპაგონი. ვალერ, თუ გიუგარდე, უკლაფერზედ თვალ-უუ-

რუ გეჭირებს, ეგება შატავა ბეჭი გადახარჩუნო სამხარს,
რომ ვაჭარს უგანვე დაკუბრუნო.

ვალერი. ბატონი ბრძანდებით.

ჭარჭარანი. ჩემ დასადუშავად ძეგლად შეიდი. დამატად, შე
ჩამოსახარებო!

(ფარდა დაეშვება)

მოქმედება მეოთხე.

გამოსვლა 1.

კლევანტი, მარინა, ელიზა, ფროსინა.

კლევანტი. ასე მობძინდით, ეს ისეთი ადგილია, სადაც თამამად შეგვიძლიან, წაზედან გვინდა, იმაზედ მოვილახვარავით.

ფროსინა. თანაც ძალიან ურიკოდ მოვიქცებით. თქვენც განზრახვა ცოტა ადრე რომ გამოგვბოლო, საქმესაც განვიწყვიტავთ და ამ გაჭირვებულს მდგომარეობიდანაც დაგვიხსნიდით.

კლევანტი. რა გაეწყობა, ჩემს ბედს უნდა დავემდებრო. მშვენიერად მარინა! შეიძლება შენი სურვილი შევიტყო?

მარინა. ჩემი სურვილი ეს არის, რომ დედაჩემთან მოვილახვარავით. მე იმისი დიდი ხატნი მაქვს; ვატარებოდგანვე თუთუნებაში გავუზღვიარ და სწორედ გითხრა, არ მინდა, რომ იმას მწუხარება მივაყუნო.

კლევანტი. შენ ჩემი ფროსინა, ამ საქმეში ხელს არ მოგვიმართავ?

ფროსინა. ეგ რაღა საკითხავია; რაგონ არ მოგიმართავთ. ხომ იცით, რაგონი შემბრალებული ვარ ვადაცა. იცით ხომ, რომ ღმერთს ჩემთვის ქვის გული არ მოუცია.

კლიენტო. ახ, გეთყვან, მოგვარე რამე.

ფროსინა. კგ სჯემე მე ძლიერ მეძნელება, (მარინას მიუბრუნდება) დედა შენთან სჯემის გარდგება ადვილია; ის კეთილი და გონიერი დედა-კაცია; იმედია, იმას მალე დაგიყოფილებთ, რომ შენ, მამის მაგონებად, შეიღწახ მიგათხროვოს. (კლიენტს მიუბრუნდება) მაგრამ ვაი, რომ მამა-შენი სხვა მამებს არა ჰგავს.

კლიენტო. კგ მე ვიცი.

ფროსინა. (მარინას) ეგება რაგონებში მოვასხრობთ და თვითონ იმას თქვენზედ უარი ვათქმევინო.

კლიენტო. ძალიან კარგი იქნება.

ფროსინა. დიაღ, კარგი იქნება; მაგრამ ამის მოხერხება, მე ვაი არა, უშეძლებელი არ შეუძლიან. ეს რა ვაი ფიქრი მომივიდა, იცით რა? მოდი მოვინახოთ სადმე ერთი ხანში შესული ქალი, აი ჩემსავით მოხერხებულად და ხმა დაკვირვებით, რომ ვითომც ის ასეაღ მოსულა უცხო ქვეყნიდან და უთვალავი ქონება აქვს, ვითომც მამა თქვენი იმას გაგვიყობით უყვარს და ძლიერ მოწადინებულად იყოს, რომ ის შეიერთოს და თავის ქონებასაც სრულებით დაუმტკიცებოს. არა მგონია ამისთანა აზრებს, ყური არ ათხროვოს. მართალია, თქვენ იმას ძლიერ უყვარხართ, მაგრამ ცოტა თქვენზედ მეტად იმას ფულები უყვარს. რადესაც იმას დავაჯერებთ, შეიძლება თქვენს ქონებასზედაც დაკათანხმდეთ, ბოლოს მინებაც, მართალია, გაიგებს, მაგრამ ბევრიც იხტუნოს, რაღას დაგვაკლებს...

კლიენტო. უკეთესი მოხერხება არ უნდა, რომ ეს არის!

ფროსინა. მე კგ მივიწყებ. მე მიცი და ამ სჯემე! ჩვენ რომ ქალი გვიჩინდა, ისეთი ქალიც მოხდა მესამე.

კლევანტი. ფროსინა! თუ ამ საქმეს კარგად დახედავ, იცოდე, შენს სიკეთეს გადავიხდი. საყვარელო მარინა, შენ უნდა დედა-შენს შეუჩნდე; ვიცი ის უარს არაფერზედ გეტყვის თუ შემწოდ გეყოლება ეგ შენი სიღამაზე, სიტურთუ, ტბილად მოუბარე ენა. და განსაკუთრებით შენი ალერსი, აი ეგ ალერსი, მაგ ეშხიან, მოცინარ თვალებზე და ნაზ ტუჩებზედ რომ ესე მშვენიერად იხატება. (ხელზედ ჭკოცნის).

მარინა. რითაც გი შევიძლება.

გამოსლვა 2.

ჰარპაგონი, კლევანტი, მარინა, ელიზა, ფროსინა.

ჰარპაგონი. (მოშორებით სდგას. იმის იქ ყოფნას ვერ შენიშვნენ) ამას რას ვხედავ? ჩემი შვილი ხელზედ ჭკოცნის თავის დედინაცვალს; ისიც უარს არ ეუბნება. აქ რაღაც ამბავია?

ელიზა. აი მამა-ჩემიც.

ჰარპაგონი. კარეტა მზად გახლავთ; რაღა გნებავდეთ, მაშინ წახდით.

კლევანტი. მამა-ჩემო, რადგანაც ამათ თქვენ მიჭყუებით, მე მაინც გაგჭყუებო.

ჰარპაგონი. არა, არა! ეგენი მარტო წავლენ. შენ აქ დარჩი, მე შენთან საქმე მაქვს.

გამოსვლა 3.

ჰარპაგონი და კლუანტი-

ჰარპაგონი. დედი-ნაცვლობით კი ნუ მოეჩილება და სწორედ მითხარ: შენ რას ვფიქრობ მაგ ქალებზე?

კლუანტი. რას ფიქრობ?

ჰარპაგონი. ჯო, იმის შესუღულობაზე, ტანადობაზე, სიმშენიერებაზე, ჭკუაზე....

კლუანტი. ახა რა ვიცი, რას ვფიქრობ.

ჰარპაგონი. მანც?

კლუანტი. გამეგოტყულები მამა-ჩემო, მე რეგოტყუებო მეგონა, ისეთი არ არის. რაღაც მეტის-მეტო პრანჭია სხანს, ტანიც უშნო აქვს, სალამაშითაც მაგდენი არათუკის და არც დიდი ჭკუის პატრონი გახლავსო.

ჰარპაგონი. წელან შენ იმას ელაპარაკებოდო...

კლუანტი. დიაღ, თქვენ მაგირ, რაოდ ტებილი სიტყვა ვუთხარ...

ჰარპაგონი. ერთი ეს მითხარ, შენ იქაზე თვალთ ხომ არ გიჭირავს...

კლუანტი. მე? კი რა სათქმელა?

ჰარპაგონი. გამიგონე. რაღაც მე ის ქალი კარგად გაუშინჯე, მერე ცოტა ხანს ჩავუფიქრდი. თვალ-წინ ჩემი წლოვანება წარმომიდგას; მერე ამ აზრმა გამიეღვა თავში: ვინ რას იტყვის, რომ ამ ხნის კაცმა ამისთანა ახალგაზდაზედ ჯვარი დაუწერო. ამისა გამო მინდოდა იმ ქალებზე ხედი ამეღო და შენთვის დამეთმო; მაგრამ ხათახლას ის

არის, რომ შენ ის არ მოგწონს.

კლუანტი. ჩემთვის უნდა დაგეთმონ?

ჰარპაგონი. ჭო!

კლუანტი. საცოლოთ?!

ჰარპაგონი. ჭო!

კლუანტი. მასე ყური დამიგდეთ. მართალია, მე ის ქალი არ მომიწონს, მაგრამ თუ თქვენთვის სასიამოვნოდ იქნება ვაგბედავ ჯვარის დაწერას.

ჰარპაგონი. არა, შეილა, მეც გამეგება რამე. ისე შეუგნებულად არა ვარ, როგორც შენ გგონია, მე სიყვარულის დამალება არ მიუვარს.

კლუანტი. მამა-ჩემო! ღმერთს გეფიცები, თქვენი გულსათვის ძალად შევიყვარებ.

ჰარპაგონი. არა, შეილა, არა. ცოლ-ქმარს თუ ერთი-ერთ-მანეთი არ უყვართ, ბედნიერი არ იქნებიან.

კლუანტი. მამა-ჩემო! სიყვარული ისეთი რამ არის, რომ ჩვენდა უნებურად დაინერგება; ნათქვამია, სიყვარული ქორწინების ნაყოფია.

ჰარპაგონი. არა! სწორე ვითხრა, ვაცო წინ-დაუხედაობით ბევრს წააგებს. შენს ადგილას მე ამას არ ვიზამდი. შენ რომ ის ქალი გყვარებოდა, მე იმას თავს დავანებებდი და ჩემმაგურ შენ იმაზე ჯვარს გადავწერდი, მაგრამ, რადგანაწ შენ ის არ მოგწონს, რაღა გაეწეობა, ისევე მე უნდა შევირთო.

კლუანტი. მასე კარგი! რახან ეგრეა, მე ახლავე გადაგიშლი ჩემს გულს: გეტყვი ჩემს საიდუმლოს. მართალი თუ გინდა ეს არის: მე ის ქალი მას აქედ მიუვარს, რაც ის ერთხელ სუიციდობის დროს ვნახე. ახლა უნდა მეთხროვა,

რომ იმისად ჯვარის დაწერის ნება მოგეცათ; მაგრამ ვერ
გაგებდე; იცოდა, რომ იმ ქალსად თქვენც თვალი გეჭი-
რათ და არ მინდოდა გამეჯავრებინეთ.

ჰარპაგონი. დახვიდოდა იმასა თუ არა?

კლევანტი. დახვიდა.

ჰარპაგონი. ხშირად?

კლევანტი. დიად, ხშირად.

ჰარპაგონი. კარგად გეზურებოდნენ?

კლევანტი. ძალიან კარგად, თუმცა ჩემი ვინაობა ვი არ
იცოდნენ...

ჰარპაგონი. გამოუცხადე იმას შენი სიყვარული? აცნობე,
რომ შენ განდა იმისად ჯვარი დაიწერა?

კლევანტი. უეჭველია, რომ ეგრე იქნებოდა. ჩემი განზრახვა
მის დედასაც შევატყობინება.

ჰარპაგონი. მერე უნდა გითხრა?

კლევანტი. არა.

ჰარპაგონი. ქალსაც უყვარხარ?

კლევანტი. ჰო, როგორც ვატყობ, ის კარგის თვალით უნდა
მიუხრებდეს.

ჰარპაგონი. (ხმა-დაბლა, პირველ მოკიდებით) კარგი ამბები
შეიძლება; მეც ეს მინდოდა. (ხმა-ძალიან) ვაყ-ბატონო!
იცო რა გითხრა! მე შენ გაბძახე, იმ ქალის სიყვარული
გულიდამ ამოიკრუნო! არ იცი, რომ შენ იმისად უნდა
დაიწერა ჯვარი, ვიხუდაც მე მიგითითებ?

კლევანტი. განა ეგრე მასხარადაც უნდა ამოგდოთ? მას კარ-
გი! რა ხან ეგრეა მე პირდაპირ გამოგიცხადებ! მოგი-
კვდეს მარინას სიყვარულზედ ხელის ამღები! რაც უნდა
საშინელი მდგომარეობა მომელოდეს, იცოდე ყოველი

განსაცდელისათვის მზადა ვარ და თუნდაც რომ იმის
დედა დაიყოლიო, იცოდეთ მაინც ვერას გაიტან.

ჰარპაგონი. აი, შე აწიროკო, შენა! შენ მიბუდავ ჯიბრში
ხადგომას?

კლევანტი. მე კი არა, შენ მიდგებარ ჯიბრში. შენზედ ვინ-
კლად მე არ განუცხადე ჩემი სიყვარული?

ჰარპაგონი. მე მამა არა ვარ? შენ მე არ უნდა მეძიარჩილე-
ბოდე?

კლევანტი. ველარ გაიგე, რომ მაგისტანა საქმეში შეილება
მამას აღარ უძიარჩილებინ? სიყვარული არავის უძიარჩი-
ლებს; იმას აღვირს ვერაგინ ამოსდებს.

ჰარპაგონი. რაღა კაი კაის ძიარტყამ, მაშინ დაგიძიარჩი-
ლებ მე შენ!

კლევანტი. შენ მაგითი ვერ შემაშინებ!

ჰარპაგონი. თუ კაცი ვარ, მაშინაზე ხელს აგალებინებ.

კლევანტი. რაგორ შეგიძლიან.

ჰარპაგონი. რაო? ჩქარა, ჩქარა, ჯიბრში მომაწოდეთ!

გამოსვლა 4.

ჰარპაგონი, კლევანტი, ჟაკ.

ჟაკ. ჰეი, ჰეი! ეს რა ამბავია? ჩხუბი რაგორ გეკადრებათ,
ბატონო!

კლევანტი. მე შენი ჯიბრისა არა მეშინიან!

ჟაკ. (კლევანტს ეტყვის) ხმა დაიმდაბლე, ემაწიდეო, ძიარ-
დებს გმარტებსო!..

ჰარპაგონი. შე უსინდისო შენა! რაგონ ჭბელავ კბრე
 უზრდელად ჩემთან ლაპარაკს.

ჟაკ. ანატოკე ბატონო, ანატოკე!

კლევანტი. მე ჩემს სიტუვას არ გადავსთქვამ.

ჟაკი. (კლევანტს ეტყვის) რაგონ ჭბელავთ მაგას მამა-თქვენ-
 თან?

ჰარპაგონი. გამიშვით!

ჟაკ. რას ნებულობთ, ბატონო, რასა! შეილზედ აწევთ სა-
 ცემრად? მე რამ მტემთ, კიდევ ჭო, ჭო...

ჰარპაგონი. ჟაკ, მოდი, შენ გააჩიე ჩვენი საქმე; მაგრამ
 ჯერ კი ჩემი გაიგონე...

ჟაკ. ბატონი ბრძანდებით! (კლევანტს მიუბრუნდება) ემწვილთ
 არ შეიძლება ცოტა უკან დადგეთ.

ჰარპაგონი. ჟაკ! მე მიუვარს ერთი ქალი; ძალე იმასედ ჯვარ-
 რის დაწეწას გაბიკებ. ის ქალი ამ წუწესად შეჭყუარებინა.
 ამასაც უნდა იმასე ჯვარი დაიწეროს; თავს არ ანებებს,
 ჩემი უჩიი ხდება.

ჟაკ. კბ მტყუანია ამ საქმეში.

ჰარპაგონი. კაცო, გაგონილა, რამ შეილი მამას ეჯობრე-
 ბოდეს? ნუ თუ შეილს დედ-მამის იმოდენა მორჩილება
 არ უნდა ჭქონდეს, რამ მამის სიყვარულს არა ჭკად-
 როს-რას?

ჟაკ. მართლსა ბძანებთ. თქვენ აქ მომიტმინეთ—მე მივალ და
 იმასთან მოვილაპარაკებ. (დაჯდება).

კლევანტი. (მიუკებება ჟაკს, რამელოც იმას უახლოვდება) ჟაკ,
 მეც შენ ამომიჩიუიხარ; შენ იცი, რაგონც პირუთვნე-
 ლად გააჩიე ჩვენს საქმეს.

კლევანტი. ჟაკ! მე მიუვარს ერთი ქალი; იმასაც მე ვუყვარ-

ვარ; მამა-ჩემიც კარშიყუბა. შენ რას იტყვი ამხედ.

ჟაკ. მტყუანია მამა-თქვენი.

კლემენტე. სირცხვილი არ არის მაგ ხნის კაცი ცოლის შერ-
თვაზედ ჭფიჭრობდეს, ან შეჭფურის მაგას არშიყუბა? კბ
საქმე მაგან ყმაწვილ-კაცებს არ უნდა დაუთმოს!

ჟაკ. მართლსა ბრძანებთ; ალბად ხუმრობს მამა-თქვენი. ერთი
წავიდე იმას დაგვიტხონ. (ჭარბაგონს ეტყვის) კბ, საკვირ-
ველი კაცი ბრძანდებით, დმურომანო. მე თქვენ შეილში
გასაკიცხავს ვერასა ვხედავ. ის ამბობს მხლელად, რასა-
კვირველია, შეილი მამას უნდა ემოჩნილებოდესო, მაგ-
რამ მამასაც მართებსო, რომ შეილს კარგად მოეზყრასო.
ოღონდ შესაფური საცოლოდ აღმოჩნით, ის მეტს არა-
ფურსა ვთხროთ.

ჭარბაგონი. წადი და უთხარი, რომ თუ კვლე ჭკვიანად და-
ჭერს თავსა, ჩემგან ბუკრს წყალობას მოულოდეს. ოღონდ
მარინას თავი დაანებოს და სხვა ვინც უნდა ამოიჩიოს.

ჟაკ. კბ მე მომანდეთ. (კლემენტეს მიუბრუნდება) მამა თქვენი
ისეთი შეუგნებელი კაცი არა სჩანს, რაგორც თქვენა
გგონიათ. მართალია, ის თქვენს ყოფა-ქცევას გაუცოფუ-
ბია; თქვენი საქციელი არ მოსწონებია; მაგრამ ახლა
მოლბა და ყველაფერზე გეთანხმებათ. მხლელად თქვენ კი
იმასთან თავი ისე დაიჭირეთ, რაგორც მას ეკადრება!
მოიჩილად, თავ-მდაბლად და ზრდილობიანად.

კლემენტე. ჟაკ! შეგიძლია დაარწმუნო მამა-ჩემი, რომ თუ ის
მე მარინას დამითმობს, მთელს ჩემს სიცოცხლეში იმის
ყურ-მოჭრილ ყმად გავხდები და ჩემისთანა მოიჩილებას
იმას მთელ ქვეყანაზე ვერავინ ვერ გაუწევს.

ჟაკ. (ჭარბაგონს ეტყვის) რაც გინდოდათ, შევასრულე. ის ყვე-

დაფურცელს თანხმა გაგინდათ.

ჰარპაგონი. ეგ გარგად მოახერხე!

ჟაკ. (კლუანტს ეტყვის) დიად, გაკათავე ყველაფერი, მამა-თქვენნი ყაბუჯს აწის!

კლუანტი. მადლობა დიქრთსა!

ჟაკ. ბატონებო! ახლა თქვენ მოილაპარაკეთ ერთმანეთში: ხომ შეგარბეთ. მე რამ არ დაგსწრებოდით, ვაი კინკლავა მთავრიდოდით.

კლუანტი. ჟაკ! შენგან მე დიდად დაგაფებული ვარ.

ჟაკ. დაგაფებად არა დიქს ბატონო!

ჰარპაგონი. ჟაკ! შენ მე დღეს დიდად მასიამოვნე; საჩუქრის დიქსი ხარ და (ჰარპაგონი ჯიბეში ხელს ჩაიყრთ, ჟაკიც ხელს გაუწვდის; მაგრამ ჰარპაგონი მხალხოდ ხელსასხლცს ამოიღებს ჯიბიდან და ეტყვის): არც დავივიწყებ.

ჟაკ. დიქრთმა თქვენი წყალობა ნუ მომიშალობს, ბატონო!

გამოსვლა 5.

ჰარპაგონი, კლუანტი.

კლუანტი. მამა-ჩემო! გთხოვთ, მამაკითხეთ ჩემი გულ-ფიცხობა.

ჰარპაგონი. მიპატიებია.

კლუანტი. გარწმუნებთ, რამ მას აქედ დიდ სინანულში ვარ.

ჰარპაგონი. მე ვი სიხარულით ცას გეწევი, რამ შენ ჭკუა-ფედ მოსუჯსა გხედავ.

კლევანტი. რა სულ-გრძელი ბრძანდებით, რომ ეგრე ძალე
იგონებთ ჩემს ურჩობას.

ჰარპაგონი. თუ კი შეინახებს, ემაწვილ-კაცს შეცდომა ყო-
ველთვის მიუტავება.

კლევანტი. პატრონსანს სიტუვას გაძლეკო, მამა-ჩემო, რომ
თქვენი გულ-გეთილობა სიკვდილამდის მესხომება.

ჰარპაგონი. მე კი იმას გეტყვო შეილო, რომ, რაც უნდა
მთხოვო, ყველაფერს შეგისრულებ.

კლევანტი. რახან მარინას თავს არ მასწორებ, სხვა ახა რაზე
უნდა შეგაწუხო?

ჰარპაგონი. რა!

ბაგოსვლა 6.

კლევანტი და ლაძლეში, რომელიც ბადიდგან
გამოდის, ხელში უუთი უჭირავს.

ლაძლეში. ოჰ, ბატონის შეილო, რა კარგს დროს გნახე!
ჩქარა უკან გამოძევი.

კლევანტი. რა ამბავია?

ლაძლეში. უკან გამოძევი მეტქი; ჩვენი საჭმე კარგად მი-
დის...

კლევანტი. როგორ!

ლაძლეში. აი, ამასია შენი ბედი.

კლევანტი. რას ამბობ?

ლაძლეში. რომ იცოდე, მთელი დღე სულ ამას ვუთვალ-
თვალე.

კლიენტო. კვ რა არის?

ლატალი. მამი-შენის დოკლათი ხელში ჩაგიგდე.

კლიენტო. როგორ მოახერხე, შე ეშმაკო!

ლატალი. ამას შერე გაიგებ; გესმის, მამა შენი როგორ
საგონად ღრიალებს?

გამოსვლა 7.

ჰარპაგონი. (ბალიდგან შემოდის ყვირილით) არიქა, ქურდი!
ქურდი! დაიჭით, დაიჭით, კვ ავაზაკი, კაცის ძველი!
ოჰ, შე სამართლიანო, დაღმცვილო ღმერთო! ეს რა ამ-
ბავია ჩემს თავზე?! დაუღუბე! გამცარცვეს! უელი გა-
მომჭრეს! ვინ იქნებოდა? როგორ მოენახო? საით წავი-
დე, საით არა? იქ ხომ არ იქნება; ვინ იცის, იქნება
აქვია! დადექ, დადექ! (წაივლებს ხელს თავის ძველზე)
ფულები, ჩემი ფულები დამიბრუნე! ფულები დამიბრუნე
მუთქი! ვაიმე! ეს ხომ მე ვარ. ჭკუა ამერია. არ ვიცი სა-
და ვარ, ვინა ვარ, რას ვშვრები? ვაი ჩემო, ჩემო საყვა-
რელო ფულებო! ვაი ჩემო, ერთგულო ძეგობარო! წამარ-
თვეს შენი თავი! დამეკარგე! შენ დამეკარგე, მაგრამ შენ-
თან ნუგეში და სიხარულიც დამეკარგა! მართლა, რით
ვიცხროვარ? ამის შემდეგ რით ვინუგეში! მე ამ სოფლად
რაღა უნდა გავაკეთო! რაღად მინდა სიცოცხლე! კვადები;
სამარეშიაც ჩაშვებას მიპირებენ. ვინ განდებს ჩემი ღმერ-
თი! ვინ ჩამიდგამს მუხრედ სულსა! ვინ დამიბრუნებს
ჩემ ფულსა?! ვაიმე რას ვბოდავ! ვის ვუღაპარავები? რა
ვარგო ღრე ამოურჩევია იმ არა წმინდას იმას; სწორედ
3

მასინ დაკუკლავარ, რადესაც მე ჩემ თავსად შეიღს ვე-
 ჯაზარაკებოდი! გავიდე გარეთ, პოლიციას მანც ვაცნო-
 ბო; მთელს ჩემს ოჯახს გავხვევ ამ საქმეში! გოგოებს,
 ბიჭებს, ქალს, შეიღს და თვით ჩემს თავსაც, ჩვენებს
 უნდა ჩამოვართვას. უჰ, ღმერთო, დიდ-ძალი ხალხი მოგ-
 რთვიდა! ყველაზედ უკვირია მასქეს! ყველა ჩემი ქურდი მოგ-
 ნია. იქ რაზედ ჯაზარაკობენ! ალბათ ჩემს ქურდზედ! ზე-
 ვით ვიდეკ რაღაც ხმაურობას! ალბათ ჩემი ქურდი იქ
 არის! ოხ, ღმერთო! რა შეგცოდუ ამის თვასი! ხალხნო!
 ნუ იღებთ ჩემს ცოდვას! მითხარით, ვინ გამოძიქრა ყელი?
 თქვენში ხომ არ იმალება? ყველა მე შემომჩერებია! მამა-
 სახჯისებო! მოსამართლენო! მომეშველეთ, თქვენი ჭირი-
 მე! მე მინდა ყველანი ჩამოვადრხო! ყველანი ჩემზედ იცო-
 ნიან, ალბად ესენიც ჩემი ქურდის ამფსონები არიან! მცვე-
 ლებო! გზირებო! მტანჯველულო! მწკალებლებო! თუ ჩე-
 მი ფული ვერ ვიპოვნე, ჩემ თავსაც ჩამოვიღრხო.

(ფარდა დაეშვება)

მოქმედება მეხუთე

გამოსვლა 1.

ჰარპაგონი და პოლიციის მოხელე.

მოხელე. დამაცადეთ, ბატონო! ჩემი ხელობა, მადლობა ღმერთსა, კარგად ვიცი. ამისთანა საქმეებში მე ხამი რადი ვარ. აი, ნეტავი იმდენი ათასი გატენილი რქოებით უუთები მომცა, რამდენი ვაჟ-ბატონიც მე სახრჩობულაზედ გადმოძიკიდა.

ჰარპაგონი. ყველა მოსამართლენი ვაფდებულნი არიან გამოიკვლიონ ეს საქმე და, თუ სამართალმა არ მიბრუნა ჩემი ფულები, — თითონ სამართალს სამართალში მივცემ.

მოხელე. აქ სასტიკი და მოხერხებული გამოძიებაა საჭირო. თქვენ ბრძანეთ, რამ ის უუთი...

ჰარპაგონი. რჩი ათასი რქოთი იყო გატენილი.

მოხელე. რჩი ათასი რქოთი!

ჰარპაგონი. დიაღ, რჩი ათასი რქოთი.

მოხელე. ეგ ხუმრობა აღარ არის.

ჰარპაგონი. ხუმრობა რასა ჭკვიან? არ არის ჭკუანაზედ ამისთანა სასტიკი სასჯელი, რამ ღირსეულად დაისაჯოს ეს ავაზაკობა?!..

მოხელე. რა გვარია ფულები იყო იმ უუთში?

ჰარპაგონი. სულ ნამდვილი ბაჭყალია თქონები.

მოხელე. ვის ახალაბთ ამ ქურდობას?

ჰარპაგონი. მთელ ქვეყანას! მე მსურს დაატუსაღოთ მთელი ქალაქის და მის ახალ-მახალ სოფლების მცხოვრებელი.

მოხელე. მე თუ დამიჯერებთ, ჯერ ნურავის ნუ დაათუბობთ, ენაღეთ ჩუმიად მიაგნოთ კვალს, რომ მერმე, განონისამებრ, ბეჯითად მოგვკიდოთ საქმეს ხელი და დაგობრუნოთ ფული.

ბაგოსვლა 2.

ჰარპაგონი, მოხელე, ჟაკ.

ჟაკ. (სტენის უკან მიბრუნდება, საიდანაც მამოვიდა და იძახის) მე ესლავე დაგობრუნდება; უთხარი, რომ გამოსტყვიან უფლი, გატუსონ კარგად აღბე, გათუთქონ მერმე მდულარეში და ჩამოგვიდონ ჭერში.

ჰარპაგონი. (ჟაკს) ვინა? ვინც ფულიები მომპარა?

ჟაკ. მე იმ გოგონე მოგახსენებთ, რომელიც ეს აჩის ესლავთქვენის მოურავისაგან მომივიდა! რას მიბძანებთ: შეკვწათ, თუ მოკხარშოთ?

ჰარპაგონი. რა შეგოგება! (მოხელეს) ურიგო არ იქნება, რომ ამასთან მოილავარავოთ.

მოხელე. (ჟაკს) ნუ შეგეშინდებათ! მე არა ვარ იმისთანა გაცი, რომ სიწესვილი გაჭამო: საქმეს ჩუმიად წავიყვანთ.

ჟაკ. ვასმამხედ მიბრძანებთ?

მონელი. ბატონთან დასამალავი ანაჟი ანა გუაქას-რა, ჩემ-
მა ძმობილა.

ჟაკ. მერწმუნეთ, ბატონო, გვცდები ვაი ვახშამი მოგიმზადოთ.
ჰარპაგონი. მაგას ვინა გვითხავს შენ?

ჟაკ. ვახშამს თუ ვერ გიმზადებთ, ბატონო, რეგულარ რიგია,
თქვენი მოურავის ბრალის; თავისის უაღრთით სჯიკე გა-
მიჭირა.

ჰარპაგონი. ხმა ჩაწყვიტე! შენ ვინა გვითხავს ვახშამს ან
სადილს? შენ იმ ფულის ამბავი მითხარი, მე რამე მომ-
პარეს.

ჟაკ. თქვენ მოგპარეს ფული?

ჰარპაგონი. ჯო, მე მომპარეს! ახა ნუ დაგობრუნებია და ჩა-
მოვადრწობინებ შენ თავს, თუ ვატი ვარ.

მონელი. ღმერთო ჩემო! ნუ გაუჭირე სჯიკე მაგ ვატი. მე
მაგას სახეზე ვატყობ, პატრონისანი ვატი. ძალის დატა-
ნება რა საჭიროა—ისედაც მართლს გვეტყვის. (უკვს)
ჯო, ჩემო ძამია, თუ გამეტყულები, დასჯა ვი ანა, ვაი სა-
ჩუქარსაც მიიღებ შენის ბატონისაგან. შეუძლებელია, რამე
არ იცოდე ამ სჯიმისა.

ჟაკ. (ვანზე) ააა! თუ გადახდა მინდა ჩვენის მოურავისა,
სწორედ ეხლას დრო. რაც ის შამოვიდა ამ რჯახში, ჩემ-
ვის მოძვედიც ის გახდა, ბატონიც ის შეიქნა და
ჯობებიც აქამდის გუდიდამ არ ამომსკლია.

ჰარპაგონი. რას ბუტბუტებ ბიჭო?

მონელი. (ჰარპაგონს) დაატალეთ, რილასაც თქმას აზიკებს:
ავი გითხარით, პატრონისანი ვატია მეთქი.

ჟაკ. თუ მართალი ვინდათ, ქურდი თქვენი ერთგული მოურ-
ავი უნდა იყოს.

ჰარპაგონი. ვაჟური?!

ჟაკ. დიაღ!

ჰარპაგონი. რომელიც მე ასე სანდო გაცად მიმაჩნდა?

ჟაკ. დიაღ, სწორედ ის!

ჰარპაგონი. მაგას რისთვის ჭფიჭობ?

ჟაკი. რისთვის?

ჰარპაგონი. ჭო!...

ჟაკ. რისთვის?... რისთვის და... მისთვის.

მოხელე. გარკი, მაგრამ რა საბუთები გაქვს?

ჰარპაგონი. ეგება დაინახე, რომ ის დადიოდა იმ ალავის
ახლო-მახლო, სადაც მე ფულები მქონდა შენახული.

ჟაკ. დიაღ, ჭეშმარიტია. სადა გქონდათ თქვენ, ბატონო,
ფული?

ჰარპაგონი. ბაღში.

ჟაკ. ჭო, სწორედ! სწორედ, რომ ბაღში ვნახე. რასში იყო
ბატონო, ფულები?

ჰარპაგონი. ყუთში.

ჟაკ. ჰოოო! მე დაკუნახე იმას ყუთი.

ჰარპაგონი. ჭო და ის ყუთი რაგორი იყო?

ჟაკ. რაგორი ყუთი იყო?

ჰარპაგონი. დიაღ!

ჟაკ. რაგორი და ისე... ყუთისთანა...

მოხელე. ეს გვესმის, მაგრამ, ახა ნიშანი გვითხარა რამე?

ჟაკ. ის გახლდათ დიდი ყუთი.

ჰარპაგონი. მე რომ მომიხარეს ის პატარაა.

ჟაკ. ჭო, ისიც პატარაა, მაგრამ დიდი იმიტომაც ვსთქვი, რომ
შეგ დიდი ფული იყო.

ჰარპაგონი. რა ფურისა იყო?

ქა. რატომ?

მონელი. დია!

ქა. ის იყო იმ თუქისა... აი იმ თუქისა... აი იმ თუქისა...
(ჭარბაგონს) არ შეგიძლიანთ ბატონო, მომაგონოთ, რა
თუქისა იყო?

ჭარბაგონი. ჭერი ჭას!...

ქა. წითელი იყო განა?

ჭარბაგონი. არა, ნაცრის თუქი.

ქა. ჭო, დია, ნაცრის თუქი... ცოტა მოწითელი, მეც მა-
გის თქმა მინდოდა, დია...

ჭარბაგონი. ეჭვი არ არის! ის არის ნამდვილი! (მოხუცეს)
დასწერეთ, ბატონო, დასწერეთ ამის ჩვენება. რა, ღმერ-
თო! ვის უნდა მიუხდო ამას იქით. მას თუცა არაფერი
ყოფილა! მოდი და ნუ იფიქრებ, რომ თითონ შენ გა-
ჭურდავ შენ თავს.

ქა. (ჭარბაგონს) აი, ბატონო, თითონაც აგერ მოდის, ნუ
ეჭვით მაინც, რომ მე გაგიმხილეთ ეს ამბავი.

გამოსვლა 3.

იგინივე და ვაღერი.

ჭარბაგონი. აქ მოხრძანდი! აღიარე შენი ვაზაგობა, შენი
უსინდისო მოქმედება, რომლის მზგავსი არა მომხდა-
რა-რა ქვეყანაზედ.

ვაღერი. რა გნებავთ, ბატონო?

ჭარბაგონი. რაგორ არ წითლდები, შე მოლაღატეო, შენის

ავაზაკობისათვის?

ვალერი. რა ავაზაკობაზე ბრძანებთ, ბატონო?

ჰარპაგონი. რა ავაზაკობაზე ვბრძანებ, უსინდისო! მითომ არ იცი რაზედაც ვამბობ! ტყუილად ჭფიჭობ დაჭყარო შენი საქციელი. საქმე ცხადია, ყველაფერი შემატყობინეს. აგრე გადამიხადე ჩემი ამავი, განა ჩემს გასაოხრებლად შეძახედი ჩემს ოჯახში?

ვალერი. ბატონო, მასმ რადგანაც შეგატყობინეს, რაღადა უნდა დაგიძალოთ, სჯობს ისევე გამოვასშვარაო ყველაფერი.

ჟაკ. (გან'ზე) დიდება შენთვის დიერთო, ძალიან არ მივძინდარგან.

ვალერი. მე თვითონ მინდოდა ამავად მოლაპარაკება, მაგრამ შეძთხვევა არ მქონდა. ეხლა, რადგანაც საქმე ასეა, მე თქვენ გვედრებით დამშვიდებით მოისმინოთ ჩემი გარემება.

ჰარპაგონი. ახა, რა სიძარტლეს მეტყვი შე უსინდისო, შე ჭურღო შენა!...

ვალერი. ბატონო, მე ეგ სახელი არ მეკადრება. მართალია, დამნაშავე ვარ თქვენთან, მაგრამ ჩემი შეცოდება მოსატყუებელია.

ჰარპაგონი. როგორ თუ მოსატყუებელია? ამ გვარი ღალატობა, ამ გვარი კაცის კვლა!

ვალერი. ბატონო! ნუ სწუხდებით აგრე. როდესაც მომიტმენთ, თქვენ თითონვე დარწმუნდებით, რომ ჩემი შეცოდება აგრე დიდი არ არის, როგორც თქვენს გგონიათ?

ჰარპაგონი. აგრე დიდი შეცოდება არ არის, როგორც მგონია? რას რომა? ჩემი სისხლი, ჩემი გულ-ღვიძლი არაფერია, შე ავაზაკო, შენა?...

ვალერი. თქვენი სისხლი არ ჩავარდნილა ცუდს ხელში. მე იმისთანა კაცი არ ვარ, დაკუმავო იმას რამე და თუნდა დამეშავებინოს კიდევ, გასწორება ადვილია.

ჰარპაგონი. მეც ეგ მინდა, რომ დამიბრუნო, რაც წამართვი.

ვალერი. თქვენი პატიოსნება, ბატონო, სრულიად დაცული იქნება.

ჰარპაგონი. შენ ხემს პატიოსნებას ვინა გკითხავს. შენ ეს მითხარი, ვინ ჩავარდნი ამ გვარი საქმე?

ვალერი. ნუ თუ მაგასაც მკითხამთ?

ჰარპაგონი. დიაღ, სწორედ გკითხავ.

ვალერი. მე ეგ ჩამავარდა სიყვარულმა.

ჰარპაგონი. სიყვარულმა?

ვალერი. დიაღ.

ჰარპაგონი. ხედი რქოების სიყვარულმა? უცხო სიყვარულია თქვენმა მხემ!..

ვალერი. არა ბატონო, თქვენს სიძლიერეს არ გავუტაცნივარ, არ დაუბრძობივარ. მე ეხლავე უარსა ვუთხ მათ, რადონდ დამანებო ის, რაცა მაქვს.

ჰარპაგონი. მე შენ შავს ქვას დავანებებ! ნაჭურღალის შერჩენაც უნდა.

ვალერი. განა ეს ქურდობაა?

ჰარპაგონი. ქურდობაა? ამოდენა საუნჯის მოპარვა!

ვალერი. თქმა არ უნდა საუნჯეა, უძვირესესი ყოველის თქვენის სიძლიერისა, მაგრამ, რომ დამითმოდ, განა ეგ დაკარგვა იქნება? მუხლ-მთდრეკილი გვედრებით, ნუ გამომართმევთ ხელიდამ სანატრელს საუნჯეს...

ჰარპაგონი. რას მიეღებ-მოეღები?

ვალერი. ჩვენ მივეცით ერთმანეთს სიტყვა და ჩვენი გაყრის შეუძლებელია.

ჰარპაგონი. კაი დაპირებაა!

ვალერი. დიაღ, ჩვენი საუკუნოდ შეერთება გადაწყვეტილია.

ჰარპაგონი. უკაცრავად ბრძანდებით: თავის დღეშიაღ არა.

ვალერი. სიკვდილის მეტი ჩვენ ვერაფერი გავგვერის...

ჰარპაგონი. ძალიან არ შეჭყვინტინების ამ შეჩვენებულს ჩემი ფულები?

ვალერი. მე მოგახსენებთ, ბატონო, რომ ფულისათვის კი არ ჩამიდენია ის ამბავი, ჩემი გულის ამგზნები ის კი არ იყო, თქვენ რომ ფიქრობთ, არა, უფრო კეთილშობილმა გრძნობამ ჩამადენინა ეს საქმე...

ჰარპაგონი. ერთი ამას უყურეთ, ლამის არის დამიძვრილი, რომ ქრისტიანული სულ-გრძელობის გამო შეიყვარა ჩემი ფულები. მაგრამ არა, ეს თავის დღეში არ მოხდება. მე შენ გაჩვენებ, შე უსივრცხვილო, შე ავაზაკო, რომ სამართალი კიდევ არის ქვეყანაზედ.

ვალერი. როგორც გნებავდეთ, ისე მოიქცით. მე მზადა ვარ ავიტანო ყოველი დასჯა, რასაც თქვენ გადამიწყვეტთ; მაგრამ იცოდეთ კი, რომ ამ საქმეში, თუ კი რამ შეცვლდება მოიპოვება, მე ვარ დამნაშავე და თქვენი ქალი კი სრულებით შეძლოდა არ არის თქვენს წინაშე.

ჰარპაგონი. მაგას რაღა შენი თქმა უნდა! კარგი კი იქნებოდა, რომ ჩემი ქალი გარეუფიყო ამ ბინძურს საქმეში. მე მინდა მხოლოდ გამოძიებდე შენ, რა ადგილას მომიტაცე ჩემი საუნჯე?

ვალერი. მე? მე თქვენთვის არაფერი მომიტაცინია: თქვენი საუნჯე თქვენთანაა.

ჰარპაგონი. ოჰ, ჩემო ძვირფასო ყუთო! (ხმა-მაღლა) მამის
ჩემის სახლიდამ არ დაძრულა.

ვალერი. არა, ბატონო.

ჰარპაგონი. მას ერთი მითხარი: შენ მისთვის ხელი არ
გისწავს?

ვალერი. მე იმას ხელს ვახლებდი! ღმერთმა დაძვირეს!
თქვენ ტყუილად ცილს გვწამებთ: იმასა და მეცა. მე ვი-
წვი მისთვის წმინდა უბიწო საყვარულით.

ჰარპაგონი. დახეთ, დახეთ, იწკლდა ჩემი ყუთისათვის!

ვალერი. მე უფრო სიკვდილს ვარჩევდი, ვიდრე იმაზე რას-
მეს თაკში გაკიტარებდი. შეურაც-მყოფი არა ვარ შეე-
ხება იმას, ვინც იმისათვის ჭკვიანი და ჰატოლსანი.

ჰარპაგონი. ვინა? ჩემი ყუთის ჰატოლსანი?

ვალერი. ჩემი სურვილი მხოლოდ იმაში მდგომარეობდა,
რომ დაკმტობარვიყავი იმისი ცქერით და არა ვითარი ცუ-
დი არა ვარ ჭრუნოდა იმ უმანკო გრძნობას, რომელიც
ჩემში იმისმა მშვენიერმა თვალებმა აღძრა.

ჰარპაგონი. ჩემი ყუთის მშვენიერმა თვალებმა! ისე ლაპარაკ-
ობს ჩემს ყუთზე, თითქოს ამის საყვარელი იყოს.

ვალერი. უნდა მოგახსენოთ, ბატონო, რომ დიდი წვალება
გამოვიარე, ვიდრე დაკმტოე მისი მორცხობა და დაკიუ-
ლი ჩემს საყვარულზე.

ჰარპაგონი. ვისი მორცხობა?

ვალერი. თქვენი ქალისა და მხოლოდ გუშინ დაკითხნსმე ის
ჩვენს ქორწინებაზე.

ჰარპაგონი. ჩემი ქალი დაკითხნსმე ქორწინებაზე?

ვალერი. დიაღ, ბატონო.

ჰარპაგონი. ოჰ, ღმერთო ჩემო! კგეტ მეორე უბედურება.

ქაკ. (მოხუცეს) ჩასწერეთ, ბატონო, ჩასწერეთ.

ჭარბაგონი. ეს-ღა მაკლდა! უიძისათაჲ უბედურს, მეორე უბედურებაჲ ზედ მეწია. (მოხუცეს) წამობრძანდით: ბატონო, აღასრულეთ თქვენი მოკალაება, მიუცით ეს პასუხის გებაში, რაგონც ქურდი და ჩემი ქალის გამრყვნელი.

ქაკ. რაგონც ქურდი და გამრყვნელი.

ვალერი. ეგ სახელები მე არ მეგუთვნის... და, რადესაც გაიგებთ, რამ მე...

გამოსვლა 4.

ჭარბაგონი, ელიზა, მარინა, ვალერი, თროსინა, ქაკ და პოლიციის მოხელე.

ჭარბაგონი. აას! მობრძანდი, შემცოდე შვილო, შე უღირსო, ჩემისთანა მამისა. განა ასე ასრულებ ჩემ დარიგებას? შენ გაგიტაცა განა ამ უსინდისო ქურდის სიყვარულმა და შენ მას აძლევ სიტყვას ჩემ ნება-დაურთველად? შემცდარხართ, ბატონებო! (ელისას) ოთხ-კედელს შუა გამოგაღებობ მე შენ. (ვალერს) შენ კი სასრხოებლად გაგცემს პასუხს, შე პირ-შავო, შე მუხანათო შენა...

ვალერი. თქვენი გამოძიება არ იქნება მსაჯულად ამ საქმეში. მეც მგითხვენ რასმეს, სანამ გადამიწუგებთ სასჯელს.

ჭარბაგონი. სადრხოებლად ცოტას შენთვის! ცოცხლად დაგაკვებინებ.

ელიზა. (დაჩოქილი ჭარბაგონს) მამა-ჩემო, გეკედრებით უფ-

რე ვადაცობრიული გრძნობით განსაჯეთ ჩვენი საქმე, მდგომარეობა და კვლავ ბოლოტად ნუ მოიხმართ მამობრიულს უფლებას. კვ სრულიად იმიტანსა არ არის, რეგორც თქვენ გეჩვენებთ. თუ იმასაც მიიღებთ სახეში, რამ უმადისოდ მე, დიდი ხანია, მკვდარი ვიქნებოდი, თქვენ მიხედვით, თუ რისთვის მიკენდები მე მაგას. მაგან გადამარჩინა მე წყალში დაღრჩობისაგან, მაგის წყალბით ვარ დღეს ცოცხალი, და თქვენ კი...

ჭარბაგონი. ჩემთვის უფრო სასიამოვნო იქნებოდა დამღრჩვალიყავი ბარემ და ამ დღეს კი არ მოვსწრებოდი.

ელიზა. მამა-ჩემო, კუთვრებით მამობრივს სიყვარულს, რამ...

ჭარბაგონი. არა, არა! მოსმენაც არ მინდა! ისევე სამარტალმა განჩიოს ეს საქმე.

ვაკ. (იქით) მე შენ გაზღვევინებ ჩემს შეურაცხ-ყოფას.

ფრანსინა. (იქით) ხათაბაჯა თუ განდა, ეს არის.

ბამოსვლა 5.

იგინივე და ანსელმი.

ანსელმი. ეს რა ამბავია, ბატონო ჭარბაგონო, რამ გაგაგულისათ კვლავ?

ჭარბაგონი. ახ, ბატონო ანსელმო, ჩემისთანა უბედური ვადაცობრივი არ დაბადებულა ქვეყანაზედ. ღმერთო, რა ძწუხარება, რა უწესობა, რა უბედურება არის ჩემს თავზე! ქონებას მხარავენ, ხატოლსნებას მიწყენიან, და ის მოლალატე, ის ვადაცობრივი, რამეღირე შეუბო ჩემს წმინდას და უძვირფასესს

უფლებას, რომელიც შემოვიდა ჩემს ოჯახში ვითომ და
მოსამსახურედ, რომ უფრო ადვილად მოეპარა ჩემი ფუ-
ლები და შეეცდინა ჩემი ქალი...

ვალერი. რას ვბოდივთ, რა ფულებზე მელაპარაკებით?

ჰარპაგონი. დიად, ამათ მისცეს ერთმანეთს ცოლ-ქმრობის
პირობა. ეს თქვენი შეურაცხ-ყოფაა, ბატონო ანსელმი,
თქვენი მოვალეობაა, მოხვდით ამ საქმეს ხელი და
მაიყენოთ ყოველ-ნაირი შევიწროება—თქვენის ხარჯით,
რასაკვირველია, —ჩვენი შეურაცხ-ყოფისათვის.

ანსელმი. მე სრულიადაც არ მინდა ძალად შევირთოთ თქვენი
ქალი, მაგრამ თქვენის საქმისათვის თავს არ დაკონტაქ-
სებ რაგონიც ჩემი საკუთარისათვის.

ჰარპაგონი. აი, ბატონო, ის პატიოსანი მოხელეც, რომე-
ლიც არ დაივიწყებს თავის მოვალეობის შესრულებას,
(მოხელეს აჩვენებს ვალებზე). მოეჭეცით ამას კანონისა-
მებრ.

ვალერი. მე აქ ცუდს მოქმედებას არ ვხედავ; მე არ მესმის,
რა ცუდ-გაცობა ჩავიდინე მით, რომ შევიყვარე თქვენი
ქალი და, როდესაც გაიგებენ, ვინა ვარ მე...

ჰარპაგონი. შენა ხარ მაწინააღმდეგარე, გლახა, ღატაკი.

ვალერი. იცოდეთ, რომ მე იმისთანა უპატიოსნო კაცი არ
ვარ, რომ ეგ სახელები ავიტანო... მთელმა ნებადღემა
იცის, ვინცა ვარ.

ანსელმი. უმწიფილო, ნუ ლაპარაკობ აგრე წინ-დაუხედავად,
თორემ ინანებთ. მეც ვიტანო მთელს ნებადღეს და შემი-
ძლიან სიძრუვე შეგამჩნიოთ.

ვალერი. (იხუმრებს თავის შლიაპას) მე იმისთანა კაცი არ
გახლავარ, რომ ვისმესი მეშინოდეს და თუ თქვენ იც-

ნახტ მთელს ნებადებს, თქვენ გეცოდინებათ, ვინ არის
დონ-თომას ალბუერნი.

ანსელმი. რასაკვირველია, ვიცნობ, ჩემსავით ვინ იცნობს იმას.
ჰარპაგონი. რას დაგვიტყვი იმის შესახებ თომას ალბუერნი (ჰარპაგონი
ნი ჰხედამს რას ანთებულს სანთელს და აქრებს ერთს,
მაგრამ ყავი ხელ-ახლად უკიდებს! ჰარპაგონი ხელ-მეორედ
აქრებს, ყავი უკიდებს, და ეს სურათი გაგრძელდება, სი-
ნამ ჰარპაგონი ხელში არ იტყვის გაქრებულს სანთელს.
მაგრამ რატომ ის აჯვარედინებს ხელებს, ყავი ხელ-ახლად
უკიდებს სანთელს).

ანსელმი. ღვთის გულისათვის, დააწყალოთ სთქვას, ვინახოთ
რას იტყვის?

ვალერი. მე მინდა ვსთქვა, რომ მამა-ჩემია...

ანსელმი. დონ თომას ალბუერნი?

ვალერი. დიაღ.

ანსელმი. რას მასხარაბე!... უფრო ჭკნაში რამ მოსასულე-
ლი მოგონე, თორემ მაგ ნაირი სიძრუით თავს ვერ
უშველი.

ვალერი. ნუ აჩქარდებით. ეს სწულებით სიძრუე არ არის
და თუ საჭიროება მოითხოვს, მე ვიდრე დაკამტვიტვებ
ჩემს სიტყვას.

ანსელმი. რაგონ? ნუ თუ ჰხედავ სთქვა, რომ შენა ხარ
შვილი დონ თომას ალბუერნისა?

ვალერი. დიაღ, ვხედავ და კიდევაც მზადა ვარ დაკამტვიტო-
ვუვლას ეს ჭკმარობა.

ანსელმი. რა უშველობა! მასმ იცოდეთ, რომ თქვესმეტო წე-
ლიწადა მას აქეთ, რაც ის ვატი, რომელსედაც თქვენ
ამხობთ, დაიდუშა მღვანში თავის ცოლ-შვილით იმ დროს,

წოდესაც ნებადღის აჩუქებობის დროს დააპირა უცხოეთში გაქცევა...

ვალერი. დიაღ, თქვენც იცოდეთ, რომ იმის შვიდი წლის შვილი თავისი მოსამსახურეთი გადაარჩინა ერთმა ისპანიელმა ხომალდმა და ეს გადაარჩენილი შვილი არის ის, ვინც თქვენ გულაპირაკებათ.

ანსელმი. მაგ ცარიელი სიტყვების გარდა, რა საბუთი გაქვს, რომ, რასაც ამბობ, სულ ჭეშმარიტებაა და არა მოხერხებული ფლანგა?

ვალერი. ისპანიელი კაპიტანი და ინგლისის ბეჭედი, რომელიც ჯერნდა მამა-ჩემი, გიშრის ბრასლეტი, რომელიც დედა-ჩემი გამიგეთა ხელზე, მოხუცი პედრო, რომელიც გადაარჩა ჩემთან.

მარინა. რაც სთქვით, ყველაფერი მართალია და ისიც მართალია, რომ შენ ჩემი ძმა უფიქროსი.

ვალერი. დიაღ, ეს ჩემი გულმა იგრძნო მას აქედ, რაც თქვენ ხმა ამოიღეთ.

ანსელმი. ღმერთო ჩემო! დიდება შენს ძლიერებას! მხოლოდ შენ შეგიძლიან მოახდინო სასწაული, გადამეხვიეთ შვილებო, მომესალმეთ თქვენს მამას.

ვალერი. თქვენა ხართ ჩვენი მამა?

მარინა. ეს თქვენა ბრძანდებით ისა, რომლისთვისაც დედა ასე ჭსტიროდა!

ანსელმი. დიაღ, შვილებო! მე ვარ დონ თომას ალბუერჩი; მე ღმერთმა გადაარჩინა ტალღებისაგან უკულის ჩემი სიმდიდრით და თქვესმეტი წლის განმავლობაში არა გამიგია-რა თქვენზე. მე თქვენ ყველანი დაღუბულები მეგონებოდით და რომ ეს ჩემი უბედურება მუდამ გულ-მოსა-

კლავდი თვალ-წინ არა მქონდა სახელიც კი გამოვიტყუა-
ლა.

ჰარპაგონი. (ანსუდმს) ეს შენი შვილია?

ანსუდმი. დიაღ!

ჰარპაგონი. მას თქვენ უნდა გიჩივლათ, რომ მიზღვრათ ის
რძი ათასი რქა, რომელიც ამან მე მომპარა.

ანსუდმი. ვინა? ჩემმა შვილმა მოგპარათ თქვენა?

ჰარპაგონი. დიაღ, თვითონ ამ ვაჟ-ბატონმა!

ვალერი. ეს ვინ გითხრათ თქვენ?

ჰარპაგონი. მზარეულმა ყაჭმა.

ვალერი. (ყაჭს) ეს შენ უთხარი?

ყაჭ. მე რას ვეტყვი! მე არაფერი მითქვამს.

ჰარპაგონი. რაგონ თუ არა?! აი პოლიციის მოხელე, რომ
მეფსაც აქვს შენი ჩვენება.

ვალერი. ნუ თუ თქვენ გჯერათ, რომ მე ვიკადრებდი მაგ-
გვარ სამარცხვინო საქმეს.

ჰარპაგონი. იკადრებდი, თუ არ იკადრებდი, მე მინდა და-
ვიბრუნო ჩემი ფულები...

გამოსვლა 6.

იგინივე, კლევანტი და ლაქლეში.

კლევანტი. ნუ იწუხებთ თავს, მამა-ჩემო, და ნურცა რა ვის
ახალბობთ. მე შეგვრბე ცნობები თქვენი საქმის შესახებ და
მოკლე შეგატყობინათ, რომ, თუ ნებას მომცემთ შე-
ვიჩინო მარინა, თქვენი ფულები უკანვე დაგიბრუნდებათ.

ჰარპაგონი. სად არის ჩემი ფული?

კლევანტი. ნუ სწუხდებით, ის იმისთანა ალაგას არის, რომ ჩემს მეტმა არავინ იცის და იმის შესახებ მე ვაგებ ვასუხსა. თქვენ ეს მიბძანეთ, ამ ორში რას ირჩევთ: შვირთა მე მარინა ცოლად, თუ დაგვეკარგოსთ თქვენი ყუთი.

ჰარპაგონი. ხელი ხომ არ გიხლათ იმ ფულისათვის?

კლევანტი. სწულადაც არა! სთქვით რაღა, თანახმა ხართ, თუ არა, ნება დართეთ ამ ქორწინებას და დაეთანხმეთ იმის დედას, რომელმაც მიანიჭა მას სწული თავისუფლება ჭმრის ამოწმებაში?

მარინა. (კლევანტს) თქვენ ვაკვირდებით, რომ კვ ნება-რთვა არ არის საკმაო, რადგანაც ღმერთმა (ახვენებს ვალერზე) ამ ძმასთან, რომელმაც თქვენ ჰხედავთ, დამიბრუნა მამაცა (ახვენებს ანსელმზე), რომელთა ნება-დართვაც აგრეთვე საჭიროა.

ანსელმი. შვილებო, მე ღმერთი არ მიყაბულებს ვეწინააღმდეგოთ თქვენს პირობას. თქვენც უნდა დაეთანხმეთ, ბატონო ჰარპაგონო, რომ ახალ-გაზდა უფრო შვილს ირჩევს, ვიდრე იმის ძმას. ნულარ ათქმევინებთ იმას, რაც უთქმელათაც ცხადია; დაეთანხმეთ ამ ქორწინებაზე...

ჰარპაგონი. ვიდრე ჩემს ნება-რთვას გამოვაცხადებდე, საჭიროა ვნახო ჩემი ყუთი.

კლევანტი. თქვენ იმას მთლად და ხელუხლებლად ნახავთ.

ჰარპაგონი. მე სწულად არა მაქვს სამზითვო ფულები.

ანსელმი. რა გაეწობა! მე ვუშოვნი ამათ ფულებს, ოღონდ თქვენ ნუ შესწუხდებით.

ჰარპაგონი. ამას გარდა, თქვენ უნდა იკისროთ ამ ორი ქორწილის ხარჯი.

ანსელომი. დიაღ, მე ვკისრულაბ. კმაყოფილი ხართ ეხლა?
 ჰარპაგონი. დიაღ, კმაყოფილი ვარ, ოღონდ საქონწილთ
 ტანისამოსიც შეაკერვინეთ.

ანსელომი. მაგაზედაც თანახმა ვარ.

მოხელე. დამატადეთ! ვინ გადამიხდის ჩემს შრომის ფასს?

ჰარპაგონი. ჩვენთვის თქვენი შრომა საჭირო აღარ არის!

მოხელე. მომატუფილეთ? გერე მცოდნოდა ხომ არ ვიშრომებდი?

ჰარპაგონი. (ახველებს უკვე) აი, თქვენი შრომის ჯილდო!

გინდა ჩამოახრჩეთ, გინდა ცოცხლად დამარხეთ.

უკ. იჰ, ეგ-ლა მაკლდა! მართალი ვთქვი, ჯოხების ბრავა-ბრუ-
 გით გვერდები ჩამიქცეთ, სიცრუე წამცდა, დააღრჩეო-
 და დამარხეთ!»

ანსელომი. ბატონო ჰარპაგონო, უნდა ავატოოთ ამას თავის
 სიცრუე.

ჰარპაგონი. მისცემ გასამჯელოს პოლიციის მოხელეს?

ანსელომი. ჯანა გავარდეს, მიუცემ. მაშ რაღას ვუცდით: წა-

ვიდეთ გაკუნაწილათ ეს სიხარული დედა-თქვენსაც.

ჰარპაგონი. მე კი წავიდე ვნახო ჩემი საყვარელი ყუთი.

(ფარდა დაეშვება.)

ეს კომედია გადათარგმნილ იქმნა ფრედიულის ენიდამ პეტერბურ-
 გის ქართულ სტუდენტობისაგან 1880 წელს.

რედ.

წილი ნონო.

პოემა პ. ა. ოპოჩინინისა,

(ნათარგმნი რუსულით.)

ვუძღვნი პ. დიმტ. ჭავჭავაძეს.

I

ეს იყო მასწინ, როდესაც ქვეყნისთვის
სწავლა ქრისტესი, ჯვარზედ ცმულასა,
ერთი მუცლის რამ მთუთხრობდა
და გადასცემდა თავის შვილის-შვილსა.

აწა თუ ხრძლითა, ძალ-დატანებით,
მხალხად სიძარტლით, მიტოვებითა,
ბრწყინვალ სხივებით განაქარებდა
საუკუნიდგან ნაშთსა ბოროტსა,

და კაცთა შორის მძულვარებასა

სიყვარულად გადასცემდა...

ეს იყო მასწინ, როცა ბოროტებსა
ერს კეისარი მედგრად მოჭებდა

ერთ-კუთხ ისმობდა როცა წევა, კვნესა
და მრთული ტომი როცა მწუნარებდა;

ეს იყო მასწინ, როდესაც სწვამდენ
შეუბრალებლად მართალთა სულთა,

ვინც მოხვდებოდათ თავებს ჭკვეთავდენ
 სჯულსთვის ერთგულ თავ-განწირულთა,
 მაგრამ ეს ტანჯვა, სასტიკი ქცევა
 დევნულთ ჭმაცებდა უფრო ძალასა,
 რამდენს სასჯელსაც დაუმატებდენ,
 ეზოვებოდენ იმდენს არასა.

თან-და-თან მტკიცედ სარწმუნოება
 ცხოველდებოდა კერპთა სახმილში
 და მუნით ნათლად გამობრწყინვიდენ
 საამოდ, საღმერთო, ღვთისა სიტყვები.

II

იმ დროს... რას რამისა გზა აქრია,
 სრულებით, შორსა, ნათლათ მოსილი,
 მუდრად სუთკვდა რა იპურია,
 ჭკვეადა ისე, ვით ტურთვა მტელი...

და ეს იპური ოთხ-გუთხიკ მთებსა
 გარე მოეცვათ თვისგნით შობილი
 და მაგრად იმის ძლიერს მკლავებსა
 მკერდსა მიეკრათ ვით ნაზი შვილი.

მთანი ბრწყინავდენ უანულთ გვირგვინით,
 გაჭქონდათ მზისა შუქსედ კრიალი
 და ელვარებდენ თვალ-მარგალიტით
 თან შესტკეოდნენ წყაროთ ჩქრიალი.

ზემოთგან თითქოს საღმერთოდ ჭყარავდა
 ლურჯად გადაკრულ ცისა გამარა,

ველი ჭრელობდნენ ათას თურადა,
ნიაკი ჭბერდა საამოდ, წყნარა.

აღმასებრ ნამნი დიდის, ბრწყინავდენ
ნაკადნი უფრო ჭებენდნენ მშვენებას;

სასიამოვნოდ ტყენი უძღვრდენ
ფრუად სანატრელს თავისუფლებას.

III

მაგრამ, ამ მზიან ბრწყინვალ მხარეზე
ღვთისა აღთქმას ჯერ არ მოეფინა

და მისთვის ერის ერთ-გვარ ცხოვრებას,
მუდამ ღრმა ძიებით თითქმის ეძინა.

არც ჯერ ქრისტესი მალაღი სწავლა,

არც მოციქულის სიტყვით მეტყუელსა,

არ მოეღწია ამ ქვეყნისკენა,

არც გაეგონა ჯერედ ქართულსა...

უიძოდითა, უსიყვარულოდ,

რას ფრულობდნენ, ვითა ველურნი,

გერბთ, თავს უხრიდენ ცივად, უგულოდ
ვით უძწყემსონი, გზა-დაგარგულნი,

და მამინ, რდეს საწმუნობამ

განულო პონტიისა კიდის-კიდემდე,

გოლხიდის მხარეს ვერ მიაღწია

დაჩხა უბირად, გერბთა მიენდგნენ,

წილითა-წილობამდენ ესრედ ქართული

გზა-არეული იტანჯებოდა,

კერპთა მიძლევი, იმედ მიხდილი
 მხლელად ბუნებას ის შეჭხაროდა,
 ჭეშმარიტებას იგი არ სცნობდა,
 თუმც შეჭხაროდა ბუნებას ერთსა,
 ღვთისა ქმნილებას თუმც იკვირვოდა,
 მაგრამ არ ჭსცნობდა ის, — მალაღ ღმერთსა!...

IV

მზის შუქზედ ელავს მცხეთის კედელი,
 ღრ მხარეს ქუხან არაგვი, მტკვარი,
 ერთგულთ ქვეშევრდომთ მრავლად მოუცვავთ
 მეფის სასახლის მდიდარი კარი,
 საშინელია ამ გვარი წამი...
 გარს მოხვევიან კაცი, თუ ქალი
 მირიან მეფეს, ქართლის ბრძანებულს
 ავად ჭყავს ძლიერ რა დედოფალი,
 მკითხავნი, მასთან კერპთა ქურუმნი,
 მკურნალნი, ყველა იქ შეუყრის,
 ზოგს სთხოვს უშველონ კითხვით, თუ ღოცვით,
 მაგრამ კერავის კერა ურგია,
 ღმერთებსა სთხოვენ მის კურნებასა,
 მეფე იტანჯვის, სწუხს და თან დნება,
 რომ ცოლს მშვენიერს, ახალ-გაზდასა
 უყურებს, თვალ-წინ რომე უკედება.
 ცოლს არ ესმის ქმრის ნაწი სიტყვები,
 სარეტელზედ წევს რა უძრავათა,

ბუკისა აჩუკენ თუმიტ ქუჩუმი,
მათ ჩუკას ძალა აჩ აქეს სრულად.

მუჟე ფიქრითა გაჩემოცული,
მწუხარებითა იგუჯავს თმასა,

და ვითა ლომი გაათუტრებული
თვითც აღარ ესმის სთხლავს ვის და რასა.

ხან დაწყინარდება, გულ-მხურვალებით,
იძაბლებს რა თავს ამხარტავანსა,

შესთხლავს დმეტებსა დიდის კედრებით,
რამე უშუკლან მის დედოფალსა.

ზოგსა ხაზინას უხვად ჭვირდება
და მწუხარებით შავთ ულვამთ იგრებს,

ზოგჯერ რა გული აუტირდება,
თავსა ეკლებს, სენს ვერ იცალებს.

მუჟის დარბაზში თვის კერძსა აჩმაზს,
დიდისა გრძნობით გურძნებას სთხლავენ,

იჩენენ თუმიტა მკითხავნი ჭკუას,
და თუმიტ ცდილობენ, ვერას უტყობენ.

მიჭქრალებისა სნუულს თვალები

და ძლივს-ღა უცემს მას ხაზი გული,

თითქოსო გვამი მცხედრისა სძევსო,
განშორებისა რა რამე სული.

V

მუჟე სტორს და სწუხს, მიძიმედ ჭკითჭკითებს,
იმუდი რა რამე დაკარგა სრულად,

ძვირთვის სამოსსა ტანთ შემოგლეჯს
გახელებული დარბის ის ყბურად.

ხან დაუჩოქებს, ვითარცა მონა,
შესაბრალებლად თვის ერთგულს ერსა

უკლასთანა აქვს კედრება, თხოვნა
და აქ ვიღა სცნობს ძრეულს მეფესა,

«ძმებო, შვილებო, გამომიხსენით,
ამ გაჭირვებულ მდგომარებრიდან,

ვინც გამომიხსნის ამ ჭიფდოს მივცემ:
დღესვე გადმოვალ მე მეფობრიდან;

ვინც დამიბრუნებს ბედნიერებას,

ვინც გამომითულებს წყურვლებულს გულსა,

ვინც ცოლს მომიჩენს, მას მივცემ ნებას,
ეპატრონოს ჩემს ჭონებას სრულსა.»

ეს სთქვა, გაჩუმიდა, ჰასუხსა ელის,
აღუკებითა ხალხს გადახედავს,

მაგრამ ეს ხალხი ვერასა შუკლის
ჰასუხი ვერა ვის გაუბედავს.

ისე გაჩუმიდა იქ მეოფი ყველა,
თითქოსო მზემაც განიფრთხო ძალა,

მხოლოდ საკლავად სასახლიდგანა,
დედოფლის კვნესის გამოსცა ხმამა.

ეს ხმა ერს მიხვდა, ვითა ცის მენი
და შეუგუბდათ ყველას იქ სული,

დარჩა მიწიან უპასუხოთა,

ყოველის გზიდგან იგი ბედკრული!...

VI

უცებ, ამ დროსა, მთწითელჯვარის ზმიითა,
ხალხიდგან ესრედ ხმა შემოისძია:

«გთხრო, ჰე მეფეო, შენ ვედრებითა,
თუ რამე მისძენ, მოგცემ ერის რჩევას.»

ამ სიტყვებზედა მეფე მოცოცხლდა,
კვალად მიეცა მის გულს იმედი,

იქ მყოფი მასკად უკელა გაცოცდა,
რა მას იტყოდა ნახეს მოხუცი,

ძონებში იყო ჩაცმული ისა,
შემოხვეული თეთრისა წვერით,

და ქუდ-მოხდილი წამოდგა წინა,
მოახსენებდა ამა სიტყვებით:

«დიდო ხელმწიფეო!... მე არ მესარბის,
რამე მივიღო სიმდიდრე შენი,

მხალხოდ ეგ ტანჯვა მეტად მეწყალებს,
გთხრო, რამე რჩევა ისმინო ჩემი.

მტკვრისა კიდევად, გალანის გარედ,
ზის ერთი ვილაც უძანკო ქალი,

ახა მას კვითხეთ და გამოსცადეთ,
მგონია რამ აქვს რაღაცა ძალი.

შორის ქვეყნიდგან აქ მოსულთა,
გზა ქქონების მას მეტად ძნელი,

საკუთრივ ჩვენთან მოუტანია,
ახალი აღთქმა, სხვა ღვთის სახელი...

მშვენიერ სიტყვით რა დაჰქადაგებს,
მას საიდუმლო რაღაც აქვს ძალი,

სრული იმედი მაქვს, ძრეულ არგებს,
 რომ ახსენოს იმ ღვთისა სახელი.»

— «აჲ, ჩქარა, სთხარკეთ, ახლავ მოვიდეს,
 მიწიან მეფემ სიამით ბძანა

მაგრამ ქურუმთა ყაყანი შექნეს,
 ვით ბძანე სიტყვა შენ მაგისტანს?

ერმა იქ მყოფმა შექნა ყაყანი,
 ქურუმთ რქვეს კვალად, — მოკუდი გონსა,

მწუხარებით ხარ ჭკუით შემცლარი,
 რაგორ უჯერებ ემაგ კვარს ჭარსა,

რაგორ უგონებ მაგ ცრუ ძალასა,
 მიენდე ჩვენ ღმერთთ ძრეულებათა,

გაწია, გაიძს, ძრეულს არძაფსა,
 მხალღად გურნება ძალუმთ აძათა.»

მეფემ არ უკდო არც ერთს მათ ყური,
 კვალად რქვა: «სთხარკეთ, მოვიდეს ჩქარა!»

რა სცნეს ბძანება ესე მეფურად,
 იმ წამს გაგზავნეს კაცი ქალთანა...

ძალა სიცოცხლის და სიყვარულის
 საუკუნოდგან შთომილს ბრძას კანონს

არღვევს და იხსნის ახალს თაობას
 და დაუყოვნად იმ კანონს ანთქობს.

VII

იგი შევიდა... და მსწრაფლ ხათული
 სნეულის სენაკს გადაუფინა...

თითქოს განსდევნა ბინადგან ბნელი,
მეფეც იქ იდგა და მოეწინა.

სპეტაკის სახით, დადგა ხალხ წინა,
წამოვიც სხუელს გარსა ეხვია,

მოცდიჭულთ დანი ეს იყო ნინა,
მას მკლავზედ თუთრი ჩადრი ეფინა.

ის იყო ტურთა და მშვენიერი,
მოწყობილ სახის, მაღალ ტანისა,

სუფთა, სპეტაკი, მდაბალის საცმელით,
და ტანი წვრილი მგზავსი ალვისა.

და იქ მუცლთ ერთობ ჩუჩხული შექმნეს,
ნახეს, გაჭკიცხეს და დაიცივნეს,

მაგრამ მის სპეტაკს შუბლს რა შეხედეს,
იქ მუცლთა ყველამ ხმა გაიკმიდეს.

რადგა ძალამ ამ დროს იეფვა,
მეფეც კრძალვით სდგა, თითქოსო ერთოდა,

იმ წამს დამშვიდდა იქ მუცლი ყველა,
სუფის განაბით მას შესტყეროდა.

ნაჩნაჩად, რხევით, თვით საღმრთო მადლით,
მიუახლოვდა ავად-მუცლს წყნარა,

ხელნი აღიპურა მან ზეცის მიძართ
პირსზედან ჯვარი, რა გადასწერა.

«საბაო ღვთის და ქრისტეს სახელით
შენ, დედოფალა, მოგემოს სენი,

აღზღუა დღეიდგან შენ სარკველით,
სიძარითლით განკლე დღეიდგან დღენი.»

ვითა ქუყანას უინკით დამზრალსა
გამოაცოცხლებს თბილ-გაზავებულად,

ეგრეთ დიდს სნეულს მას დედოფალსა,
 მსწრაფად დაუბრუნდა სიმრთელე სრული.

წამსვე დაკარგა საყვითელის ფერი,
 ჯოყებმა უწყეს წითლად კრიალი,
 ნახეს: გაჭკვირდა იქ მყოფი ერი,
 ჩვეულებრ უწყეს შაკ თვალით ბრიალი,
 დიდისა ხნიდგან ვით უნახავი
 ცოლს მოეხვია რა რამე ჭმარა.

ჭირი თუ ნახეს დღეიდგან ავი,
 კვლავ ნეტარების განუღოთ კარი,
 და მეტის-მეტის სინარჯულითა
 სტირის იქ მყოფი ერთობრივ ერი,
 უგვირთ, აღზდგა რამი სარეცელთა,
 მადლი ეკლანათ რამი ზეცაერი.

კვლავ ნეტარების წამთა მიეცნენ.
 ტანჯვა ვაება ვიდას ახსოვდა,
 უხვად წყალობას თვის ხალხს გასცემდენ
 ბედნიერებას ბოლო არ ჭქონდა.

მაგრამ რა იქნა, საით წავიდა
 ის გურთხეული, სადა აქვს ბინა,
 დაუჯილდავათ როგორ გავიდა
 ის, ვინც საუნჯე მე მომიჩინა?

ისე გავიდა, კვლარ შეიტყეს,
 და თუძცა ხალხი მას ჭაღს ეძებდა,
 მხალხოდ ნაკალი ბილიკზედ ნახეს,
 რამ დილის ნამზედ მას აღებუჭდა.

VIII

მზის შუქსად ელავს მცხეთის კედელი,
 აჩაგვი, მტკვარი, რა მხრივ შრიალებს
 ხალხს ტანთ აცვიანთ წმიდა საცმელი,
 დიდი, პატარა, ჭედს მიაშურებს,

ჯგუფ-ჯგუფად ერი ჭედისკენ მიდის,
 მსხვერპლსა უზიდვენ თვისსა ბათიანსა,
 ზოგს მიაჭეს თული, ზოგს თვალი დიდი,
 ძვირთვის ქსოვილი ხალხია ზოგსა,
 მცხეთამ გამოსცა ხმა საყვირისა,
 ჭსტემენ დაფ-დაფსა და წინწილასა,
 და მათზედ დართულს ხმას ნაღარისას
 მთანი აძლევენ ერთობით ბანსა.

და ჭედის წვერზედ კერპება სამნი,
 ბრწყინვენ მზის შუქსად ვითა ალმაზი,
 კაცია, მასთან კერცხლის ძაიძი
 და ოქროთ ქმნილი ღმერთი არმაზი.

შიშით და კრძალვით რა უყურებენ,
 უკელა მუხლს უდრეკს სასოებითა,
 ქურუმნი ღოცვას უგალობებენ
 საკმელებითა და ქუნდრუკითა.

IX

მეფე, მის ცოლი, აღვიდნენ ჭედზე,
 აჭყუნენ მსახურნი იარაღ სხმული,

ქურუმთ დაიწყეს ლოცვა თვის წესზე,
 რა განაბა ყოველმა სული.

და ამ დროს უცებ ცამ დაიჭექა,
 იწყო სასტრიად ელვა, ქუხილი,
 ნიაღვარმა რა წამოუშინა,
 ღრუბელი იქმნა შავად მოსილი.

ნიაღვარი ძირს მდინარებზე რბოდა,
 და მას ამოჭყვია თან ქარიშხალი,
 საშინელის ხმით მიწა იძროდა,
 შიშით შინ რბოდენ კაცი, თუ ქალი.

მათ ქარიშხალმა ეს სამნივე კერპნი
 სრულად შეძუსწა, ძირს გადაიყარა,
 ეს წამი იყო თვით საშინელი,
 რას ღმერთნი მისცა მდინარეს ჩქარა.

მდინარის ზვირთში აჩბენილებდენ,
 ჭექა, ქუხილი და ქარიშხალი,
 თითქოსა რამე მათ გააცილებდენ
 აღარც იქ დარჩა იმათი კვალი.

ხალხი დიდ შიშით საით გარბოდა,
 ისე დაიბნა რამე არ იცოდა,
 ვის რა შეუძლოა, ვინ რას იქმოდა
 დახსნის გზა არსით იხილუბოდა.

X

აქროს სხივებით უცებ მზის შუქი,
 მცხეთის გარემოს გადაუფარა,

ყაზბეგის მთიდაძე სამო ნიაკმა,
ფიცხი ღრუბლები სულ გადაყარა.

შეშინებული ხალხი გაჭკვირდა,
ოდეს მთის წვერზედ ნახეს ქალწული,
მშვენიერ სახით უძრავად იდგა,
ბრწყინვალე ნათელით გარემოცული.

ეცვა სპეტაკი ზედ სამოსელი,
აღვის ხის მსგავსი ჭქონდა მას ტანი,
მკლავს გადაეგდო რა საბურველი,
თითქოს რომ იყო ზეცისაგანი.

ნახეს ქართველთა... ისეკ ის არი,
უცხო ქვეყნელი თვით ის ქალწული,
ვინც აღადგინა ნახევარ მკვდარი,
ვინც დაუბრუნა ერს სიხარული.

იმავ ნათელით, იმავ დიდებით,
ზეციურ ნიჭით გარემოცული,
მუთემ რა იცნო,— დიდ მოწიწებით,
მიუახლოვდა აღტაცებულად:

«ჩქარა, მიაძბე მეც კუძღვნა ქება,
რომელს ღვთაებას ესავ, მითხარი.

რომე დაუწყეო მეც მას დიდება,
ის შენი ღმერთი რომელიც არი.»

ეს სთქვა, დაემხო ქალწულის წინა,
ხალხიც მაგალითს იმისას მიჰყვა,

თითქოს ბუნებამ მთლად მოიფხინა,
ისე ნათელით დაიწყო ბრწყინვა.

XI

გადაიხსნა ბიჭიკობედ, მალაჲ მითთ წყნარს
ხალხისაკენ რა ჩამოვიდოდა,

მისის ღვთაებრივ თვალებიდგანს
თითქოს ნათელი გამოკრთებოდა.

ველურ ვაჭისა ხელთ ეპყრა ჯვარი,
შეკრული იყო ის ქერა თმებით,

რა ჩამოვიდა, დადგა ხალხთ წინა,
უღეროვან სიტყვით აქ მიჰყვა ნინა;

„ვაჟესტინისა სამწიგნოსისაკენა,
ხალხი ჯერეთცა სად იჭვნეულებს,

იქ ჩემი ღმერთი დაჰქადაგებდა,
შეასწავებდა იქ ჩემი ქრისტე, —

ის ასწავლიდა ძმის სიყვარულსა,
სულ-გრძელებას და მოთმინებასა,

განშორდეს სოფლის წუთს სიხარულსა,
ასწავლიდა მტრის მიტოვებასა.

მხალოდ სიძაწთლეს თაყვანსა სტემდეს;
და მტკიცედ იყოს მის მიმდევარი,

ამა ქვეყნადა არ ანგარებდეს,
იმის სახსოვრად მოგვცა ჩვენ ჯვარი.

ამ დარბევებამ მე მიმიწიდა,
მხურვალე ჯოჯოვან ღმერთმა მისმინა,

და საოცარი სიწმინა ვნახე,
ერთსა ღამესა რა მიმიძინა.

ღვთისა მშობელმა მე მითხრა ესრედ:
წადი, გაუღებ, დღეიდგან გზასა,

და ღვთისა ძალით, ქრისტესი სწავლა,
ამცნე, ასწავლე ივერისა!

ის არის ჩემი საუფლისწულო,
ზენა არსითგან ის მხვდა წილადა,

და იქ მყოფი ერსა, სულით მტკიცესა,
ვით ჩემგან ნაკვეთს, ვხადი შეილადა!...

XII

ომ წელსგუ ამა ხალხმა ნეტარმა,
დიდ სასოებით იცნო ნათელი,
მცხეთას გამოსცა ჰიერკულ ხმა ზარმა,
ომ დღით შეიქნა ქრისტეს მლოცველი!

მიწიან მუფე ზე შეგონებით
სად გაიგურნა, იქ, ცოლი მკვდარი,
თვის წასაგებით და თავის ხელით,
აღაშენა იქ დიდი ტაძარი...

საუკუნებმა განკლეს, წაკიდნენ,
მაგრამ ტაძარი ესე სდგას მკვიდრად,
და მის გუმბათსა დიდ სიმაღლეზედ,
აღუვალს წიკრი, მას, ცადა მიძარით,
ბეგრჯულ სუთა შავი ღრუბელი,
ზედ ბეგრჯულ მუხის ელვას უელავს
და ბეგრჯულ მტერი დაუნდობელი
სუთა, მაგრამ ღმერთს დაუთვარავს.

კერ დაუკლავა კერცარა მტერსა,
კერცარა სოფლის ამოდ ბრუნვასა

და იმ ტაძარსა საღმრთო, ძრეულსა,
ისუკ ისუ ვჭვრეტთ, ისუკ მაგარსა...
არჩიუ მხრიდგან ვით არნი დანი,
გარსა უკლთან წმინდა ტაძარსა,
ამ არ დას ერთად გადახეულსა
მათ დღეთ მოწამეთ ვჭვრეტთ არაგვს, მტკვარსა!...

ივ. პერესელიძე.

უცხოელის აზრი «ვეფხისტყაოსანზე»

პოემის გადათარგმნის გამო

ფრანსიულს ენაზე

(წერილი ბარონ სუტნერისა).

გადათარგმნა თანამედროვე ევროპიულს ენაზე იმ გვარის
პოემისა, რომელიც ეკუთვნის ძველს აზიურს ლიტერატურას,
მძიმესა და ძნელად გასაბუდს საქმეს შეადგენს და ამიტომ ღირ-
სია საზოგადოების სრულად ყურადღებისა. ამ გვარი ღვაწლი
მოასწავებს, რომ ჯერჯერობდა პატრისა სტეპენ იმ ლიტერატურ-
ულ ქმნილებათა, რომელნიც დიდებასა და სიამაყეს შეადგე-
ნენ რომელიმე ხალხისა და ამავე დროს სასარგებლონიც არიან
თვით საკაცობრივ მუცნიერებისათვისაც. ჩვენს დროში, როცა
საკაცობრივ ცოდნის ყოველი შტო ავრცელებს მოედანს თა-
ვის გამომკვლევათათვის, ლიტერატურის შესწავლაც თავს ანუ-
ბებს ვიწროდ შემოფარგლულს წრეს, რომელშიაც იგი იყო-
ჩავარდნილი რუტინიერებისა და პედანტების წყალობით, რომ-
ელთა ღრმა ნაკითხობა და ერუდიციის ის იყო, რომ მხოლოდ
სამშობლო ქვეყნის კლასიკები, ბერძენთა და რომაელთა მწერ-
ლები ჰქონდათ შესწავლილი. დღე ხდისი, ვინც ლიტერატურის
შესწავლას მისდევს, ცდილობს თავიანთ შედარებითსა და კრი-

ტიკულის გამომკვლელების საგნად გაიხადონ ყოველ-გვარი ნა-
ჭინახულება კაცის გონებისა ყველა ქვეყნებსა და ყველა საუ-
კუნოებში. დაბადება, ტალღური ინდოეთის კედები, ლიტერა-
ტურანი—რომაელებისა, გერმანელებისა, სლავიანებისა და სკან-
დინაველებისა: ყოველი სახსოვარნი წერილობითის და ზეპო-
რის ლიტერატურისა ერთგვარად საყურადღებონი შეიქმნენ კო-
თილ-სვინიდისიერის გამომკვლეულისათვის.

უაჭკველია, მამასადაძე, რომ ერთდროის დიდ სამსახურს
უწევს, როცა მას აძლევენ შემთხვევას ჩაიხედოს ისეთს ლი-
ტერატურაში, რომლის არსებობაც კი ძალიან ნაკლებ იცოდენ
და რომელიც, ერის აზრით, მისი ერთგუნულის გენიის გამო-
მხატვრულია.

ამ მხრით უნდა უცჭიროს საგანს მკითხველმა, როდესაც
ათასებს «ვეფხვის-ტყაოსანის» თარგმანს ფრანსიულს ენაზედ
ბ-ნ მუხარგისასგან. ჯერ კიდრე მკითხველი წარმოსთქვამდეს
თავის განახენს რუსთაველის პოემის შინაგანს ღიწსებაზე, მან
უნდა მოესაზროს, როგორ უყურებს თვით ერი ამ პოემას, დიდია
ის პატრივის-ცემა, რომლითაც მას ეკიდება, თუ არა, რა გვარია
ის გაკვლენა, რომელიც უწარმოებია ერზე თავის დროს, იმი-
ტომ რომ, როცა ამ გვარად ყოველის მხრით შეისწავლის კა-
ცი იმ კითხვებსა, რა კითხვებშიაც გახნდა პოემა, მხოლოდ
მაშინ შეიძლება იმასზე ლაპარაკი, რა ადგილი უნდა ეჭიროს
მას სხვა პოეტურ ქმნილებათა შორის. ამიტომ საჭიროა ვი-
ცოდეთ — როგორც მოკუთხრობს მთარგმნელის წინა-სიტყვა-
ბა—რომ შოთა რუსთაველი სალოცავადა ჰყავთ დასვენებულ
იმათ, ვინც იმის ენაზე ლაპარაკობენ და ვინც დაეჩვიენ მის
ლექსების ძეგლს; რომ პატრივი და თაყვანის-ცემა, რომელსაც
გწმნობს ერი პოემის ავტორის სახელის წარმოსთქმის დროს,

სრულიად ნაკლები არ არის იმ თაყვანის-ცემისადა, რომელიც თაყვანისა-სცემენ თავიანთ უკვდავს პოეტებს სხვა ერნი; რომ იმის პოეტაში გამართლებულია აზრნი დიდი ხანის ხალხის ენაში ტრი-ალაბენ და ანდაზებად გადაიქცნენ; რომ სოფლებსა და ქალა-ქებში ლექსნი პოეტისა ყველგან იმეორებიან; რომ მოხუცებუ-ლი დედა-კაცები წარმოსთქვამენ მათ იმავე მოწიწებით, რა მო-წიწებითაც ამბობენ ღმრთობას, და რომ, არ არის, იქნებ, სრუ-ლიად საქართველოში არც ერთი ქართველი, რომელსაც «კოფ-სვის-ტყაოსანი» არ გაგონოს და რომელმაც რამდენიმე ლექ-სი არ იცოდეს ზეპირად.

ყველა ესენი ისეთი ქაჩტები არიან, რომელნიც აღვიდას უთმობენ რუსთაველს იმ ათისა თუ თორმეტის პოეტის გვერ-დით, რომელთა სახელიც საუკუნოებთან ერთად იზრდება. გერძო აზრი კრიტიკოსისა — რაც უნდა დიდი იყოს იგი — პოეტის ღირსებასა და ნაკლულეკანებაზედ ვერ შეარყევს მის ნამდვილს მნიშვნელობას, რომლის მოწამენიც ისტორიული ქაჩტები არიან. მიუდგომელსა და სამართლიანს დამოუხებელს არ შეუძლიან განაცალკევოს ანუ მოაშოროს მხატვარს თავისი დიდება. ძეგლნი, რომელნიც მას აუგეს, გვირგვინი, რომლი-თაც შეუძგეს მას თავი, უნდა შეადგენდენ, შთამომავლობის შესედულაობით, განუშორებელს კუთვნილებას პოეტის პირდა-პირსას, იმიტომ რომ იგინი შეადგენენ ძლევისა და გამარჯვო-ბის ნიშნებს, რომელთაც კაცობრიობა მხოლოდ გენიოსებს ანიჭებს. ამის შემდეგ ყველა თავისუფალია და შეუძლიან თავისი გერძო აზრი იქონიოს იმ ურთიერთობაზე, რომელიც პოეტურს ქმნილებასა და მის გარშემო შემოხვეულს დიდებას შორისა ქსუთევს და ან სხვებსაგონ ადრაცებულად იყოს მისით, ან არ თანაუგრძნობდეს სხვების გატაცებას; ეს გატაცება — ყვე-

ლასაგან იქნება იგი გაზიარებული, თუ არა, თავის თავად უპიკველი ნიშანი და ავტორის გენიოსობის მომასწავლებელი გარემოებაა. როგორც უნდა იყოს ლიტერატურული ქმნილება, რაჟი მან დაიმსახურა ისეთი სახელი, როგორც რუსთაველის პოემამ—იგი ღირსია მსწავლულთა ყურადღებისა, რომელნიც გარეშე ლიტერატურის ძიებასა და გამოკვლევაში კმაყოფილებას ვა არ ეძებენ, კმაყოფილებას, ლიტერატურულს გულდამტყმით გამოწვეულს, არამედ მხოლოდ ერთის მეცნიერულს ცნობის მოყვარეობის დაკმაყოფილებას.

უზიგური ქართული პოემა, დაწერილი მეთორმეტე საუკუნეში, დიდის მეფის თამარის საჭურჭლეთ-უხუცესისაგან! ურუდიცია თრთლას დაიწყობს სინარულით... «როგორ!»— შეტყვიანებენ ბბ. მსწავლულნი, როცა ეს თარგმანი ჩაუვარდება მათ ხელში,— «როგორ!» ჩვენგან მომორბულ ქვეყანაში, დროსა, აწ დიდის ხნით გამჭრალს, არსებობდა ბრწყინვალე სამეფო კარი და უდიდესი ენა, არსებობდა აკადემია, რომელშიაც სწავლობდნენ უმაწვილნი და რომელიდამაც უუნატიერესთ ჰგზავნიდნენ ათინაში განათლების დასამთავრებლად, და მათ შორის აღმოჩნდა ერთი, რომელმაც, სამშობლოში დაბრუნების შემდეგ, ერთის სპარსულის თქმულებისაგან შექმნა 1500 ტაგმანი პოემა, რომლის წყალობით იგი ღირსი შექმნა ქვეყნის ურუდიდესის თაყვანის-ცემისა,—ეს პოემა არსებობს და ჩვენ ვა ეხლა პირველად გვესმის იმის არსებობა!

იქნება მკითხველს მართლაც პირველად ესმის ბრწყინვალე ქართულის პოეზიის არსებობა, მაგრამ უნდა ვა ვსთქვათ, რომ არას გზით ეს გაგონება უგანასკნელი გაგონება არ იქნება. რაღაც განახლების ნიაკმა დაჭებრა საქართულოს გონებრივს ცხოვრებას. მთელი ჯგუფი ახალ-გაზდა მწერალთა, რომელთაგანაც

უმეტესმა ნაწილმა თავისი განათლება ეკლესიაში მიიღო, აღ-
 ზრდილია რუსულისა, ნემეცურისა, ძრანსიულისა და ინ-
 გლისურის წიგნებით და, ფრთა-შესხმული თვით უუკეთესეს
 მისწრაფებათა მიერ, თავის საზრუნავ საგნად აღიარებს წინ-
 სკლას კაცობრიობის გონებისას, სთარგმნის თავის ენაზე უც-
 ხო ლიტერატურის თვით უუკეთესეს ქმნილებათ, არდგენს თავ-
 ვის სტენაზე შექსპირსა და მოლიერსა, რომლებშიაც ხელმოკლე-
 ბისა და მეცნიერების საგნები განიხილებიან და შემუშავდებიან
 უახლეს აღმოჩენათა მიხედვითა და შესაბამად; ამით არა კმა-
 ყოფილდება ეს ჯგუფი და იმავე დროს ჭბუჭდავს რიგინაწურს
 ქმნილებათაც — გომედიებს, მოთხრობებს, ლექსებს, რომელთ
 შინაარსი ამოღებულა მათის სამშობლოს ყოფა-ცხოვრებიდან.
 ამ ხალ-გაზდათა წრეში დაიბადა სხვათა შორის ის აზრიც, რომ
 მიქცეულ ექმნას ყურადღება ენისა და ეროვნულის პოეზიის
 ისტორიულს განვითარებას; მან მოინდომა შესწავლა და შეგ-
 ნება წარსულისა, რომელიც ცხოველს-მყოფელს დასაბამს ამ-
 ლკის თანამედროვე ეროვნულს ლიტერატურას. ამ, რისთვისა
 შრომობენ იგინი თავიანთის ლიტერატურის ისტორიის შედ-
 გენისათვის, თავიანთ პოეტების ნაწერების დაბეჭდვისათვის და
 ცდილობენ მიიშველონ თავიანთ მუშაობაში უცხოელნი მსწავ-
 ლულნი და მეცნიერნიც. ამ, რისთვის შეიქმნა «კეფხვის-ტყაო-
 სანი» ამ რამდენიმე ხნის შემდეგ საგნად ეტიუდებისა, ლექ-
 ცებისა, ცხოველის სურათებისა, გადაკეთებათა და თარ-
 გმანთა. ამავე გატაცებამ მოასურებია ერთს ქართულს საკმაო
 ფულს შეწირვა რუსთაველის პოემის მდიდრულად და-
 ბეჭდვისათვის, რისათვისაც უნდა დახატულ ექმნას სურ-
 რათები გამომჩენილის რუსის მხატვარისაგან; ამავე გატაცებამ
 მოაკვიდებიან ხელი ბ. მეუნარგიას პოემის თარგმნისათვის, რა-

თა წარუდგინოს იგი ეკრძალებს მკითხველს. იმის კალმადმ
 ჰქმნის რუსთაველისა პირველად გამოვა სრულად სიტყვა-სიტ-
 ყვით გადათარგმნილი, თვით მთარგმნელი, რომელიც ეს
 სხანს ჰქმნის წინა-სიტყვაობიდან, არა ჭყარავს იმ სიმნელს,
 რომელსაც უნდა მოკვნილდა თავის სურვილის შესასრულებ-
 ლად და პირ-და-პირ ამბობს, — რაც მე ვიკისრე, იმ საგანსა
 და მის შესრულების შორის დიდი მანძილი არსებობსო. ეს
 თ-გ-დაბლობა მთარგმნელისა პატრი-საწყემისა და ამტკიცებს, რა
 თაყვანის-ცემით, რა მოწიწებით ექცევა იგი იმ ნაწარმიებს,
 რომელთა თარგმნა და ახსნა უკაცნია. ქართულის ენის უცლ-
 დინობის გამო, ხუმრის ძნელია აზრი შევადგინო თარგმან-
 ნის სისწორეზე; მაგრამ არც ერთს წამსაც არ ვეჭვობ, რომ
 ავტორი ტალანტისა და ნიჭის პატრონია, წინ და წინვე მჯუ-
 რა მთარგმნელის აზრი და სიადვილით ვაღვიარებ, რომ «ვეფ-
 ხვის-ტყაოსნის» დედანსა და მის თარგმანს შორის დიდი უღვა-
 რი უნდა იყოს. თვით უკეთესი თარგმანი ლექსისა მშენიე-
 რად ნაკურის მუცრე პირს წარმოადგენს; აქაც იგივე ძაფი
 და ფერადობია ხმარებული (ე. ი. იგივე სიტყვები), მაგრამ
 იმის მაგიერ, რომ ამ ძაფთა და ფერადთაგან ყვაილები და
 და მშენიერად ნაქარგი სახეები შესდგეს, იგინი გვიხატავენ
 ჩვენ მხლელად ულამაზო განაპირა მოხარულობათა (კონტრუ-
 რებს), — და ისიც მკრთადად. მუსიკა ლექსებისა, რომელიც ნა-
 ნინასავით მოქმედობს მკითხველზე, სასიამოვნო წარმოდგენე-
 ბით აჩთობს და რითმის შემწეობით მიაფრენს აღტაცების
 მწვერვალებზე, ეს მუსიკა სრულად ჭჭრება და თავის ალაგს
 უთმობს მარტივს, ხშირად ურთიერთის წინააღმდეგს სიტყვებს.

უკეთესი მარტაა, რომ ჰქმნის მომეტებულს თავის სიმ-
 შენიერეს ჰგარგავს, რაცა იგი მთარგმნება სხვა ენაზე, მაშ

ცხადია, რა ძნელი უნდა იყოს თარგმნა იმ გვარის ნაწარმოებში, რომელიც დაწერილია სრულიად სხვა დროსა და სხვა ხანაში. მთარგმნელმა ამ შემთხვევაში უნდა უარ-ჰყოს ყველა ის იდეანი, რომელიც დაიბადნენ პოეტის შემდეგ გასულს საუკუნეებში, არ უნდა იხმაროს სიტყვები, გამომხატველი ახალის დროის აზრებისა და უნდა კრიდოს ძრავების იმ გვარს მიიმხვრას, რომელიც შეეფერება მხოლოდ ჩვეულებრივს ჩვენს საუბარს, რომელიც, თუ იგი მიეწერა ძველის დროის ავტორს, უსიამოვნო ანაქრონიზმის შთაბეჭდილებას აწარმოებს კაცზე.

თარგმნის ხერხთან ერთად აჩსებობს მეორე ხერხი — ხერხი კითხვისა. მე უნდა ვუთხრა ბ. მუხნარგიას, რომ მის მკითხველებს შორის ბევრი იქნებოდა იმისთანა პირნიც, რომელთაც სრულიად არ იცოდა ეს ხერხი. მთარგმნელსავე, ძველის პოემის მკითხველიც უნდა განიმსჯელოს მაშინდებურის სულით; მან უნდა განდევნოს და უარ-ჰყოს ყველა თავისი თეორიები ხელმოწერისა და ძილმოსაძრავად, რომელიც კი ვადაბრძოლის გონებრივის ცხარების შემდეგ დროსა და ხანაში გაჩნდნ და განვითარდნ; მან არ უნდა დაივიწყოს, რომ ესტეტიური და ფნეობრივი განვითარება სულ სხვა საუკუნეების გასვლის შემდეგ და რომ ის შესუდგულაბანი, რომელიც შეეფერება ჩვენს დროსა, ვერ გახდება საზომად ჩვენთა წინა-პირთა ღვაწლისა და გრძნობათა დასათვისებლად: მან არ უნდა მოსძებნოს ენის სიწმინდე და სიფაქიზე და გამომხატველათა მეტის-მეტე თავაზიანობა, რომელიც გაკრძეულა და განვითარდა ხანგრძლივის კარჯიშობითა და ახალ იდეათა ზედ გაკლებით, მეთაწმეტე საუკუნის რომელიმე ბარდისა და მგლისანის თხზულებებში. უსამართლობა იქნებოდა უარ-ყუთ მისი პოეტური გენიოსობა, მხოლოდ იმიტომ, რომ მისი ღაპარა-

კი მარტივია, ღარიბია სურათებით, ხალხი ხან-და-ხან უხერხული და უზრდელოც. ეკრებოდნენ მკითხველმა, რომელიც აღზრდილია მიუსესა, გიორგისა და პუშკინის ქმნილებათა ვითხვით, რომ მოინებოს სჯა «ვეფხვის-ტყაოსანზედ», რომელიც ერთი ვისიმე დებოუტანტის ნაწარმოებზედ, რომელიც თავის თხზულებებს ჯილდოს მასალებად აკადემიაში ატარებს, ბევრს რასმეს იბრუნდა საწინააღმდეგოს რუსთაველის თითოეულის სტრუქტურის შესახებ, მაგრამ იგი, მომდურაგი პოეტისა წერის უცოდინარობისათვის, თვით სამდურავის ღირსი შეიქნება ვითხვის უცოდინარობისათვისა.

მაგრამ არა ამ გვარის ჯურის მკითხველთათვის უკაცნია ბ. მუხნარგიას თავისი გრძელი, კეთილ-სინდისიერი შრომა. იგი სთავაზობს თავის თარგმანს იმათა, რომელიც, თავიანთის მხრითაც შეუძლიანთ მოაწყლონ პოემის ვითხვისათვის მთელი თავიანთი ყურადღება, რომელიც პსურთ ხელი მოჰქვიდონ მის შესწავლას სრულის მიუდგომელის გამომძიებელის კეთილ-სინდისიერობით, იმ სრულის ზატავის-ცემით, რომელიც შეჭტურის ძეგლის სახსოვარს, ყაბთა ვითარების მიუხედავად, უხერხულად გადაჩენილს. პირველ დაწყების შემდეგ, რომელიც ბ. მუხნარგიას საქმეა, რუსთაველის შესწავლა აღარ შესდგება, სრული და სამართლიანი დათვასება პოემისა, დათმობა მისას ავტორისათვის შესაბამის ადგილასა სხვა დანარჩენ გაცობრიობის ლექსთა-მთქმელ და მგოსანთა შორის შეიძლება მხოლოდ ხან-გრძლივად და მოთმინებით ძიების შემდეგ იმ პირთაგან, რომელნიც ნასდვილს პოემას და თვით დედანს შეისწავლიან. ძალიან შესაძლებელია, რომ ქართველების გარდა, გამომჩნდენ ისეთი ძილოლოგები, რომელიც ხელი მოჰქვიდონ რუსთაველის ენის შესწავლას, რათა ჩაუკვირდენ პოეტს, მისას

ქმნილების გამკვლევის და ამასთანავე შეადგინონ აზრი საქართველოს კულტურის ვითარებაზე მეთორმეტე საუკუნეში. ბ. მუხნარგიას თავის თარგმნით სრულად ის აზრს აქვს სახეში, რომ საბოლოოდ გარდაწყვეტილი აზრი შეადგინოს ეკრეპიელს აღმოსავლეთის პრემიაზე. იმას აქვს აზრად — საქებურ და სასარგებლო აზრად — უჩვენოს დასავლეთის მეცნიერებს, რომ არსებობს ჯერ მათ მიერ უცნობი სახსრავარი აღმოსავლეთის ლიტერატურისა. მაგრამ როცა თარგმანი დაიბეჭდება და რუსთაველის ნაწარმოები გახდება საგნად სხვა-და-სხვა გვარის მსჯელობისა და კრიტიკისა: მკითხველნიც, მთარგმნელის თავდაზლობაზე საზიარის მიუხედავად, შეადგენენ აზრს პრემიაზე, რომელიც ცოტად თუ ბევრად სასიამოვნო შთაბეჭდილებას აწარმოებს მათზე.

ამ ერთუდით მე მინდა გავაცნო მკითხველნი იმ შთაბეჭდილებას, რომელსაც აწარმოებს რუსთაველის ქმნილება უცხოელზე, როცა ეს უკანასკნელი გაიცნობს პრემიას, «კუთხვის-ტყაოსნის» ბ. მუხნარგიას თარგმნით. მაგრამ მე სრულად თვითკრადაც არ მინდა ჩემს აზრს ავტორიტეტის მნიშვნელობა მივსცე და ჩემს შეხედულებას მხოლოდ იმ განზრახვით გამოვსთქვამ, რომ იგი რაოდენადმე საინტერესო იქნება რუსთაველის თანამედროვეთათვის, რომელნიც, უსათუოდ, ხალხისათა და სურვილით წაიკითხავენ აღწერილობას იმ შთაბეჭდილებისას, რომელიც აწარმოვს მათმა პრემიის დასავლეთის კაცებზე. ამ დასავლეთის კაცმა ეკრეპიელთ შორის პირველმა წაიკითხა თავიდან ბოლომდე «კუთხვის-ტყაოსნის» ძრანსიული თარგმანი.

ვიდრე ხელ-ნაწერის კითხვას დავიწყებდი, მე მინდოდა მიმეგონა დასავლეთის თანამედროვენი ჩვენის აღმოსავლეთის

ავტორისა, მაგრამ იმ დროს—უნდა გამოვტყუდეთ—ეკრძა-
ს რ შექმნა ჯერ თავის დიდის პოეტუბით კვების: საფრანგეთ-
ში ჩასტოვებულენ «Chanson geste»-ს, რომელშიაც იმ გმირ-
თა სამხედრო ქველბანი იხსენიებულენ ჭებითა, რომელნიც
აქვით შემკობილნი აზრის გრძელს სიმღერაში—სიმღერა რომ-
ლისა—სასახლის კარის პოეტუბის მიერ; სხვა ქვეყნებში ჩვენ
კბედავთ იმ დროს «ნიბელუნგებს», ინგლისურს საქსონურს
სიმღერას «Beowulf», ესპანურს რომანსს «ბაღი კამპე-
დორი», «სიტყვას იგორის ლაშქარზე»... მაგრამ ყველა ეს
აქვსნი და სიმღერანი საერთო ნაწარმოებს წარმოადგენდენ
ტრუბადურებისა, ხალხისა, გვირგვინოსებისა... ისე რომ
სახელი და დიდება მათის შედგენისა აჩავის არ ეკუთვნის კერ-
ძოდ.

იმ დროს დამოუკიდებელ პოეტუბის რიცხვიდგან, მე შე-
მიძლიან მხოლოდ რიგი დაკასახულა. იმ რის ჭებამ მოაღწია
ჩვენს დრომდე: ერთი არის ლირიკოსი ვალტერ-ჰონ-დერ-ვო-
გელკვიდე და ეპიკური პოეტი ვოლფრამ ჰონ-ეშენბახ *). «ვე-
ფხვის-ტყაოსანის» შემოქმედს იქნებ შემთხვევით შეიძლებოდეს
იმ ჯგუფში მესამე ადგილი მიეცეს? რუსთაველის წაკითხვამდე
ამაში ძალიან ეჭვს შევიტანდი; მაგრამ ეხლა, როცა მე გან-
ვიმსჯვალე მისით და შევიგინი იგი, შემიძლიან თამამად ვსთქვა:
დააღ, რუსთაველს იმ რის მგოსანის გვერდით ეკუთვნის
აჯაგი—და რომ მიუდგომელი ვიყო ბოლომდე, უნდა ვსთქვა,
რომ აჯაგი საპატრო.

მე აქ პოეტზე ვი არა ვლახარაკობ, იმ სიტყვის ვიწრო
მნიშვნელობით, ე. ი. აქვითა-მთხზველზე, რადგანაც, ვი-

*) ავტორი «პერსივალისა».

მეორე, არ შემიძლიან, სამწუხაროდ, სჯა ვიქონიო მის ლე, სუბის ჭარბობაზე, მე ვლავარაკობ რუსთაველზე, როგორც ეპიკურს პოეტზე, ანუ უფრო ეხლანდებურის ენით რომ ვსთქვაქ ისე, როგორც რომანისტზე. ჩემდა დიდად სასიხარულოდ, მე ვბევე ამ ქმნილებაში სრული რომანი, აგებული და აშენებული ხელაგნების ყველა მოთხროვნილებათა თანხმად და შესაბამად, ე. ი. რომანი, რომელსაც აქვს თავისი ესრედ წოდებული ნასკვით განმარტისებელი დასაწყისი და ამ ნასკვის გარკვევითვე გამოცხადებული ბოლო და დამთავრება. თავიდან ბოლომდე მტკიცედ არის დაცული კანონები თან-და-თანობისა და ზედ-მიყოლებულის შემოქმედობისა; ამასთანავე ეს რომანი შედგენილია მტკიცედ მოსაზრებულის პლანით, რომელშიც თავი-და-თავი იღეს პოემისა (ძვევა სიყვარულისა და მეგობრობისა—მოკლედ რომ ვსთქვათ) გატარებულის თავიდან ბოლომდე იშვიათის თან-და-თანობით და სიმტკიცით. ქვემოთ, პოეტს გაუკუბით იმის პოემის სხვა-და-სხვა მდგომარეობის ჩვენებისათვის და ამ საგანსაც უფრო დაწვრილებით განვიმარტავ. იქ წინა-სიტყვაობა პოეტისა გვაჩვენებს ჩვენ რომდენიმე ნაკვთის შემწეობით მთელის ნაწარმოების პლანს.

ხშირად ესმის კაცს, რომ ქართული ლიტერატურის მოყვარენი ძალიან ძალდა აყენებენ თავიანთ პოეტსა და არავითარი საფუძველი ვი არა აქვსთ, რომ გარს ახვევდენ მას გენიოსის შარავანდედსაო. მაგრამ მაინც რა უნდა ვიკულისხმეთ ამ სიტყვით? უკეთუ ჩვენ შევადარებთ გენიოსს ტალანტთან, პირველის განმარტება თავისთავად ცხადი იქნება: ტალანტი ისეთი ნიჭიერებაა, რომელსაც ეხერხება და იცის, როგორ მოექცეს ან ამ, ან იმ წესსა და კანონს ხელაგნებისას; მაშასადამე, გენიოსობა ისეთი თანშობილი ძალა ყოფილა, რომელიც სჭკრეტს

მოკლენათა ბუნებას ერთიანობით და ჭხატავს მათ ხსალს წესით, ანუ უფრო ცხადად რომ ვთქვათ, ტალანტი იხენს «შემუშავების» ძალას, ხოლო გენიოსი — «შემოქმედობისას».

აჩაგები და იგაენი, რომელთათვისაც შეიძლება და «წინა-პარნი» გვეწოდებიან თანამედროვე რომანისა, საფრანგეთში პირველად მეცამეტე საუკუნეში გაჩნდნენ, რომ იქიდან მერე და-ნაჩნენ ევროპაში გავრცელებულიყვნენ. როცა სულ გამოიღია მასალა, რომელსაც სხვა-და-სხვა ქვეყნის გმირული მითები აძლევდნენ ლექსთა-მთქმელებს, როცა აღდგენილ იქმნა წარსულიდან ძველის ქვეყნის ჭიგურები, შეცვლილნი და განახლებულნი იმ დროს გემოვნებისაძებრ, საზოგადოების დაკმაყოფილებისათვის, რომელსაც მუდამ გაგიჟებით უყვარს ცვლილებანი, საჭიროებად შეიქმნა ფიქრი ახალ შემოღებათათვის. მასშინ პოეტებმა მოჭკიდეს ხელი ახალს ჭიგურებს, ახალს სიუჟეტებს, ანუ იღებდნენ მივიწყებულს და მიბინარებულს თქმულებათა და მათის შემწეობით აშენებდნენ ერთიანს ქმნილებათა. იგინი თვითონ შეჭქმნიდნენ გმირებს და ეპიზოდებს, ამკობდნენ თავიანთ მოთხრობებს სხვა-და-სხვა ინტრიგებით და ამსახით აძლევდნენ მკითხველს სრულიად ახალს გვარს ეპიკურის მოთხრობისას. მკითხველი, ანუ უფრო მსმენელი, სწუხდა იქნება თავის გმირებზე, მაგრამ მათ მაგიერ პოეტი აძლევდა მას სხვა გმირებს, თუმიცა ვი ისეთებს, რომელნიც მართალ გმირებს მოაგონებდნენ; ეს გმირნი იმათგანი იყვნენ, რომელთაც ჯერ აწსად არ გამოეჩინათ თავიანთი გმირობა, მაგრამ რომელთაც ლექსთა-მთქმელი მიაწერდა ყოველ-გვარ ქველობას, რათა ამ გვარად გული მოეგო იმათი, ვისგანაც მასშინდელ დროს ხშირად დამოკიდებული იყო და ვისაც ბარდი შესახამდა ჭებას. «Girart de Roussillon»-ის ავტორი უბრალოებით

სავსე გულ-უბრყვილობით ამბობს, რაღა «Jongleur»-ს არ-
წმუნებს, რამდენადაც უნდა წაიკითხოს მათხრობა «qu'il en
aura bon paie en argent et en vetement!» ხალხი ყან-
რი მოეწონათ და სათრანგეთიდაც ეკრძობის სხვა ქვეყნებში გა-
ვრცელდა. ეს ყანრი, რაგორც ზემოდ მოვიხსენეთ, მუცამეტე
საუკუნის ნაშობი იყო და გაჩნდა სათრანგეთის ნიადაგზე; ჩვენ
ერთს წამსაც არ შევიხრით წაწბს და ვიტყვით, რომ მას დი-
დი ხანია მინიჭებულა აქვს გამოგონებათა გენია; მაგრამ, სულ
მარტივი და უბრალო ღონისძიების განხორციელებას, ჩვენ უნდა
დავინის გვირგვინი დავადგათ თავზე იმას, ვინც შორეულს ქვე-
ყანაში და ერთის საუკუნით ადრე ამ გვარად გამოგონებით
ისახელა სახელი. მიუდგომელობა გვაძლევს გენიოსი ვუწო-
დეთ რუსთაველს, რადგან მან შეადგინა რომანი იმ დროს,
რაღა ეს ყანრი ეპიკურის პოეზიისა ჯერ არ არსებობდა ევ-
როპაში. იმის მაგიერ, რომ ვუსაყვადურობდეთ მის მადმურთუ-
ბელთა, ჩვენ უნდა გვიხაროდეს, რომ ჩვენ თვალთა-წინ პოე-
ზიის ერთი გმირი აღსდგება კიდევ, რომლის არსებობაც კი
არ ვიცოდით და რამდენადაც დილისა დაიჭირეს ალავი მსოფ-
ლით დიდების პანთეონში.

გადავდივარ ხლავ პოეტსა და მის ქმნილებასზე.

რუსთაველი ამბობს პოემაში, რომ ეს უკანასკნელი და-
ფუძნებულის სპარსულს ამბავს. ამ აზრს პოეტისას შეუძ-
ლიან «კოფის-ტყალის» მტერთა შორის გამოიწვიოს ეჭვი,
რამდენადაც მოკლედ შეძგის სიტყვებით გამოიხატება: რუსთა-
ველის პოემა არც რადიკალური ნაწარმოებია და არც ეროვ-
ნული. ჩემის აზრით, თვით ამ საგანზე ლაპარაკის ჩამოგდ-
ბა გრძელადც არა დიან. პირველის წუნის შესახებ მე ვუპასუ-
ხებდი, რომ რუსთაველის დიდება შეუძლებელია დაამციროს იმ

გარემოებამ, რომ მან იქნება ისარგებლა სწავლული თქმულებით, რომელიც მის დრომდე არსებობდა. ვის მოუვა განადგურა ფიქრად, რომ წინი დასდეს შექსპირს იმისთვის, რომ სიუჟეტები თავის დრამებისათვის მან აიღო ბოკაჩიოსაგან, რომელიც თავის მხრით ძველი მატრიანეებიდან იღებდა მათ? ბეთსოვენი მოგვითხრობს, რომ ერთხელ ქუჩაში ღია ფანჯრის გვერდით გავიარე და მომესმა რამდენიმე ფორტუნიანოზე აღებული ნოტა, რომელმაც მიიქცია ჩემი ყურადღება; მიკუთხარდი ფანჯარას და ჩემდა განსაცვიფრებლად, შევნიშნე, რომ ეს ნოტები ისმოდა ინსტრუმენტიდან პატარა ქალის ბრახუნის წყალობით კლავიშებზე. და, აი, ამ უკავშირე ნოტებისაგან — ბავშვის აზრებისაგან — მან შეადგინა ინტროდუქცია, ანუ შესავალი ერთის თავის საუკეთესო სონეტისათვის. არ არის დიდი ხანი მას აქედ, რაც მე თითონ მქონდა შემთხვევა აღმომოჩინა მგზავსება შოლერის ბაღადისა «Fredolin» და ერთის არავის შინაარსისა, რომელიც (არავი) ნემეტების პოეტზე ბევრად ადრე სწავლულან ობოლადის თავის «სობრძენ-სიღრუეში» მოუქცევია. მას განა ამისათვის შექსპირს, ბეთსოვენს და შოლერს შემომქმედნი არ უნდა ეწოდეთ თავიანთ დრამებისა, სონეტებისა და ბაღადებისა; მას განა რუსთაველი ამისათვის არ არის ნამდვილი ავტორი «ვეფხვის-ტყაოსნისა?» ხელმოწერების არის, როგორც შეასრულეს საქმეს, როგორც მოიხმარ მასაღას და არა ისა, რა არის მთავარი აზრი ამ და ამ ნაწარმოებისა... რაიცა შეეხება მეორე წუნს პოემის არა ერთგულს ხასიათზე — მე ამის პასუხად მხოლოდ სენ-ბევის სიტყვებს მოვიყვან, რომელიც მან ვირგილიის გამომ წარმოხატვა: «უკუღას ცხოველი პოეტი, რომელიც ოდესმე აღუგებდენ და აღტაცებაში მოჭყავდათ თანამედროვენი, თუძცა მათი გმირები სხვა

დროს კუთვნოდნ, შეიწავდნ ისეთს კუნჭულს, რომელიც უახლოვდებოდა მათ (თანამედროვეთ) დროსა და ცხოვრებებს. დანტსა და გამიენს ყოველისთვის ახალი დროის შესახებად ჰქონდათ მოთხრობილი, ისე, როგორც ტასსა და მილტონსა. ტელმაკი, რომელიც ისე ძველი იყო შინაარსით, ნამდვილად სრულიად სხვა გვარ პოლიტიკურს აჩვენებს შეიწავდა და სხვა თვისებით იყო გაყვანილი, ისე რომ იგი ლოკი-დოვიკოს მე-XIV თანამედროვე ქმნილებას წარმოადგენდა, — ეს იყო მიზეზი, რომ მან სახელი გაითქვა» უკველია მასთანადამე, რომ რუსთაველის პოემა, რომელიც თავისი დროს და თავისი ქვეყანა აღტაცებაში მოიყვანა, უნდა ყოფილიყო ამ დროის ვითარებისა და თავისი ერის თვისებით გაყვანილი და გამსჭვალული, და რომ როგორც უნდა ყოფილიყო მისი შინაარსი, სწავსული თუ არაბული, სადაც უნდა წარმოებულყო მისი მოქმედება—ინდოეთში თუ სხვაგან, «კუთხვის-ტყარსანი» ყოველთვის იყო და იქნება ქართული ნაწარმოები.

უკეთუ ჩვენ პოემის შესავალს ავიღებთ და შევადარებთ თვით ნაწარმოებს, დავინახავთ, რა სიყვარულით (კვიდებოდა რუსთაველი იმ საქმეს, რომელიც ეტვირთნა. მთავარი აზრი პოემისა — სიყვარული ამაღლებული, წმინდა, მტკიცე — მისდევს პოემას თავიდაც დაწვებული ბოლომდე, თითქო წითელი ძაფია. პოეტი გვაუწყებს, რა გვარი უნდა იყოს სიყვარული და რა ზნეები უნდა სჭირდეთ გამიჯნურებულთ. «მიჯნური უნდა იყოს ლამაზი, მკვებ-მეტყუელი, ჭკვიანი, იყოს სულ-გრძელი, მდიდარი. იგი მტკიცეა და მოძობენი; თვით უძლიერეს მტრებს ეშინიანთ მისი;

«ვისაც ეს ზნეები არა სჭირს, იგი ნუ იტყვის თავსა მიჯნურად.»
 და ცოტა შემდეგ: «ჭეშმარიტს მიჯნურებას მოსწონს

გამარტოება», — ანუ კიდევ შემდეგ: «საჭიროა რომ სიყვარულსა შევლასაგან მალეიდეს მიჯნური» — და ბოლოს: «რომ ვეძღვას ტანჯვა, რომელიც მას ხვდება წილად, მიახნდეს სიტყობა ბად.»

თვით ნაწარმოებში პოეტმა აკმაყოფილებს ყველა ამ მოთხოვნილებათა; არას დროს არ ავიწყდება ესეები და ამით აჩვენებს მკითხველს, რა სიმტკიცით ადგია იგი დასაწყისშივე ჩაფიქრებულს გონებრივად. ჩვენს დროში ხშირად არიან იმისათანა ავტორები, რომელნიც სწორად აჩვენებთა და მოუფიქრებელი, მხოლოდ იმ ერთად-ერთის აზრით, რომ გაავსონ ფურცლები და იმას კი აღარ ატყობენ, რომ შეცდომანი მოსდით ლექსის წინაშე და შუაში ავიწყდებათ ის, რაცა სთქვენ დასაწყისში! — ერთს კარგად ცნობილს ნემეცების რომანისტს შეემთხვა ასეთი უბედურება და შუაში თავის რომანის გმირქალს სრულიად სხვა სახელი მისთვისა. რომანი გაზეთში იბეჭდებოდა და ეს შეცდომა მხოლოდ მაშინ აღმნა შენიშნული, რაცა რომანის რაი მესამედი იყო უკვე დაბეჭდილი. რაღა უნდა ექნა ავტორს? ახლად ხომ ვეღარ დაიწყებდა ბეჭდვას! და მან გადაარჩინა თავი გაჭირებას იმით, რომ დაიწყო შემდეგი თავი რომანისა ამ სიტყვებით, რომელნიც გმირმა-განმა რომანისამ მიმართა გმირ-ქალს: «ძვირფასო მარია, რომელსაც შე ხან-და-ხან გეძახი ხოლმე შარლოტა!» ესეთი ამისკო უბეჭდულია არ შეემთხვეოდეს რუსთაველს. მისი ნაღვალნი გვიტყვიან, რომ იგი ისეთის გულ-მოდგინებითვე ჭვიდება ხელს თავის სამუშაოს, რა გულ-მოდგინებითაც თვით თხოულობს, რომ ეკიდებოდენ პოეტისას, რაცა ამბობს არა ერთჯერ და ღრმად: «რომ მოშაირე მოხერხებით ეჭვეოდეს თავის ხელს, რომ იგი ესაყვარლებოდეს მას გულთა და სულთვე»

«რომ იგი ჩაუღრმავდებოდეს მას და რომ მისი ენა მუსიკობ-
დეს.»

ამ გვარ ჩამოთვლილ თვისებებით, რომელნიც უნდა გა-
ნასხვავებდენ მიჯნურთ, რუსთაველი ყველგან ამკობს თავის გმი-
რებს. რომანის უპირობობა ძალიან ცხადად არიან დახატულნი
და მკითხველს ადვილად უნდა შეეძლოს აღვიაროს მომქმედ
პირობა გონიერება, სილამაზე... და რადგანაც, პოეტის მოწა-
ლისა-მებრ, ჯილდო აუცილებელია მისთვის, ვინც იგი დაიმსა-
ხურს, ყველა მკითხველი რუსთაველისა, უნდა მოელოდეს, რომ
მის ამბავს კეთილი და ბედნიერი დასასრული ექნება.

ვიდრე შეკუდებო გარკვევას და ანალიზს ხასიათებისას,
რომელნიც, ჩემის აზრით, დიდის გულ-დადებით და კაცის
გულის ღრმა-ცოდნით აქვს დახატული და შექმნილი — მინდა
ლოცოდუ სიტყვა ვსთქვა თვით რუსთაველზე, იმ რუსთაველზე,
რომელნიც ჩვენ წარმოგვიდგება თვალ-წინ მის ნამოქმედარის
კითხვის დროს, არა გოგონა პოეტი, არამედ როგორც კაცი.
ასე იმიტომ უნდა მოვიჭრეთ, რომ არ უნდა გვაკვირდებოდეს
შეძლები ნათქვამი: «სულთ პოეტისა ჭკრთის და ისატება მის
ნაწარმოებში და ნამოქმედარში». რასაც ვიტყვი მე ამ საგნის
შესახებ, პირ-და-პირი შედეგია იმ შთაბეჭდილებისა, რომელნიც
აწარმოვა ჩემზე «კუთხვის-ტყარსნის» კითხვამ და მე საფუძვე-
ლი არა მათეს არ გამოვსთქვას ის, რასაც ვთქვამ: ჯერ გან-
ცვიფრებულნი ვაყავ პოეტით, როცა მისი კითხვა დავიწყე, მე-
რე ეს განცვიფრება შეიცვალა პატივის-ცემად, რომელნიც გამო-
იწვია ჩემში მისმა პიროვნებამ, როგორც პიროვნებამ კაცად კა-
ცისამ. რუსთაველი თავის ნაწერში იჩენს დიდს სამდიდრეს
კეთილ-შობილ გრძნობათა, აზრთა და პრინციპთა. მთელი ამ-
ბავი გასულდგმულუბისა და უბოლოუბის მისას სიკეთით.

ავტორი სიყვარულით შესდგება ხელში იმ ალას, სადაც მას შეუძლიან გამოსთქვას—ან ობიექტიურად, გმირობის პირობით, ან სუბიექტიურად საკუთარი თავისი მსჯელობანი.

ზოგიერთს ალასს, სადა მსჯელობა მოქმედებისა ითხოვს, რომ გმირობი მკაცრი იყენ, იგი ნამდვილად ამ გვარებადა ჭხატავს მათ, მაგრამ ამის შემდეგ მაშინაღვე წარმოსთქვამს სიტყვებს შერიგებისა და შენდობისას, როგორც ეს ხჩანს, მაგ., იმ სტენაში, სადა ავთანდილი მოკვლას ემუქრება ასმათს. ეს სტენა სრულიად შესაბამის ავთანდილის ხასიათისა: იგი დახუტიალობს მინდურად და ტყუებში სამის წლის განმავლობაში ტარილის სამებნულად, — ზოგადად მას და, აი, სწორედ ამ კაცზე ასმათი არა ფერს ეუბნება. მოუთმუნლობა შეიპურებს მაშინ ავთანდილს და განიზრახავს ძალით მოქმედებას, — აქნებ ეს გაჯავრება განტებაც გამოიჩინა, — მაგრამ მაინც ჩჭარა მოჯის გონებაზედ; ავთანდილი დინჯი, ცივი და პრექტიკული ბუნების პატრონია და უცებ მოისაზრებს, რომ შეტდომის მომივიდა, როცა ძალას მიკმარებო, და სწრაფად დაიმშვიდებს გულს, თავს ანებებს გაჯავრებას. მორე ადგილი, რომელიც ამ გვარსავე სტენას წარმოადგენს — როსტეკის მეფის გაჯავრებას, როცა შერმადინი გაუმხილებს თავის მბძანებულს ავთანდილის წასვლას. მეფეს თავი დაავიწყდა და ისე გაჯავრდა, რომ თავის ყმასა და ქვემოკრდომს სკამი ესრელა, მაგრამ მორე დღესვე გონს მოვიდა, მოუწოდა მას და თავისი გაჯავრება, მეტის-მეტო უსიამოვნო ამბით გამოწვეული, დაუვაგობით გამოისყიდა. ეკვლა ამ დაწვრილებას მე ისე გუცქერი, როგორც მეტად ნაზს სამხატვრო და ხელოვნურს ნაკვთს, რომელსაც ძნელად მოსძებნის კაცი მეთორმეტე საუკუნის პოეტების თხზულებებში. მხოლოდ თავის საკუთარის ხასიათისა-

X

გან ექნება რუსთაველს იგი შთაგონებული.

რუსთაველის გულ-კეთილგონებისთან ერთად, მე გზავნებ
«ვეფხისტყაოსნის» მის სულ-გრძელობასაც, მეგობრობის
სიყვარულს, მიტოვების სიტყვის შესრულებას. იმის პირობაში
ხარც ერთი გმიერთაგანი არ ივიწყებს იმ სამსახურს, რომელიც
მისთვის გაუწევიათ. ამ სავანს არა დასატოვებს იგი და ისუ-
თის სიმტკიცით მისდევს, რომ მხელად ავტორის ხასიათი
უნდა იყოს დასაბამი ამ კეთილ-შობილურის გრძნობისა. ტა-
რელი, ფრიდონი და რასტვეანი კი არ არიან «ვეფხისტყაო-
სნის» მონაწილეები მადლიერებისა (ПРИЗНАТЕЛЬНОСТЬ),
თვით რუსთაველია, რომელიც ათქმევინებს თავის გმირობს:
«ვინც მე სიკეთე მიუღ, არას დროს ჩემგან დავიწყებულა არ
ექნება»... მისი მადლი არა მხოლოდობასა და მეგობრობაზე
იხატება შემდეგს მის სიტყვებში:

... ვინცა კაცმა მია ანუ თუ დაცა იღოს,

ვხამსო მისთვის სიყვდიდსა და ჭირსა თავი არ დარიდოს.

ანუ ამ სიტყვებში:

ვხამს მოყვარე მოყვარულათვის, თავი ჭირთა არ დამრიდად;

გული მისცეს გულისათვის სიყვარული გზად და ხიდად.

მე მეორია, რომ სწორად აღარ არის ამოკვრიბო კიდევ
ადგილები, რომელნიც ამტკიცებენ პირობის მადლი თვისებას,
როგორც კაცურის კაცობას, მაგრამ განა შეიძლება მდუმარ-
ებით აკურათ ამ შესანიშნავს ლექსს რუსთაველისას:

რასაცა გასცემ, შენა — რაც არა დაკარგულია.

ეს სიტყვები, ისეთი დროს არაა აქვსთ, რომ დიქსნი
არაინ მთელი ქვეყანა შემოკლან!

მე მინდოდა კიდევ მიმუთითებინა როგორთა ადგილებზე,
რომელთაც იმეჭმედეს ჩემზედ იმ არის სიღრმით, რომელიც

მათშია გამოთქმული და იმ ჭიჭიშის სიმშვენიერით, რომელითაც გამოთქმულნი არიან. ამ გვარად აღვსავს კეკელიძის, უკუკელიძის, რუსთაველის სიტყვები, მიმართულნი მის ქალისადმი, რომელსაც უკანასკნელი დაგვირგვინებულ იქმნა:

ვარდსა და ნებვსა ვინადგან მზე სწორედ მოუფინების
დიდთა და წვრილთბ წყალობა შენმცა ნუ მოგეწყინების.

და ბოლოს ვიდეკ, რომელს ბედნიერად გათავდა მისი და-ქორწინება:

ყოველთა სწორად წყალობასა, ვითა თოვლსა მოათოვდეს.

ამ გვარადვე არსები, საკსენი კეთილ-შობილურის გრძნობით, ყოველ ნაბიჯზედ გახეულთა პოეტის გრძელს პოემაში და მათი ხშირად გამეორება მხოლოდ იმას ამტკიცებს, რომ პოეტი გულ-წრთველად იყო გატაცებული ამ არსებით, და ცდილობდა თავისი არსები თავის თავის თანამედროეთისათვის შეუთავსებინა. ცხადია, ამის შემდეგ, რომ ჩვენ ისე ვი არ უნდა ვუცქეროდეთ იმის ნაწარმოებს, რომელსაც სალიზობულ ამბავთა მოთხრობას, მოგონილთ თვით პოეტისაგან თავის მკითხველების გასაერთობად, არამედ, რომელსაც წინეობრივ წიგნს, რომელიც დიდაა, რომ განმარტებით იკითხებოდეს ჩაფიქრებით და ჩაღრმავებით. მუხადმეტე საუკუნე მოწყალებების და გულ-კეთილობის საუკუნე არ იყო და, უნდა ვიფიქროთ, რომ ის პატრივის-ცემა, რომელიც დაიმსახურა რუსთაველის ქმნილებაში, უმომომბს თვით ქართულთ ერის სასარგებლოდ თამარ მეფის დროს. მხოლოდ ეს ქაქტი იქნებოდა საკმარისი ეტნოგრაფისათვის, რომ მის მიხედვით მთელი რიგი სამართლიანის საგულებულ არსისა და უმომომბების წარმოსთქვას მან რუსთაველის თანამედროეთის გულტურის მდგომარეობაზე. მაგრამ მუ აქ კვამყოფილდები მხოლოდ იმით,

რომ აღენიშნავ იმ ვაკეში, რომელიც უნდა არსებობდეს ხელ-
 ლაგუნურ ნაწარმების შესწავლისა და იმ ვითარების შიშის,
 რა ვითარებაშია ის დაიბადა და გაიღვა ფესვები, — იმ შესწავ-
 ლის შიშისა-მეტე, რომელიც ასე მიმზიდველ საჭმელ ჭხდის
 ლიტერატურის ძველ სახსრავართს გამოკვლევას.

ახლა თვით ნაწარმების გაჩვენას დაკუბურუნდები. რუს-
 თაველს საზნად აუღია ყველა თავისი მთხე გმირი, ქალი და
 კაცი ერთს ბოლოსა და ვითარებადის მიიყვანოს. ეს ბოლო
 და ვითარება არის ბუნებრივი შეერთება სიყვარულთან და მუ-
 გობრებით. მე ამ კისრად ნადებს საგანს სამხელის ვეძახი,
 სახელდობრ იმიტომ, რომ პოეტს აუცილებლად ხელში უნდა
 ეჭირას ყველა თვის წიკრები, რათა მოსაწყენს ერთგვარო-
 ბაში არ ჩააგდოს თავი და არ აუწიოს ერთმანეთში ხასიათუ-
 ბი, რადგან მათ თვით ეს განზრახვა პოეტისა ბევრად აერთ-
 გვარებებს. და მე მგონია, რომ რაც უნდა ძნელი შესასრუ-
 ლებელი ყოფილიყო ეს საგანი, რუსთაველმა მაინც შესასრუ-
 ლა ბოლომდე. მან მოახერხა ხასიათებისათვის ისეთი განთვო-
 თლება მიეცა, რომელიც თვითყოფილ გმირს სრულად და-
 მოუგვიდებელ მომქმედ პირად ჭხდის.

ეპოპეიას დასაწყისში მე მგონია, რომ ავტორმა ავთან-
 დილი და თინათინი უნდა გახადოს თავის რომანის მთავარ
 გმირებადა მეთქი. მაგრამ ვითხვამ მალე დამარწმუნა, რომ მე
 ვცდებოდი. მთავარ გმირებზე პოეტი გადადის ისე, რომ თავ-
 ვად არ ეჩვენა ამბის თხრობაში; იგი მკითხველებს უთმობს
 თავად შეადგინონ აზრი მათზე იმ მრავალ-სამიოდე ძრავუ-
 ბიდან, რომელსაც თითონ ავტორი წარმოესთქვამს, ანუ გმირ-
 თა ხასიათების რამოდენიმე ნაკვთის წყალბით, რომელსაც
 (ნაკვთს) იგი აჩვენებს მათში მოქმედების დროს.

ის ხეჩი, რა ხეჩითაც რუსთაველი აღწერს თავის ახალ-გაზდა გმირს, ბევრად მოგვაგონებს იმ ხეჩს, რომელიც 400 წლის შემდეგ იხმარა თავის გმირის დასასხატვად ტორკვატო ტასოში. ავთანდილი კარგაა მოყვანილი, ტანადია, უწვერ-უღვაში; იგი ჯერ ისევ იმ ასაკშია, როცა მის პირის კანს ბროლის ბრწყინვალება აქვს; იგი ეძებს ნუგეშინისცემას ან სიკვდილს თავის მიერ შეუვარებულის თინათინას წარბებში. დასაწყისიდანვე თინათინი, რომელიც ყოველივე სიმდიდრე თავისი სამეფოს სალაროსი გასცა უხვად დიდსა და მცირეზედ, ღირსი აღმონდება ხელმწიფობისა, რომელიც მამამ ჩააბარა. იგი იყო ჯამაში და მშვენიერი; თვით მზეც კი თინათინობდა, როგორც მოხდენილად გამოსთქვამს ავტორი თვის ფრთად პეტრუს აზრს; სხვა ნაირად რომ ვსთქვათ, თვით მზე, ტყვე ქმნილი ქვეყნის უმშვენიერესი ქალის სილამაზით, მის შველებს თავის სხივებში თრთოლვით გამოსახავდა... ის სცენაც როდესაც თინათინი მოიწოდებს ავთანდილს და რომელიც ჰგონის მას ვეფხვის ტყავით მოსილის კაცის საძებნელად, ფრთად საქარაქტერო სცენაა. ახალ-გაზდა ქალწული ეუბნება თავის მადმურთებელს, რომლის საიდუმლო მან უკვე იცის:

«გულსა აგრე საიმედო ია მორგე, ვარდი ჰყარე».

მე ამ ძრავას ვამჯობინებ ძველებურს, ტრადიციით გადმოცემულს: «ავსებს გულს სურნელებითაო» — და აღუთქვამს. ჯილდოდ თავის სიყვარულს, უკეთუ გაჩრიგებს ჩასმე ძუბნის დროს.

ეს ძაკტი სრული გარკვევაა თინათინის ხასიათისა: სასურველის მისაღწევად იგი არ ერიდება მიმართოს ყოველ-გვარსაშუალებას და ივიწყებს ჩვეულებრივს თავის მოკრძალებასაც კი. ამის შემდეგ ავთანდილსაც მალე ვცნობთ. ის არის მოხერხე-

ბუღი და სსქმის ამღებ-დამღები, იცის თავის გულის-თქმითა შეკავება, რათა ამით არ გადაუხვიოს ერთის იოტის ტოლადაც იმ გზას, რომელიც წინადვე არჩეული და მოსაზრებულად აქვს. ძალიან ხშირად თავის ხანგრძლივის მოგზაურობის დროს იგი ტანჯვას ეძლევა, რადგან მისი სიყვარული თანათინისადმი გულ-წრთულია — მაგრამ, როგორც კი თავსათავან პირველი ცრემლი ვარდება, ამშვიდებს თავს ჯადოსანის სიტყვით: «მითმინება» «ჭირთა თმენა», და ეს სიტყვა უბრუნებს მას ძალას. რამდენად არის ავთანდილი თავ-დაჭერილი, ჩვენ ამას ვხედავთ მაშინ, როცა იგი შეეყრება ტარიელს, რომელსაც სამი წელიწადი ეძებდა და რომელსაც, შესკადრის დროს, მოითმინა და არ მივარდა ერთმანეთის «ცემა-ყფეტად». ჩვენ რომ საბუთები არ გვქონდეს იმის მამაცობისა, იქნებ, შესაძლებელი ყოფილიყო მხდალობა დაგვებრალეობინა მისთვის, მაგრამ რადგანაც ვარკად ვიცნობთ, სრულიად სხვა გვარს აზრებს გასკვნიით. იგი უცვლელად მისდევს იმ ქცევას, რომელიც ერთხელვე წესად მიიღო:

«ჰამს თუ ვაცმან გონიერმან ძნელი საქმე გამოაგოს, არ სიწყინარე გონებისა მოიძულოს, მოიძაგოს.

მეორე ალბი, რომელიც ავთანდილის ხასიათს განაჩვევებს, არის უპიზოდო ვაჭრის ცოლის ფატმანისა და ავთანდილის შესასებ—ეს ერთად-ერთი უპიზოდო, რომელიც ზნეობის დამცველთ ვერაფრად ეჭაშნიკებათ. სვინიდისის მიერ შეუწყობლად ავთანდილი ტრფიალებას დაუწყებს ვაჭრის ცოლს; ეს ტრფიალებაც მაინც ერთისა და იმავე საგნისთვის — მეგობრის საშუალოდ — არის და გამართულია იმ პრინციპის სახელით, რომელსაც პოეტო სავალდებულოდ ჰხდის მეგობრობისათვის, სახელდობრ: «მეგობრის გულისათვის არავითარი მსხვერპლის შე-

წირობა არ უნდა იყოს ძნელი. ამ შემთხვევაში, მანც-და-მანც მსხვერპლი მეტად საძნელად არ ეჩვენება ავთანდილს, რადგან ღალატი საყვარლისა არავითარ ქენჯნას სულისას და სკინიდი-სის შეწუხებას მასში არ იწვევს. პოეტმა მანც დიდ ხანს არ ჩერდება ამ ეპიზოდზე და არ იმეორებს, იმიტომ რომ დასძავს უგულოდ საყვარულით. პოეტმა რომ გამოიყვანა ავთანდილი ამ გვარ საყვარულის გმირად, ამით გვაჩვენებს, რომ ავთანდილი იმის საყვარელი გმირი არ არის. მე ამით სრულიად ის არ მინდა ვსთქვა, რომ პოეტს განზრახვა ჰქონდა ავთანდილი ბოროტების წარმომადგენელად გამოეყვანა; არა, მას უნდოდა განესხვაკებინა ავთანდილი ტარეჯისაგან. მაგრამ მასაც ბევრ-გვარად სიძნელეები ხასიათი მისცა, როგორც ეს სჩანს მის ღაპარაკივით შემადინთან. ეს ღაპარაკი საგსუა მშვენიერის მოძღვრებით. ეს სჩანს აგრეთვე ანდერძივით, სადა მისი მოხუცის მოცაქულის სიტყვები და ღაფრები. მისი ანდერძი სამკვიდროს დარბეობაზე გვიჩვენებს, რა პრაქტიკული გაცი იყო და როგორ მისდევდა მხელად პრაქტიკულს საგნებს: იგი სტრუქტურას ანდერძს, რომ მისი სიძნელეით დამართულნი იყვნენ ხიდები, აგებულ სადგურები ობოლთათვის და სხვ. მეორე კარგი ხასიათი ავთანდილისა გამოხატულია მისი მიმართებაში პლანეტებისადმი... მაგრამ, ეს პლანეტები მისდევენ მე საბაბს «ვეფხვის-ტყაოსანის» შემოჭმედს მივმართო შემდეგის საყვარდურით:

რუსთაველს ძალიან ცოტა პოეტური სახეები აქვს ხელ-
 ქვეშა. იგი არ იღლება თავის გმირების შედარებით მზესა და
 მთვარესთან. რა დიდია ამ მხრივ განსხვავება რუსთაველსა და
 კოტეჯეივს შორის, რომელიც ქალზე ღაპარაკის დროს,
 სრულიად სხვა ეპიტეტებს ხმარობს, ვიდრე ის გაუთავებელი

შედარებას გმიტებისა და ცათა მნათობებისა! საზოგადოდ რომ ვსთქვათ, ამ გვარს სხუები უფრო ღირსეულს პოემას შეეფერება და ეზოებისა ლექსად მთქმელს ეპატობოდა, რომ სრულად არ მიემართნა მათთვის. ასე გადაჭარბებით ხსენების მნათობებისა, ხშირად ხმარება სიტყვისა: ვარდი, ბრელი და ედემის ხე, რომელნიც შეადგენენ მთელს რეპერტუარს პოემის მეტაფორულის ენისას, გვიშლის დაკსტებეთ პოეტის ქმნილებით და აწარმოებს მკითხველებზე იგრად უსამართლო შთაბეჭდილებას, ხელს ხანდახან კიდევ გვიშლის თვით პოემის გაგებას.

ამ შენიშვნით, არა მგონია, იმ შეცდომასშივე ჩავკარდე, რისთვისაც მე ვესაუბრებოდი ხუენს თანამედროვე მკითხველებს ამავე წერილის თავში: მე არ ვითხოვ მკვლის პოეტისაგან იმ გვარს სიმდიდრეს, რომელიც ენასა და იმ დროის ლიტერატურულ განვითარებას არა ქონდეს, რადგან მე დაკასახელო შემოდ რუსთაველის ერთი თანამედროვეთაგანი, რომელიც ამ მხრივ მაღლა სდგას პირველზე.

მეორე შენიშვნა, რომელიც შეიძლება მიეცეს პოეტს, არის განუწყვეტელი ცრემლთა დენა გმიტებისა პოემასში. ყოველ ნაბიჯზე მკითხველი შეეყრება «სისხლის ცრემლებს» «წყარებს», «მდინარეებს», «ზღვებს» ცრემლებისას. ეს გარემოება სულს ართმევს ვაცს ჰითხვის დროს და საშინლად მოქმედებს. მაგრამ, არ შეიძლება, რომ მეორეს მხრით ბოდიშიც არ მოხდებოდეს ავტორს. რუსთაველი ამბობს— და არც უსაფუძლად:

«თუ მოყვარე მოყვრისათვის ვსტირს, უირილსა ემარტლებს,
სიარული, მარტოობა ვშუენის, გაჭრად დაუთვლების».

მე მგონია, რომ ის წუხილი, რომელსაც პოეტი წარ-

მოკვიდგენს, თითქმის გარკვეულ იყო გავრცელებული მასში და შეესაბამებოდა მის თანამედროვეთა საზოგადო გემოვნებას. ესეთი დრო, შავი და ბნელი დრო წუხილისა აჩვენებდა არა მარტო საქართველოში. ჩვენ ვხედავთ მას აზიაში, მეთექვსმეტე საუკუნეში ქრისტეს დაბადების წინად, ხოლო ევროპაში პირველიდგან მესამე საუკ. ქრის. დაბ. შემდეგ, სადაც მან დატბადა ბერული ასკეტიზმი, ხორცის გვეძა და მოკვდიანება; ამ ჩვენს საუკუნეშიაც იგი გამოიხატა გოტეს «ვერტერში», შატოპრიანის «რენეს» სულთქმა-ობკრასში, ბაირონის პესიმისტურ დაჯინებაში და ჯერმონტოვის ღრმა ნაღვლიანობაში. შეცდომა იქნებოდა ვიფიქრნა, რომ პოეტის გენიოსობა ჭქმნის მთელი ქვეყნიერების გონებრივს ვითარებას, — პირ-იქით, ქვეყნიერობა თავად ჭქმნის პოეტებს თავისებურად. ყუაკალი იგი არ ჭქმნის ნიადავს, ნიადავი ჭქმნის ყუაკალს. ასე უყურებს ამ საგანს თანამედროვე კრიტიკა — ასული პოზიტივიზმის მუცნიერებისა. ბ. ტენი თავის «ხელოვნების ფილოსოფიაში» ამბობს, რომ ჩემის მეთოდის მთავარი საფუძველი ის არის, რომ ამ მეთოდით ხელოვნური ნაწარმოები განიხილება, როგორც კერძო მოკლენა ვი არა, არამედ როგორც შედეგი მრავალ სხვა მოკლენათა, რომელნიც განმარტავენ და შეაკვებენ იმასა. ამ წესს რომ მივუყუთ, იქნება, ძნელი არ იყოს, მოვსძებნათ დასაბამი იმ ცრემლებისა, რომლითაც რუსთაველის გმირები «რწყავენ კულთა».

მივიღოთ, მასში, წესად, რომ «ნაწარმოები ხელოვნებისა დამოკიდებულია იმ გარემოს განვითარებასა და წინუბრძვის სიმაღლეზედ, რომელშიაც იგი გაჩნდა», და, ვსთქვათ, რომ არსებობს ისეთი გონებრივი ვითარება, რომელშიაც უზირატეს ელემენტს წუხილი და ნაღვლიანობა შეადგენს. ეს წუხილი, შეიძლება, წარმოიშობოს ანუ მტერთა ხანგრძლივის შემოსე-

ვითა და თავს-დასხმით, ან სიმშობით, ან ყაბით, ან ლობით. ცხადია, რომ უბედურება, რომელიც მწუხარებაში ჩაგდებას საზოგადოებას, იმავე დროს ანაღვლიანებს პოპულსაც და ეს მით უფრო, რომ პოპული მეტად ჭკრძნობს საზნის უბედურებას, ვიდრე სხვა ვინმე. იქნება მითხრან ამავე, რომ ეგ მოსაზრებასა საქართველოზე არ ითქმება, რადგან იგი თამარის მეფობის დროს კარგ მდგომარებაში იყო. ძალიან კარგა; მაგრამ უდიდესი პოლიტიკური ფაქტები (სახელმწიფოს არეულობათა გარდა, ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПЕРЕВОРОТЪ), უცნობი ხომ არ იბადებინ ქვეყანაზე; საზოგადოებრივი მოკვლენათა შორის უკუაღიერი იზრდება და მიიწევს წინ თან-და-თან, ისე რომ ზოგიერთი ისტორიული ფაქტების კეთილი შედეგნი მხოლოდ რამდენიმე ხნის შემდეგ იჩენენ ხელმე თავს. ამით აიხსნება სახელდობრ ის გარემოება, რომ მონარქების სახელები შეიმკობიან ხელმე ტიტულით «დიდი» მხოლოდ კარგა ხანი რომ გავს ხელმე მათ სიკვდილის შემდეგ, როცა ქვეყნის აუკაბული მდგომარება ჭმრძობს იმთა გენიოსობას, ვინც დიდის ხნით ადრე მიიწვანენ. რუსთაველს რომ შეილება და შეილის-შეილება დაჩენოდა, და მათ შემკვიდრებით მისი პოპულური გენიოსობა გამოჭყოლოდათ, იგინი უთუოდ საქართველოს აჩუქებდენ ისეთს ეზობიას, რომელიც შეაქებდა დიდის მეფის ცხოვრებას სრულიად სხვა — ძველისა და სინარულის კილოთი. ხელთ თვით რუსთაველმა ეს ვერ მოახერხა, რადგანაც თავის თანამედროეთა მოთხრობილებასა და გემოვნებას ეჭვიმდებარებოდა.

რუსთაველი ემოჩნილებოდა ამავე გემოვნებას და ამიტომ ჩაუერთო თავის პოემაში რამდენიმე სისხლით სავსე სტენები, თუმცა ეს სტენები, ჩემის აზრით, სმაგდენ მას. ომიანობის

უბედურება ანაჰითარს კმაყოფილებას ან შეადგენს პოეტისათვის, თუმიცა ომი სატაკუთთან აწერილად აქვს მას მშვენად და ბრწყინვალედ. ზოგიერთა ადგილები, რეგორც მაგ., ის, რაღა ტაროელი ამბობს:

შიგან ასე გავერიე, გნოლის ჯოგსა ვითა ქორი,
ანუ:

და ერთობ სრულად ამოვწყვიტე წინა კერძი რაზმი ორი.

ცნოვლად მოგვაგონებს სტენას Chanson de Roland-
იღამი.

აქ მინდოდა ბარემ შეგებოდი ერთს მეტად სახეთირო
კვიზოდს, რომელიც ადვილად შეიძლება ცოდვად ჩაეთვალოს
«ვეფხვის-ტყაოსნის» ავტორს: ნესტან-დარეჯანი ითხოვს ტა-
რიელისაგან, რომ მან მოგვლას ახალ-გაზდა კაცი, რომელიც
მისთვის ქმრად უნდათ მის მშობლებს. მაგრამ ამ საგნის გამო-
მსურს მე გამოვიდო თავი და დავიცვა ნესტანი. იგი ამბობს.

«რა მოვიდეს სიძე, მოჰკალო, მათთა სპათა აუწყვეტლად,
და შეძლებ:

«ასრე ჰქმენ, ჩემო ღოღო და მჯობო ყოველთა გმირთაო,
«მიჰპარვიოთ მოჰკალო სასიძო, ღაშქართა ნუ მოირთაო,
«მისთა სპათაცა ნუ დაჰზოც, ზროზათა ვითა ვირთაო,
ღიაღი სასხლი უბრალო კაცმანცა ვით იტვირთაო»

მე ვგონებ, რომ უკანასკნელი სიტყვები საკმაოდ ამარ-
თლებენ და ბოდიშსა ხდიან ნესტანს... მართლაცა და, განა
არ იქნებოდა, რომ სჯავრებოდა ის უცხოელი, რომელსაც უნ-
და განემოჩებინა იგი თავის სატროფოსაგან? განა, ნამდვილად,
კხლანდელი ჩვენი დუელები ისეკ ეს არ არის! ნესტან-დარეჯან-
ი არა ჰხედავდა გარეშემო ანაჰითარს სხვა ღონისძიებას გა-
ჭირებულის მდგომარეობიღამი გამოსვლისათვის და მართლაც

არ იყო არავითარი სხვა ღონისძიება. იმ დიდის ხნით გამ-
ჭრალს ღრმს მშობლები რჩევებში არ შედიოდნენ თავიანთ ქა-
ლებთან მათ გათხრობის ღრმს, მეტადრე მამის, რაცა გა-
თხრობა პოლიტიკურის მოსაზრებით იყო გამოწვეული; აი-
რისთვის ჭკილებს ხელს ერთად ერთს შესაძლებელს გარდაწყვე-
ტილებას, მაგრამ ამასთანავე არ ივიწყებს სთხოვს თავის
საყვარელს მიჯნურს, ერთის მეტი სხვა არავის სიცოცხლე არ
დაჭდურებს, რადგან მძაკს უბრალოდ დაღვრილი სისხლი:

«დიდსა სისხლსა ვერ შეგაქნევ, ვერ ვიქნები შუა კედლადა».

რუსთაველი მეტად გულ-დადებით და ზრუნვით ეკიდება
ამ რჩის ხასიათის დახატვას და ამიტომ ამ გარემოებას შე-
მოქმედების (კომპოზიცია) მოუხერხებლობით ვერ ავსენით;
არა, რაცოდრც სხვაგანაც, აქაც იგი მისდევს ტაქტიკისა და
ამბავთა ლოგიკას. არუნდა დავივიწყოთ, რომ ვადატ მკვლელ-
ბა საშუალო საუკუნეებში ისეთს მოძსა და ძრწოლას არ
ავრძნობებდა ადამიანს, რაცოდრც ეხლას, ჩვენს ვადატ-მოყვარე
საუკუნეში, და უნდა მივუგოთ მუდამ იმ ჭეშმარიტებას, რომ
ვადებრობის სინდისი, ისე რაცოდრც სხვა ყოველივე ამ ქვე-
ყნიერებაზე, არ დარჩა განვითარების საზოგადო განონებს გა-
რეშე; «უკეთუ ეს ჭეშმარიტება არ გვესმის, ამბობს ერთი დი-
დი მოაზრეთაგანი—ყველაფერი წარსულ მატრიანებში გაუგებარ
სკანდალად გვეჩვენება; უიძისოდ არავის არ შეუძლიან თვალ-
ყური ადვენოს ბრწყინვალე და სხივოსან კანონებს პრეგრესი-
სას, რომელნიც ადამაღლებენ ვადატის სინდისს და ასაღგურებენ
მას წმინდა უზავკელ სიმართლესა და სიტებობის ბინაზე».

მეტის-მეტად ზედ-მიწევნილს ფსიხოლოგიურს მომენტს
წარმოადგენს, ჩემის აზრით, შემდეგი სტენა «ვეფხვის-ტყალს-
ნისა»: ნესტანი დაემოწილა გულის-თქმას, მისწერა წერილი

ტარიელს და მოიწონა თავისთან. როცა ტარიელი მოვიდა, მან კელარაფრის თქმა კელარ მოახერხა... მხოლოდ ხანგრძლივმა მისმა შეხედვამ გააწილა იგი კარებად. — მამაცობა უმწველ-კაცთან და მისი მოკრძალებული უხერხულობა!.. და მერე კიდევ, ნადიმობის დროს, ტარიელის დაბრუნების შემდეგ ხატაკუთიდაძე, როდესაც მეუფე ფარსადანი სულგრძელებით შეუნდობს მეუფე რამაზს და, როდესაც შეეკარებულნი ერთად სხედან და ვერ გაუბედათ ერთმანეთის შეხედვა! ეს სცენაც შესრულებული აქვს პეტრე მეტად ზედ-მიწეკნილის სინამდვილით და ხელმოწერადაც.

აი, კიდევ უბიწოდი, რომელიც მიიქცევს ყურადღებას: ნესტანი შეიტყობს თავის სატროფოს ბედს იმ შინაურ ვაზირობის დროს, როდესაც გარდასწყდა მისი გათხრობა, მოიწოდებს მას და, ღრმად შეწუხებული, სძლეოს ახალ-გაზდა ქალის კრძალებს, კეფხვივით პირ-გამეხებული მივარდება და ყვედრებით ავსებს ღაფატისათვის. მაგრამ ეს გაჯავრება მალე გაუკლის შემდეგ, როცა ტარიელი განუძარტებს თავის ქცევას მეუფისა და დედოფლის წინაშე. უკანასკნელთ უცებ მოასწრეს ტარიელს და გამოუცხადეს განზრახულის ქორწინების ამბავი, რომლის შესრულებასაც ტარიელი ვერას გზით ვერ დაუშლიდა. ამ განძარტებაში გამოსტვირს გრძნობა მისი თავ-მოყვარეობის შეურაცხყოფისა, იმისთვის რომ მეუფეს და დედოფალმა თვით იგი დაივიწყეს და მისი სიძობა ფიქრად არც კი მოუვიდათ. განა იგი შესაფერი საქმრო არ იყო ნესტანისთვის? განა მის ძარღვებში მეუფის სისხლი არ სჩქეოდა? მაინც-ღამაინც ტარიელი ეუფილება ნესტანს, რომ ფიქრადაც არ მომსჯილია უარ-ყოის უფლებანი, რომელიც შენს თავს მე მაგუთენებენო, — და ნესტანიც ერწმუნება მას, რადგან იცის მისი

კეთილ-შობილური ხასიათის ამავე. რას იზამთ: იმ თავითვე ასე უცქერის პოეტი ტარიელს; იგი ყოველგან და ყოველთვის მის თხზულებაში პირ-და-პირი და პატიოსანია, ხოლო თუ ეს არ გამართლდა ამ შეძთხვევაში, მეფის შესახებ, ეს, ჩემის ფიქრით, უფრო მისის შეუწაცხულობის ამაყობის გრძობისაგან წარმოსდგა, ვიდრე სხვა რამ გარემოებისაგან. ეს ადგილი ღირს იმად, რომ დიდხანს შეჩერდეს კაცი, მაგრამ ამ წერილს საგნად არა აქვს განხილვა პოემის დაწვლილებათა, და სჯობიან, რომ ეს დაწვრილებანი ჩემი გერმანიული მკითხველისათვის შევინახო.

მე დამჩნა რამდენიმე სიტყვა ვსთქვა ვიდრე ორიოდე მომქმედ პირზე, რომელთაც მდუმარებით გვერდს ვერ აუვლი, თუ არ მინდა, რომ პოემისადმი გულ-დაუდებლად მოქცევა დამწამონ. უნდა ვსთქვა, მაგ., რესტეკანზე, რომელიც არის კაცი, საკუ სიბრძნითა და სიკეთითა, თუმცა თავისი ნაკლულუკანების მოვლუბა, რომელთაც პოეტი გვიჩვენებს ყველამის სიკეთათა შორის. რა კარგს შთაბეჭდილებას აწარმოებს ჩვენზე, სხვათა შორის, ის სტენა, რომელშიაც იგი აკთანდილის ანდერძსა კითხულობს! მკითხველი ელის, რომ აგერ მეფე განრისხდება და, იქნებ, ვიდრე სწუხს, რომ ეს კეთილი კაცი უნდა მოთმინებიდამ გამოვიდეს ახლამ; მაგრამ ნამდვილად კისრულებით სხვა-ნაირად ხდება: იგი დამშვიდებული და მედიდურია მის წაკითხვის შემდეგ და ბრძანებს:

«... მხიარულსა ნუ ჩაიცმენ ჩემნი სპანი,

ვამლოცველნეთ დაგრდომილნი, ობოლნი და ქვრივნი სხვანი,
შევეწიგნეთ, მშვიდობისა ნუ თუ მისცეს ღმერთმან გზანი.»

რესტეკანი ბრძანებს ამას და თან ჰგრძობს, რომ ასრულებს იმის სურვილს, ვის დაკარგვასაც ჰგლოვობს.

რუსთაველის მე-XII საუკუნის გმირებში უკუაზრე მეტად ეს ხასიათები გვანცვიფრებენ ჩვენ. ვერაფერს ამ გვარს ადგილად ვერ იხედავთ ამ დროინდელ თხზულებებში. ერთი ძრანსიელი კრიტიკოსთაგანი (პოლ ალბერ) ამბობს თავის თხზულებაში, «სწავლა პოეზიაზედა», რომ როდნის ლექსი არ შეიცავს გრძნობათა შეუმჩნეველ მიმოკრთობის გამახატვასა და რომ მასში სრულად არ მოიხლება დრმა აზრიანი ადგილებით (გოდუნ ამითი განსხვავდება უმთავრესად «ვეფხვის-ტყაოსანი»), და ამას დასძენს: «რაცა შეესება ხასიათებს, ეს ხასიათები მხელად მდნავ არიან დასახულები და ესკიზებს წარმოადგენენ: კარლეს დიდი, დიდი იმპერატორი თეთრ-თმიანი და თეთრ-წვერიანი თავს-მჯდომარეობს ბარონების ბჭობის დროს, მაგრამ თანხრობას სრულად მოკლებულია. იგი, ჩვეულებრივ, ეთანხმება იმით, რომელიც უკანასკნელად ლაპარაკობენ... ერთის სიტყვით, კარლეს დიდს არაფერი არ შეუძლიან წინდა-წინვე დაინახოს, ვერაფერი საქმე ვერ შეუძლიან მოშალოს და ან მოისურვოს, — მაგრამ ტირილით კი ხშირად სტირის და იგუჯს თეთრს წვერებს». მართალია, ჩვენი ქართული გმირებიც სტირიან, მაგრამ ისინი ამასთანავე მამაცად ადგანან უკუაზრე თავის გზას; თითოეული მათგანი მისდევს თავის რაღას და არ ღალატობს მას, არა ჩერდება შუა გზაზე და ასრულებს თავისს სურვილს. მეორე შესანიშნავი პირი, დახატული რუსთაველის მიერ, არის ასმათი, განხორციელება დედობრივი სიყვარულისა, რომელიც თავ-დადებად მიდის. სტენაზე გამოსვლისათანავე, ასმათი თამაშობს პოემაში პირველის ხარისხის რაღას, რომელიც ხელეუწოდ არის დაწერილი და ცა უფრო-და-უფრო შორს მიდისარ, უფრო მეტად საინტერესობდება. ეს იყო, რომ თავი არ დაკრდა და გაბედა ნესტანის

წიგნის წილებს ტარებულთან; ეს იყო, რომ აიტანა ყველა უსიამოვნო ამბავი ნესტანისა და ტარეულის უბედურის სიყვარულისა, ეს იყო, რომ ტარეულს თავი არ დაანება, როცა ის გაჰყიდა და ჭიჭიში ჩაგდება. მერე რა ნაწილი და რა მამაცი იმ სცენაში, როდესაც ავთანდილს ძალით უნდა ათქმევინოს ტარეულის ამბავი. სიკვდილს უფრო იჩივდა იგი, ვიდრე ამბის თხრობასა და ტარეულის საიდუმლოს გამოყვანებასა. მაგრამ როდესაც მან შეატყუა ავთანდილს, რომ ისიც გამოჰხურებულა, მისი გული მოღება და მოუთხრა ყოველივე.

ასმათის დახატვით რუსთაველი შეტევას სცემს არა მარტო ქალს, არამედ მთელს წოდებას, კასტას: კასტას დამდაბლებულთა—და ამ მხრით იგი ბევრით განსხვავდება თავის ეკონომიკურ თანამედროვეთაგან, რომელნიც აქებენ მხოლოდ მდალს წოდებას და ზიზღით ეჭიკვებიან მდაბალ წრეებს, მდაბალ წოდების პირთ, რომელნიც მათ თხზულებებში მხოლოდ იმიტომ გამოდიან, რომ ბატონებს შეეძლოთ გული გადააყოლონ და დრო გაატარონ მათის ცუდით.

რუსთაველმა არც ერთხელაც საჭმე არ იკადრა. პირ-იქით მან მისცა კეთილშობილური რაღი მოსამსახურეს და ამით თითქო იმის დამტკიცება უნდაო, რომ ადამიანის სული შეიძლება დიდი იყოს საზოგადოების ყველა წრესა და წოდებაში. ასეთივეა სხვათა შორის ტარეულის უბედურებაც, რომელიც ისე კი არ უყურებს ასმათს, როგორც მონას, არამედ როგორც დობილს, ანუ უფრო კიდევ მეტად მიაჩნია და ისე უნეტარის, როგორც დას. ასმათი დაუჭიდადოებელი არა ჩიება თავისი ნაამაგარის სიყვარულისათვის. ტარეული, რადგან დაწმუნებულია, რომ ავინც სამსახური იცის, ის მართვასაც მოახერხებს — აჩუქებს მთელს პატარას სახელმწიფოს.

არ უნდა დაკვიწყოთ ფრედონიც, ეს დარდიანდა მოქაიფე, რომელიც მუდამ მზად არის სამსახური გაუწიოს მოუკასს, მუდამ მამაცია და მუდამ თავ-გამომეტეხული. ეს კი სიუვარულის გრძნობით არ არის შეზღუდული—და იმიტომ კი არა, რომ მტერის ქალებისა, იმიტომ რომ მოციქულის წერილს მისდევს: «ვინც ცოლს არ ირთავს კარგად იქნება, მაგრამ, ვინც არ ირთავს—უფრო კარგს სხადისო».

იგი ბედნიერია, თუ შემთხვევა აქვს უშუალოდ მეგობარს გულის საუვარულის განთავისუფლებისათვის (ჭყვას თუ არა თავად გულის საუვარული? ფრედონი მეტად ფრთხილია, რომ გვითხრას ჩვენ ეს), ხოლო დასასრულ, როცა რაღაც მისი მეგობარი დაქორწინდება, ეთხოვება მათ, ბრუნდება თავის სამოუღობო და აღუთქვამს, რომ განსაკუთრებით, რათა დავსტებოთ თქვენს საფუძახო ბედნიერების ხილვასთან.

ამ სახით, საპატრიო აზრს წარმოვსთქვამ კიდევ ფარსადანზე, და ამით ვათავებ რუსთაველის პოემის მთავარ გმირების მიმოხილვას. რაიმედუ სიტუცა კიდევ მჩნება სათქმელად თვით მოქმედების მსგულლობაზე, და იმ მოხერხებაზე, რა მოხერხებითაც პოეტი ცდილობს წახსადისოს მკითხველები, აღუძრას მათ ინტერესი. მაგრამ ამ საგნის შესახებ, ჩემის აზრის წარმართქმისათვის, ეს რომანი მე ისე უნდა წამეკითხა, როგორც ვითხულობენ საზოგადოდ რომანებს, ე. ი. ცენტრალურის გულ-უბრყვილო უბრალოებითა და წრთულის ხაღისით, რომელსაც ჭგონია, «que c'est arrivé». ჯერ მაშინაც კი, როცა საჭმე შეეხება ეხლანდელს ნაწარმოებს, კრიტიკული მოზურობა მათ მიმართ, ამცირებს მკითხველის დატებობას, და მაშინ ხომ უფრო მეტად მცირდება ეს დატებობა, როცა ხელში გიჭირავს უცხო ლიტერატურის უშუალო ქმნილება, რომ-

მედიც გულ-დადებით და ყოველ-მხრივ შესწავლას მოითხოვს. უხანდელო და მეტადვე ეროვნული მკითხველი «კეთხვის-ტყაოსნისა», ყოველ ფურცლის გადაშლაზე რაღაც დაიწებს ვითხვას: «იხლოს თუ არა ავთანდილი ტარებს, ანუ შეერთავს თუ არა ტარელი ნესტანსა?», იგი მოუთმენულად და სიყვარულით დაუწყებს თვალ-ყურის დევნას პოეტის აზრსა, ეცდება იხლოს რაიმე ცნობანი იმ დროინდელ წესსა და ჩვეულებებზედ და მხოლოდ იმის შრუხვაში იქნება, რომ შეატყოს: «არა ღირსებათა მიზეზით შეიქმნა ღიღება რუსთაველისა?»

ამ ვითხვის პასუხად, თავი რომ მოუყვარო ყოველსავე შემოდ თქმულს, უნდა ვსთქვა, რომ «კეთხვის-ტყაოსნისა» აწარმოვა ხუმარე შთახვედრება მალაღ-ხელეკნურის ქმნილებისა, რომელიც ერთად-ერთი თავის გვირ თხზულებათა შორის და მარტალიტოვით თბოდა, წადგან მე ერთს ადგილსაც ვერ შევხვდი ამ პოემაში ისეთსა, რომელიც ამტკიცებდეს ქართველის პოეტის მიბაძვას წინანდელი პოეტებისადმი. თუ ადგა-ადაგ იმას აქვს ამოკრეფილი სოციალთა აზრები ძველის თი-ლოსოფოსებისა, ეს გარემოება სრულად იმას არ ამტკიცებს, რომ პოეტი ჭბაძვდა ღათინთა და ბერძენთა მწერლებს; ეს ქმნილობს მხოლოდ იმის გონების შემუშავებისა და გულტუ-რისა.

რაცა შეეხება ხერხს შემოქმედობისას, გრძნობათა გუ-თილ-შობილებას, ადურთოვანებას აზრისას, — ქართველთ შე-უძლიანთ სიამაყით წარმოსთქვან, რომ მათი ეროვნული პოე-მა არ არის მიბაძვა არც ჭოდიროსისა, არც ვირგილიუსისა: იგი პირველიდამ უკანასკნელ კაბადონამდე წმინდა რუსთაველი-სებურის და მხოლოდ რუსთაველისებური.

ბარონ სუტნერი.

მ. ყანაძლი

რას უამომცხვარი ძმობილო?

რას უამომცხვარი, ძმობილო? რაღაც ვარ გაწუწულები?...
ხუ გიგვირს, მუნა, ჯაფაში, არ გამტეხია გულა...
რაც ვიყავ, ისევ ისა ვარ, მიდგას მე კარგი ყანები,
გულხათ დამბადა უფაღმა, — იმასამც კეთაყვანები!...

რად გიგვირს, ძმაო, შენ, ჩემი დაკორძებული ხელები?
— ცუღს და ბაჩს მოკაქნებინე, გგრიხე და გგრიხე წხელები...
ყინვაში, მიწის მრძოლაში, სოგჯერ არც დამიბანია,
გინდა შინთს ავაღებინებ, არც კი ამეწვას განია!...
რად მამლეკ, არას მარგია, მე შენი ხელთათმანები,
საბუხარს არა ვჩუქუღვარ, რას მარგებს მაგისთანები?...

რად გიგვირს, ძმაო, შენ, ჩემი დაწუღულებული თვეები?
— ეგლებში დავალ უოკულ-ღღუ და ტყეში დავკესები...
რათ გიგვირს ეს ბაღნიანი, კადაღელილი მკერდია?..
— გუთნით და ხამკლით ვიბრძოდი, შავს მიწას შევბურდია!
ქარმა და ყინვამ, მზე-წვიმამ არ ამიჭრია გკერდია,
არ შავებოკუ მეც იმათ, გულადად გაუჩერდია!...

რად გიგვირს, ძმაო, შენ, ჩემი აქეცებული კისერი?
— ქედი ამომწვა მზე-ყინვამ, ღაბღაბებს რეგორც გიშერი!..

რას შემომტყეობ, ძმობილო? რთულში ვარ გაწყწულას?...
 ნუ გიკვირს, მუნა, ჯათაში, არ გამტეხის გულას...
 რატ ვიყავ, ისეკ ისა ვარ, მიდგას მე კარგი ყანები,
 გლეხათ დამხადს უთვალმა, — იმასამტ ვეთაყვანები!...

თ. რათ. შრისთავი.

20 დეკემბერი 1884 წ.

ქართულე სამკლასიო ხელნაწერები
ხელოვნობის მხრით.

როგორც ვიცით, სახარების მოძღვრება საქართველოში მეოთხე საუკუნეში იქნა შემოტანილი; იმ დროდგან ქართველებმა დაიწყეს თარგმნა თავიანთს ენაზე სირიულისა და ბერძნულის ენიდგან სამღვთო წერილის წიგნებისა. პირველად გადათარგმნა ქართულს ენაზე სახარება და ის საეკლესიო წიგნები, რომელნიც საჭირონი აღმოჩნდენ ღვთის-მსახურების წესის შესასრულებლად; შემდეგ გაჩნდენ დაბადების თარგმანები და წმ. მამათა ნაწერები. არის საბუთი ვითუქრეთ, რომ წინადგე გადათარგმნა ქართულს ენაზე ზოგიერთა კლასიკურ საერო ძეგლათა ნაშრომებიცა. ვინ იუვნენ, სახელდობრ, პირველნი მთარგმნელნი საქართველოში, ჩვენ ამასეოდ ნამდვილნი ცნობანი არა გვაქვს, თუძცა გადმოცემა ვი უჩვენებს მათ შორის ვინმე ამოსესა და დაკითხ თანამშრომლებითურთ, რომელთაც განათლება მიუღიათ ათინაში; მაგრამ ამასთანავე, თუ მივიღებთ სახეში ეტიკტზე ხუცურის ასომთავრულით დაწერილს წიგნებს, რომელთაც მოუღწევიათ ჩვენამდე, უპირველად დავრწმუნდებით, რომ მოძეტებულნი ნაწილი სამღვთო წიგნებისა, გრიგორი ღვთის-მეტყველისა, იოვანე ოქროპირისა, კასილი დიდისა და სხვათა წმინდათა მამათა და საქრისტიანო ეკლესიის მოძღვართა ნაწერები მუხუთადგან მეცხრე საუკუნემდე არსებობდენ.

ეს ნათარგმნი წიგნები მკათე-მეთურთმეტე საუკუნის გან-
მკლავობაში, ერთის მხრით გასწორებულ იქმნენ და მეორეს
მხრით — შეესებულ იმ სამღვთო და საეკლესიო წიგნებით,
რომელთა თარგმანიც არ იზრდებოდა მათნ ქართულს ენაზე.
იმ აზრით, რომ საქართველოს ჰქონოდა გადათარგმნილი ყვე-
ლა ის თხზულებანი, რომელნიც მოსწონდათ ვიზანტიაში, (ამ
ქვეყანასთან საქართველო მეოთხე საუკუნიდგან იყო დაახლოვე-
ბული), დაარსებულ იქმნენ ქართველთაგან მონასტრები წმ.
ქვეყნის სხვა-და-სხვა ალავს, სასულდობრე: იერუსალიმს, სინა-
ზე, შავ-მთაზე ანტიოქიის ახლოს და ათონზე. ამ მონასტ-
რებში ძმანი განდგობილთა, გვარ-ტომობით ქართველთაგანნი,
რომელნიც წინ-და-წინვე სწავლობდნენ ბერძნულს ენასა და სი-
ბრძნეს ვიზანტიის იმპერიის მამინდელის დროის შესანიშნავს
სკოლებში, სწირავდნენ თავიანთ თავს, როგორც თარგმნას წიგ-
ნებისას ბერძნულის ენიდგან, ასე მათ გადაწერას. პირველნი
დამფუძნებულნი ამ მონასტრებისა და მთავარნი ხელ-მძღვანელ-
ნი მთარგმნელთა და გადაწერთა ცნობილნი არიან: წმ. ილანე და
ევთიმე მკათე საუკ., გიორგი მთაწმინდელი, პრლხორი მე-
თურთმეტე საუკ. და სხვანი. იმათი თარგმანები ან ამ თარგმ-
ნების პირები იგზავნებოდნენ საქართველოში, საცა უმთავრესს მს-
შინდელს მონასტრებში: ხასულისა და ოპიზისაში, მდ. ჩო-
რხის მიდამოთა-შორის, დაკით გარესჯისა და შიომღვიმისაში
ქართლსა და კახეთში მრავლდებოდა მათი რიცხვი და კრტულ-
დებოდა სხვა ადგილობრვე მონასტრებსა და მრეკლოებში.

ხელნაწერების გამშვენებება ხელაზნობის მხრით სწარ-
მოაბს თვით წერის გამშვენებებსა და განვითარებასთან ერ-
თად. რომ შეკადროთ ძველი დროის ქართული ხელ-ნაწერები
მკათე-მეთურთმეტე საუკუნეთა ხელნაწერებს პალეოგრაფიისა და

ხელოვნობის მხრით, დაინახავთ, ყოველსავე ეჭვს გარეშე, რომ უკანასკნელი დრო მათი წარმოდგენდა უმაღლესს ხარისხს წერის ტექნიკისა, ხელოვნებისა და ილიუსტრაციის განვითარებისას. ამავე დროს შემოხსენებულ ხელოვნებასთან ერთად დიდს განვითარებაში შედის, როგორც საეკლესიო მრწამსებიცა, (ხუჭურთმას), ისე კედლის მხატვრობა. ეს უკანასკნელი, ჩვენდა სამწუხაროდ ან სრულყოფილ მოსაზრ., ან ისე აზრებს, რომ ვერავინ ვერ ამხნევს და იმ დროინდელ ქართულს მხატვრობაზე ჩვენ ვსჯით იმ ნიმუშების მიხედვით, რომელნიც ტლანჭად და უხერხულად არიან ნაკეთები და ეკუთვნიან უკანასკნელს დროს, როცა მხატვრობა სრულყოფილ დაეცა.

მაგრამ შედარება სჯობიან: იგი, იმედია, დაგვანახებს, რაოდენად ჩამოუვარდება პირველი პერიოდის განვითარება მეორე პერიოდისას. პირველი პერიოდის ხელნაწერნი დაწერილნი არიან სქელს, უხერხულად გაკეთებულს ეტრატზე; მათი აღქმადი შესდგება მხელად ასომთავრულის ასლებიდან, რომელთაც ჭკის ზედ-წარწერანი არიან ამოჭრილნი (ლავიდარული წერა); ამ ასლებს ზედ დაერთვისთ მრავალი უმნიშვნელო ასლები, რომელნიც უშლიან გაცს ხაწერის კითხვას; დასაწყისი ასლები ანუ ინიციალები მოკლებულნი არიან ყოველგვარ მხატვრობას; მათ დაწერის დროს არ იხმარებიათ არც თვარგალი, არც სამკუთხედი, ურთმლებლთაც მეორე პერიოდის ინიციალები არ იწერებიათ; მხატვრობანი, რომელნიც დაერთვიან მთხ-თავის თითოეული სახარების დასაწყისში განიხილეს ანუ კრებათა მახარებლების პარალელურ ადგილებისას, როგორც თვით მახარებელთა სახეები, მოგვარებენ მოსწავლეთა ვარჯიშობასა, რომელნიც ახლად იწყებენ ხაზვისა და მხატვრობის სწავლას: თვარგალი მერთაღნი არიან, წყალ-გარეულე-

ბივით, და ბუნებრივად არ არიან შესაკუთრებნი.

მეორე პერიოდის ქართულ ხელნაწერთა-შეკრის, რომელნიც ხელაყნუროდ არიან დაწერილნი და რომელნიც მე თითონ ვნახე, უნდა მოვიხსენოთ შემდეგნი: 1) გრიგორი ღვთისმეტყველის მოძღვრებათა კრებული, რომელნიც თარგმნილია წმ. კოთიმისაგან და ეკუთვნის იმის დროსა, მათე საუკუნეს. იგი ეკუთვნის ეხლა მცხეთის ტაძარს, 2) თთვენი სამთავროს მონასტრის ბიბლიოთეკისა, დაწერილი მეთერთმეტე საუკუნეში ვაჟა-ფშაველას ეპისკოპოსის შესწავლას-მიერ და მოტანილია თბილისს, რომელნიც ამბობენ, დაკითხვის-მოწინასტრიდგან; ამ ხელნაწერში მრავალი მინიატურების (პატარა ხატები სახეებისა); 3) ოთხ-თავი in quarto მეთერთმეტე საუკ. მდიდრულს სკვადიანს მინანქრის ყდაში, რომელნიც სკვადით მინანქარზე დახატულია: ჯვარცმა, ღვთის-მშობელი და ანგელოზნი ჯვარცმის შემოდ. ეს ოთხ-თავი ოდესმე სატრანსპორტს სახარება ყოფილა იშხანის საეპისკოპოსოს კათედრისა, ჩორჩხის ხეობაში, ოსმალეთის სამხრეთითა შორის და დღეს ეკუთვნის ერთს სომეხთ-გრიგორიანთა ეკლესიათაგანს ართვინს, ბათუმის მარცხში, და დასასრულად 4) შესანიშნავი ოთხ-თავი გელათის მონასტრისა მე-XI საუკუნისავე, რომელნიც კარგად იცნობენ მსწავლულნი. ეჭვი არ არის, რომ ამ გვარად ხელნაწერები იქნებიან ვიდრე სადმე საქართველოს მონასტრებში, იმერეთსა და სვანეთში, და იქნება ქართლ-იმერეთის თავად აზნაურთ გერძო სახლებშია, მაგრამ მათი არსებობისა ვი არავინ არა იცის-რა.

უკვლავ ამ მანუსკრიპტებს ვიზანტიური ბეჭედი აზის, გარდა იმისა, რომ იგინი დაწერილი არიან იმ გვარად ხეცურის ხელით, რომელნიც დაიბადა წმ. ქვეყნის ქართველთ მო-

ნასტრებში და განსხვავდება ადგილობრივ ქრონოლოგიით მონასტრების ხელისაგან. წმ. გრიგოლ ღვთისმეტყველის მოძღვრებათა კრებულის ინიციალებს მხატვრული ანუ, ესრედ-წოდებულად, დეკორატიული ხასიათი აქვთ; ამავე ხასიათისანი არიან მე-XI საუკუნეში ზოგიერთი ხატებისა და საქართველთა ეკლესიების ზედ-წარწერანი. ამ კრებულის ინიციალები წააგვანანდას ფერის სკვადით მოერთულს მინანქრის ხასატებს, რომელთა ფერი დღევანდლამდე დაცულა და სრულებით არ წამხდარა. მათმა მშენებამ და სილამაზემ გააკვირვა ს. ნ. ტრუბეცკომ, რომელმაც გადიღო იგინი თავისთვის. მას განზრახვა აქვს დაბეჭდოს ეს ხასატები ინიციალების ხელმოწერაში, რომლის გამოცემა დაუწყებია ს.-პეტერბურგში სტასოვს.

თვით სახარებანი გამშენიერებულნი არიან, რომელნიც ეს მიღებულთა საზოგადოდ სახარებებში, ესრედ-წოდებულის განზრახვის, ანუ ეკსკისისგან შედგენილის ოთხის სახარების პარალელულ ადგილების კრებათა-მიერ. ამ ადგილებს შემოდგანთალები აქვთ გადაკრული, დამყარებულად წვირილ და ჭრულ სვეტებზე, ხოლო პირ-და-პირ (ქრონტონზე) სხანან ჯვრები, ყვავილები, სხვა-და-სხვა ფრინველნი, ბავშვები, რომელნიც საუვირს უკრავენ და ეკლესია ეს ხელმოწერად და ცხადად არის გაკეთებული (იშხანის სახარება.)

თთვეთა ხელნაწერში შეხვდებით სახეებს, რომელნიც წარმოადგენენ საუფლო დღესასწაულებს. ეკლესია ხასატები ამ წიგნისა, ხელმოწერის მხრით წუნ-დაუდებელნი არიან, მაგრამ, სამწუხაროდ, ვილასიც უძეცარს ხელს ერთი ნაწილი მათი დაუძახინებია სხვა-და-სხვა უმნო მხატვრობით და ერთი ნაწილი ამოუჭრია. თთვეთა ბერძნულის წარწერიდგან სხანს, რომ მათი ავტორი, მხატვარი ცდილა, თავის ნაწარმოების შესრულ-

ღების დროს, მიუხაძნა შესანიშნავის თავის თანამედროვესათვის, ათონის მთის მხატვრის პანსელდინისათვის, რომლის ხელოვნებას ის განსაცვიფრებელის მოწიწებით იხსენებს.

ვიზანტიის ხელოვნობისა და საეკლესიო მხატვრობის შესანიშნავი მცოდნე, პროფესორი ნიკოლოზის უნივერსიტეტისა, ბ. კონდაკოვი, რომელმაც შეისწავლა გელათის სახარება, სთქვამს მას თავის თხზულებაში (ავიზანტიის ხელოვნების ისტორია. ოდესა 1876 წ. გვ. 240—241) იმავე დროის სახარებად, რომელსაც კუთვნის ოთხ-თავი პარიჟის ბიბლიოთეკისა, № 74 და რომელიც საუკეთესო ხელნაწილს შეადგენს მე-XI საუკუნისას მინიატურებითურთ. «გელათის სახარება, ამბობს იგი, სანტიკესოა ჩვენთვის, როგორც ერთი საუკეთესო ნიმუში სამინიატიურა უანრისა რუსეთში. აქაც განიხილოს ნახატებში (ორნამენტებში) შეხვდებით ესრედ-წოდებულ ცხრილთ კაღოს ნიშნებს (черты звериного стиля): ღამი ჭხელის შუაზედ ირემს—ეს ცნობილი სიბოლოა ძველის აღმოსავლეთისა; შეხვდებით ნიშნებს შუა-საუკუნების ნატურალიზმისას: სვეტზე მიცოცავენ ორნი გაჯიბრებულნი, და სხვა ამ გვ. საზოგადო ხასიათის განსამარტებლად ჩვენ დაუთვალეთ ყველა მინიატურები და ვხევთ, რომ მათეს სახარებაში დასატულია 64 მინიატურა, მარკოზისაში — 60, ლუკასაში — 72, იოანესაში — 41, სულ 240 მინიატურა. თითო სახარებაზე თითქმის ერთი და იგივე რიცხვი მოდის, ისე რომ ზოგჯერ ერთგვარი სიუჟეტები არიან დასატულნი მცირეოდენის განსხვავებით. დასასრულ მსგავსება ამ ხელნაწილისა და პარიჟის სახარებისა № 74 ისეთი დიდია, როგორც საერთო სახასიათით და კაღოთი, ისე კომპოზიციით, რომ სათუქრებელია, ორთავე ხელნაწილი გაკეთებულნი არიან (ათონზე?)»

ერთსა და იმავე დროს, ერთსა და იმავე დედნის მიხედულობით. სწორედ ასევე გამორჩეულნი არიან ყველა ჩვენ-მიერ აღწერილი სიმბოლური ნახატები (იხილეთ იმავე ისტორიის ში გვ. 237—240), თუმცა ხან-და-ხან არა ერთსა და იმავე მინიატურაში: მაგ. ნახატი სამებისა: დიერთი სიტყვა და გამანუილი შეგზავნათ სულის წმინდის მოთხენის სურათში, სადაც მუთისა და სურდის მაგიერ გამოხატულია თავ-შეკრუილი ერთი. დრომართის გამოხატვის ცდაც შეგზავნათ საიდუმლო სურათის იმ სტენებში, სადა წარმოდგენილია გამცემლის პოვნა, და კიდევ ტიპურადის ტბაზე ნაკით სიარულის ნახატში, სადა მეტად აღუვლებული და შემკრთაღნი მოციქული აღვიძებენ ქრისტეს. უკვე არ არის, რომ კოდექსი სავსეა სხვა წერილი ნახატებითაც (შეგზავნით უმნო ჭიჭიბებსაც: ქრისტე მიტყავთ პილატუსთან კისერზე თოვ-მობიული); მაგრამ იგინი არაფერს ახალს არ წარმოდგენენ საუკუნის მხატვრობის ისტორიაში.

დ. ბაქრაძე

188. აზნაური რამინისშვილი.

ამათნი წინა-პარნი არიან ამირკჯობთა გვარისანი, გარნა მდაბალნი და აზნაურად მიღებულნი და ცნობილნიცა დროსა რუსტომ მეფისასა და ტრაკტატსა შინაცა მიღებულ.

შენიშვნა. სხვა ვარიანტში: ძველად რომის გვარისანი სალ-ცინიდაძე იძუროს ჩამოსულნი და რომელიმე ამათ გვარი რამინად წოდებულნი მოვიდა ქართლს დროსა სვიმონ მეფისასა 1588 წ. და გაუგვარდათ ამა სახელისა გამო.

საჯავახიანოს ადგილის აზნაური მოსახლენი.

189. აზნაური აბულვარდისშვილი.

ამათ წინა-პართათვის იტყვიან, რომ იუვენ სუნემ ქართლის გვართაგან და იუვენ პირველ მოსახლე ვანსა შინა და უკანასკნელ მოვიდნენ აბულვოს და მუნიდგან გადმა მხარს ქართლში და ესენი სჩნდნენ ქრისტეს აქეთ 971 წ. და არიან მუნიდგან წოდებულნი სახელისა გამო აბულ ვარდისა და იწოდებიან შთამომავლობანი მისნი აბულვარდის შვილებად და არიან ტრაკტატსა შინაცა მოხსენებულ.

190. აზნაური მახვილაძე.

ესენი იხილუ ზემოთ მახვილაძეების აღწერაში, მისნი მონათესავენი არიან და ტრაკტატსა შინაცა მოხსენებულნი.

191. აზნაური ზაალას შვილი.

ესენი იხილუ ზემოთ ზაალას შვილებში, ამათნი გვარისაგან არიან და ტრაკტატსა შინაცა მოხსენებულნი.

192. აზნაური ბეჟანის შვილი.

ამისი წინა-პარნი დაშთენ კალმურთაგან ბეჟან წოდებულნი

ლი საქართველოს შინა, რომელიც იწოდებოდნენ შვილი მის-
 ნი ბუქანის შვილებად და, რადეს ჯანგ თემურ ბრძოდა მეფეს
 ბაგრატს, მაშინ მხნედ გამოჩნდა ბუქან ამათი შთამომავლობი-
 სს და მეფემან მიიღო ბუქანის შვილებად და იწოდებინა მუნი-
 ღვან ბუქანის შვილებად და არიან ტრაკტატსა შინა მოხსენებულ
 შენიშვნა, მეორე ვარიანტი: ბუქანის შვილი არის სპარს-
 სით მოსული ბუქან ბუგ კანბე, დროსა მეფის რუსტომისასა
 1638 წ.

193. აზნაური გამურელიძე. ესენი იხილე ზემოთ, გამურელიძეებში, იმერეთიდან მოსული სახასო აზნაური მეფის არჩილის დროს 1675 წ. ამთგანნი არიან ესენიცა და ტრაკტატსა შინა მოხსენებულ.

194. აზნაური ნინიაშვილი. ამათი წინა-პაჩი იუკა ჯამბოესთა ნოინთაგან ხანანად წოდებული და დაშთა მუნი-ღვან ქართლსა შინა ადგილსა (ოფსა) შვილთაგან მისთა და იწოდნენ ნინიაშვილად, აზნაურად და არიან ტრაკტატსა შინა მოხსენებულ, წელსა ქრისტეს აქეთ 1237.

შენიშვნა. მეორე ვარიანტი: ესენი იყვნენ გვარად ხანანა შვილი მოყოლილი ტრაპიზონით ანდრონიკესთან (იხილე ანდრონიკაშვილი თავადი ზემოთ) და დაშთნენ რომელიმე კახეთს და დამდაბლდნენ უამთა კათარებისა გამო და რომელიმე მთვიდნენ ქართლსა შინა და იწოდებინა ნინიაშვილად დროსა მეფისა თემურაზისა 1629 წ.

სათალავენეს შვილი აზნაური.

195. აზნაური ნამორაძე. ამათნი წინა-პაჩნი არიან მკელად ხაურიდგან თურგის წყლის პირს მცხოვრებნი, მოს-

რუფნი იმერეთს, დროსა ბაგრატ მეფისასა, ქრისტეს აქეთ 1525 წ. და იქიდგან გადმოვიდნენ და დაეშენნენ სამეფოსა ადგილსა ნიქოზს, რომელთა სვიმონ მეფესა, თვისსა ბატონის შვილთ-ბაში, ეპურა გუგუდის ძირი და ადგილი ესე ნიქოზი, და მუნ სცხორებდა ნაურელი, მცირე აზნაურად მიღებულნი, და ამას ნაურელის შთამომავლობათა მიიღეს გვარად ნამორაძეობა ენისა ცკლილებისა გამო და არიან მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა და იყო მეფის ირაკლისაგან მიხნულ ერასტი ნამორაძე მსახურებისათვის, რდეს ავარიის ხანი დიდის ჯარითა შემოადგა ყვარელსა და გაჭირვებისა დროსა სხვათა თანა ესე ერასტი შევიდა და უთაღაბად ციხესა შინა ყვარელისასა და გამაგრეს ციხე იგი.

196. აზნაური წვიმეტიძე. ამათნი წინა-პირნი არიან იმერეთიდგან მოსრუფნი და მიღებულნი მცირე აზნაურად და ცნობილნი დროსა რომელიმე მეფისასა და მოხსენებულნიცა ტრაკტატსა შინა.

სახილირობეგოს მცხოვრებნი აზნაურნი.

197. აზნაური ნათისშვილი. ამათი წინა-პირი მოვიდა სტამბოლიდგან ბერძენთა გვარი, რომელსა ეწოდა ნათან და დაესახლა ახალ-ციხეს და იყო მუნ აზნაურად მიღებულ და, რდეს ათაბეგი შეიქნა მამადიანი, ესენიცა აიყარნენ და შთამო-ყვნენ ხიდირობეგის შვილებს ქართლშია და დაეშენნენ მუნ და არიან ცნობილნი მცირე აზნაურად მეფისაგან დროსავე ლუარსა-ბისა მეფისას 1612 წ. და მეფის ირაკლის დროსაც იყო გლახა ნათის შვილი მიხნულ მეცნიერებისა გამო და არიან ტრაკ-ტატსა შინა მოხსენებულნი.

198. აზნაური ოფთაელი ანუ ოფაძელი. ამათნი წინა-პარნი არიან მკვიდრნი ადგილის ოფთასა და მის გამომიიღეს გვარადცა ოფთაელობა და არიან მცირე აზნაურნი, ცნობილნი დროსაკუ მუფისა თეიმურაზისასა და ტრაკატას შინაცა მოხსენებულ.

შენიშვნა. მეორე ვარიანტი: არის სურამის ხეობიდანვე ძველად ოქლი სოფლიდამ და ადგილისა გამომ გაუგვარდა ოქლი, ესენივე იყვნენ დროსა თეიმურაზ მუფისასა 1640 წ.

სამუხრანოს ადგილის აზნაური.

199. აზნაური რატიშვილი. იხილე ზემოთე თავადის რატისშვილის და ქსნის ერისთვის გვარებთა შორის, რომელიცა არს მუნ.

200. აზნაური ზედგინიძე. იხილე ზემოთე ამილახვრისთ გვართა აღწერაში და არიან ესენი მოხსენებულ ტრაკატას შინა.

201. აზნაური მუსხელიაშვილი. იხილე ზემოთე სამეფო აზნაურის მუსხელიაშვილის აღწერაში, მისი გვარნი არიან; და მოხსენებულ ტრაკატას შინა.

202. აზნაური ვარიანიძე. ამათ წინა-პართა ადგილისა გამომ ვარიანისა მიიღეს გვარი ესე, რომელიცა არიან ჯავახეთის ადგილიდგან მოსრულნი და ცნობილნი, როსტომ მუფისა დროსაკუ მცირე აზნაურად მიღებულნი. როსტომ მუფემ 1597 წ. მისცა აზნაურობა, რომდეს მოჭყვას ათაბეგისა ქალსა დედოფალს თინათინს ზითუკში და ტრაკატას შინა მოხსენებულ.

203. აზნაური ქავთარაძე. ამათნი წინა-პარნი არიან

იმერეთიდან მოსრულნი, ვითარცა ზემოთ მკვიხსენეთ ქავთარის შვილი და ამათგანნი და არიან აზნაურად მიღებულნი დროსავე ჯუარსაბ მეფისასა და მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა. რომელნიმე სახლობენ ამათნი გვარნი იმერეთს და რომელნიმე ქართლს.

შენიშვნა. მეორე ვარიანტის სიტყვით, გომრგი მეფის დროს 1587 წ.

204. აზნაური ელიოზისშვილი. იხილეთ ზემოთ ელიოზისშვილის აღწერაში. ამათ გვართაგან არის და არიან მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა.

205. აზნაური ბაქრაძე. იხილეთ ზემოთ საამიროჯობისა აზნაურთა აღწერასა შინა იმათ გვარისანი არიან, ვითარცა ზემოთ აღვწერეთ და მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა.

206. აზნაური მესხისშვილი. ამათი წინა-შარნი არიან მოსრულნი იმერეთიდან მესხისავე გვარისანი, ვითარცა ზემოთ სწერია ამილახვართათვის. მუნცა არიან მოხსენებულ და არიან ტრაკტატსა შინა დაწერილ.

207. აზნაური ნათისშვილი. იხილეთ ზემოთ ნათისშვილების აღწერაში. მისნი გვარნი არიან და ტრაკტატსა შინა მოხსენებულ.

208. აზნაური ნასიძე. ამათნი გვარნი არიან სომეხთა ადგილის ვანისაგან მოსრულნი, რომელსა ეწოდან ნერსადე და დროსა თათართა განძლიერებისასა მოვიდნენ ქართლსა და დაეშენნენ და მიიღეს ნაცვლად ნერსუხის მეობისა ნასიძეობა და არიან ესენი ცნობილ დროსა გომრგი მეფისასა და სხვათასა და ტრაკტატსა შინა მოხსენებულ.

შენიშვნა. მეორე ვარიანტი: ძველად იყვნენ იმერეთიდ

ნასრამეთო წოდებულნი, მოსრულსა დროსა მეფისა შაჰნავაზისასა 1661 წ. და მუნიდგან იწოდებინ ნასიძედ.

209. აზნაური წიწინაძე. ამათნი წინა-პარნი იუვენ მთავრად დადგენილი ვანსა შინა, რომელსა ეწოდა წიწერან და მერე ამათმან შთამომავლობათაგანმან ვარსაპეტმან, წიწერანის ძედ წოდებულმან, მოასვენა ხატი წმინდისა ღვთის-მშობლისა დროსა მეფისა დიმიტრისასა, წელსა ქრისტეს აქეთ 1278, და მოაწოდა მეფესა ხატი იგი, რომელსა ჯილდოთ მის ვარსაპეტის შვილებსა უბოძა წიწერანის ძეობა გვარად და აზნაურება და სახასოთა ადგილთა შინა მამული და ავრეთვე იმერეთსა შინა, რომელნიცა იწოდებინ ქართლსა შინა წიწინაძედ, ხელელ იმერეთსა შინა ჭიჭინაძედ და არიან მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა.

210. აზნაური შალილაშვილი. ამათი წინა-პარნი იულ მცირე თავადთა გვარისა შარიშხანად წოდებულნი, თავადი მცირე სომეხთა სამეფოსანი და თათართა დაპყრობის დროს გარდამოსახლდენ ახალციხეს და მერე იმერეთს და ამათნი გვართაგანნი მოვიდნენ ქართლს და რომელნიმე იმერეთს დაშთნენ და მიღებულ იქმნენ აზნაურის ხარისხით გვარად შალილაშვილად შარიშხის ნაკვლად იმერეთს შინა იწოდებინ აწ შარუსშვილებად და არიან მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა მალილა შვილები.

შენიშვნა. მეორე ვარიანტი: შალილაშვილები არიან გვარით შალიკაშვილები, გააზნაურებულნი, ვითარცა რატიანნი და სხვანი. (იხილეთ თავადი შალიკაშვილი.)

211. აზნაური ნანაშვილი. ესენი არიან ძველადვე გვარით ნინიაშვილისანი, ვითარცა ზეით დაუწერეთ და იწოდნენ მერე ნანიაშვილად და იუვენენ ცნობილ დროსა რესტომ მეფისასა და ტრაკტატსა შინა მოხსენიებულ, რომელნიცა აწ სცხორებენ სამუხრანოსა შინა.

სააბაშიოს ადგილის მოსახლენი აზნაურნი.

212. აზნაური უიფიანი. ამათი წინა-პარნი იყვნენ ძველადვე უიფთაგანნი, რომელნიცა დაშთა დროსა არჩილ მეფისასა იმერეთს, ოდეს მოვიდა მურვან ერუ, წელსა ქრისტეს აქეთ 669. და ოდეს აბაშიძეები მოვიდნენ ქართლს, ესენიც გარდმოყვნენ და მიუბოძა მეფემან ვახტანგ სურამის კერძოდ მამული და არიან მუნდგან მცხოვრებნი ქართლში და მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა. ამათნი გვარნი რომელნიცა სახლობენ სვანეთსა, ახალციხეს, იმერეთს და ქართლში.

213. აზნაური სავანელი. ამათნი წინა-პარნი არიან მონათესავენი მდაბალთა აბაშიძეთა, დამდაბლებულნი მათთან. ხოლო სავანელობა მიიღეს ამათ ადგილისა გამო სვანეთისასა, რომელ არს საწერეთლოჲსა ზეობასა შინა და მუნ ესახლნენ პირველ და მერე მოვიდნენ ქართლს, დროსა ვახტანგ მეფისასა, და არიან ცნობილ აზნაურად და ტრაკტატსა შინა მოხსენებულ.

შენიშვნა. მეორე ვარიანტი: სეკვან არის ციხე ვანის მხარეს მაგარი და მუნდგან არიან მოსრულნი, ამის გამო ეწოდათ სავანელები ქართულის ენის თვისებით. ესენი არიან დროსა თათართაგან დაპყრობისა მათ ადგილთა, რომელნიც იყვნენ ციხისა მის უფროსად, ესენი იყვნენ ძველადვე 901 წ.

214. აზნაური ჩხვიძე. ამათნი წინა-პარნი იყვნენ თავადის ჩხვიძის გვართაგან, რომელნიცა ზემოვე მოვიხსენე ჩხვიძეებისათვის, იხილე მუნ. და არიან ესენიცა მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა.

215. აზნაური რუსასშვილი. ამათნი წინა-პარნი არიან რუსეთით მოსრულნი ადრევე და მიღებულ მდაბალ აზ.

ნაურად, რომლისა გამო ადგილისა რუსეთითა ეწოდათ რუსას შვილობა და არიან მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა.

216. აზნაური ორჯონიკიძე. ესენი არიან სახლციხით ადგილით ორჯონიკი და ადგილისა გამო გაუგვარდათ ორჯონიკიძეობა, რომელნიმე სახლობენ იმერეთს და რომელნიმე ქართლს და არიან მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა და ცნობილიცა დროსა ვახტანგ მეფისასა და არიან მონათესავენი ზემოხსენებულის სახასო ორჯონიკიძისა, იხილეთ მუნ.

217. აზნაური გოდუბრელიძე. ამათნი წინა-პარნი იყვნენ რუსეთით აზნაურის გოდას გვარისანი და შთამოვიდნენ იმერეთს, რომელნიცა ცნობილი იყო აზნაურად ალექსანდრე იმერეთა მეფისაგანვე და არიან ტრაკტატსა შინაცა მოხსენებულ, რომელნიმე სახლობენ იმერეთს და რომელნიმე ქართლს.

218. აზნაური ნაკვლისშვილი. ამათნი წინა-პარნი იყვნენ მოხელედ ბუჭეთა ნაცვლად წოდებული და მის გამო გაუგვარდათ გვარი ესე ნაცვლის შვილობა, რომელნიმე სახლობენ ვახეთსა და რომელნიმე ქართლსა და არიან მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა.

219. აზნაური ავალიანი. ამათნი წინა-პარნი იყვნენ მდებარეთა ავალიანთა მონათესავენი და ცნობილი დროსავე რუსტომი მეფისასა, რომელნიმე სახლობენ იმერეთს და რომელნიმე ქართლს, იხილეთ ზემოთა ავალიანთათვის და არიან მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა.

220. აზნაური ალექსისძე. იხილეთ ალექსის მის ალექსაში მათის გვართაგან არიან მოხსენებულ ტრაკტატსა შინაცა.

221. აზნაური ჩიკოიძე. იხილეთ ზემოდ.

222. აზნაური ნემსაძე. ესენი არიან ბჟეღნი ნემეცის ძეგბი: ნურმაჰურ აწრუნელი ვანის ქვეყნიდამ.

223. საბადის შვილი არიან გვარით ურიანი, მოსრულნი 978 წ. რამდენსა ეწოდა საბადა და მის შვილთა უწოდეს საბადის შვილად, აზნაურად 985 წ.

224. კორძია. კურჩაკ, ანუ კურბაკ არის ურუმისა და განის ტბის საშუალ ადგილი, ან სალმასად წოდებულად და მუნიდგან არიან კურძაიანნი, ხელთ იმერთაგან ეწოდათ კორძაიუბი წელსა 3851.

225. ჭაშიტაშვილი, ჭარი არის ქალაქი მახლბელ უარამანიისა ადგილისა. წელსა 130 იქიდაძე მოვიდა ჭაისკელი და უწოდეს ჭაშიტაშვილი.

226. ჭაშიაშვილი. იმავე ჭაშიტაშვილის ქვეყნიდაძე არის.

227. დუშიაშვილი. დღემ იყო სპარსთა მეფისა მელიქშას შვილი. წელსა 1092 მისი გვარნი მოვიდნენ გარდაგდებულნი სპარსთაგან და მიიღეს საწმუნოება ქრისტიანეთად და მეფემან უბოძა ადგილნი სურამის სამთავროსა შინა და აზნაურის ხარისხით იყო მიღებულ.

228. ხაშანაძე. ხუშაკუნო არის სოფელი ნახკუნის მხარისა, გუსტანის ადგილის საშუალ, და მუნებურნი არიან ხაშანაძეები. ოდეს სპარსთაგან წარხდა სომეხთა ადგილნი, მათ შინ მოვიდნენ და დაესახლნენ სურამის საერისთავოსა შინა.

სათალავანდის შვილო აზნაურნი.

229. გოგობაშვილი. გორგაბეგის შვილი არიან, ძველად სომეხთ მეფეთა ადგილთაგან მოსრულნი, წელსა 630 და აწ იწოდებან გოგობაშვილებად.

230. მალმელიქის შვილი. ამათნი წინა-პარნი იყვნენ დვალეთს ოსთა აზნაურნი და არიან მუნიდგან გადმოსახლებულნი ქართლს სათალავანდო ადგილში.

231. შაღიბას შვილი. შახათ, ანუ შახით თავადი გუხთნის ადგილისა ნახჩევანის მხარეს აგულისა. ამათნი გვარნი მოკიდნენ და დაეშენნენ წ. 392 და მიიღო მეფემან რიცხვთა შინა აზნაურთასა.

232. სამარღანის შვილი. სამარყანდუღნი აჩიან ძველად, თურქისტანის ადგილიდამ მოსრულნი ძველადვე.

233. ხუცია შვილი. ესენი აჩიან იმერეთიდამ მოსრულნი ძველნი აზნაურნი მეფის გარის ხუცესის შვილნი, რომელთაც მსახურებისთვის მეფისა მიიღეს აზნაურობა.

234. ლაშაჭის შვილი. ლაშტივარ აჩის აწმრუმის მხარეს მახლობელ ქალაქი, რომელ დააქციეს თურქთა 1049 წ. აქაური აზნაურთაგანი მოკიდა ქართლში და მიიღეს გვარად ლაშაჭის შვილებად.

235. ნაგლაძე. აჩიან ძირით იმერეთიდამ მოსრულნი, ესენი იყვნენ ნერძენიძეგან, ვანის მხრიდამ გადმოსრულნი.

სახხვიძო აზნაურნი.

236. მაჭავარიანი. იხილუ ზემოთ.

237. ქართველი შვილი. მზითუკში გატანებული მეფეთაგან სადადიანოში.

238. რამინის შვილი. იხილუ ზემოთ და ქვემოთ.

სახერხეულიძო აზნაურნი.

239. მაჭავარიანი. იხილუ ზემოთ.

სათაქთაქი შვილო აზნაურნი.

240. რამინის შვილი. რევან აჩის სოფელი მახლობელ

ნიშახურისა ანდოეთისა კერძო და იქილამ არიან მოსუენი წ. 454. და ადგილისა გამო მიიღეს რამინისშვილობა.

241. დონენაშვილი. დონია არის ქალაქი კილიკიის მხარეს იკონიისა, იქილამ არიან მოსუენი და ადგილისა გამო გაუგვარდათ გვარი ესე წ. 1084.

242. ციმაკურიძე.

საყაფლანიშვილო აზნაურნი, ანუ რომელსაცა ჰყოლობენ ორბელიანნი.

243. ჩაჩიკაშვილი. სასუნკი, ანუ სასიკ. არის სამთავრო ვანისა მხარეს და იქაურნი არიან.

244. უაითმაზაშვილი.

245. დოერათაშვილი. დოდრათა იყო თათართ მთავარი ყაფმუხთა და ოღეს იყვნენ საქართველოსა შინა ყაფმუხნი მოფლობულად, მათინ ამისნი გვარნი დაშთნენ და ეწოდათ დოერათაშვილები, ენას თვისებისა გამო 1238 წ.

246. ბაგრატიშვილები. ბაგრატ გრიგოლის ძე იყო ტარონის ქვეყანასა შინა კერძოსა ვანისასა, რომელიც იყო კეისრისაგან რომანოსისა, პატრიკად დადგინებულა წ. 926 და, ოღეს დაიპყრეს ოსმალთა ადგილნი ესე, მოვიდნენ სომხითს და მეფემან მიიღო ამათი გვარნი აზნაურად და უბოძა ადგილნი. მერე დაშთათ ყაფლანიანთა გარემოებისა გამო.

247. შახურის შვილი. იხილე ზემოთ.

248. მორთუღაძე. მულათუღ იყო ვანანდუღი, რომელიც აწამეს თათართა მთავარმან ბუღამ 855 წ. და ამათნი შთამომავალნი მოვიდნენ ქართლში და მიიღეს გვარად მორთუღაძეობა, ანუ მულათაღიძეობა.

249. კობახისძვილი, (იხილეთ კობახიძეებში № 355).

250. ტარიელაძვილი. ტარონ არის ქვეყანა სომხეთსა შინა და უწოდებდენ მუნებურსა აზნაურთაგანსა ტარონიანად. ამათ შთამომავალსა ეწოდა სახელად ტარიელ და შვილთა და შთამომავლობათა მისთა უწოდეს ტარიელის შვილებად.

251. ულინიძე.

252. ხანდაძისძვილი. ხანარანდ არის სახელი კაცისა. ესე იყო სომეხი საბერძნეთსა შინა მოხელედ ანტიოქიისა კერძოდ 555 წ. ამანთი გვარნი მოვიდნენ შემდგომად დაპყრობისა თათართაგან ადგილთა მათ, მიიღო მეფემან აზნაურისა ხარისხითა და მუნდგან ეწოდებათ ხანდარანის მაგურ ხანდაძის შვილები.

253. ბუჭყიაძვილი. ბუჭნი ციხე არის ერევნისა კერძო და იქაურნი მეციხეთ უფროსნი იყვნენ. სომეხთაგანნი აზნაურნი. ესენი ცხოვრობდნენ 472 წ. ამათი გვარნი მოვიდნენ საქართველსა შინა და გაუგვარდათ ადგილისა გამო ბუჭყიაშვილობა.

254. ავთანდილაძვილი. არიან ძველადგანვე სომხეთელნი აზნაურნი.

255. მაჭავარიანი. (იხილეთ ზემოთა(?))

257. ჯანიაძვილი. ჯან, ანუ ჯანაბ სეკადს შვილი, გვარით სომეხი ავღანელი. ესენი იყვნენ 861 წ. ესენი მოვიდნენ შემდგომად სომეხთა მეფობისა და დაშთნენ ქართლსა შინა.

258. ნაცვლიძვილი. (იხილეთ ზემოთ).

259. საყვარელიძე. (იხილეთ ზემოთ).

260. ბანძაძვილი. არის ხეობა სიონისა ანუ სისიანი-სა; იქილამ არიან მოსულნი და სახელისა გამო მიიღეს ბანძა-

შვილებს. ბაძენ იყო თავადი კილიკიისა, რომელმაც ცხოვრებდა 1095 წ. და ამათნი გვარნი მოვიდნენ უამსა თურქთა გამდიერებისასა და დაესახლნენ ქართლში და მიიღეს გვარი ბანძვილებისა.

261. ქართარაძე. (იხილე ზემოთ).

262. ღერეული. გერე, ანუ ღერე, არის სომეხი ამტინგისა ადგილსა შინა და მუნიდგან არიან მოსულნი აზნაურნი და მიღებულნი მეფეთაგან აზნაურად 1335 წ.

263. კარგარეთელი. (იხილე ზემოთ).

264. ბეჟიტაშვილი. არიან კადმუხთაგან დაშთომილნი აზნაურნი, რომელსა ეწოდა ბეჟიტი და მუნიდგან იწოდებოდნენ ბეჟიტაშვილებად.

265. ლოლაძე. (იხილე ზემოთ).

შენიშვნა, ლოლა, ანუ ლელვა არის ციხე კილიკიისა სამეფოსა ზედა და ესენი იქიდან მოსულ არიან ციხისთავნი 1202 წ. რომელნიმე იმერეთსა შინა მოსახლობენ, რომელნიმე ქართლსა შინა.

266. შერგილაშვილი. შერგილ იყო ლეკთა მთავარი და იმათი გვარის კაცი არიან მოხუცნი და იწოდებიან ლეგვარად: პირველი შერგილაშვილებად და მეორენი შერენის შვილებად.

267. გაბილაშვილი. გაბილ, ანუ ზაბილ იყო ასული ლეონ III სომეხთა მეფისა. ამან აღზარდა ობოლი ვინმე ყრმა და უწოდა გაბილაშვილად. მის გამომ მიიღეს აზნაურება და მათ შთამომავალს ეწოდა გაბილაშვილებს. ესენი მოვიდნენ წელსა თურქთა დაპყრობისასა დიდისა სომხითისასა.

268. დივანაშვილები. არიან გვართ დვიანთის გვარისა თუძანის შვილებთაგანი, გილანიდამ მოსრულნი. ამათმა

გვარძის პირველმა განითვისა თუმანიშვილებსა და მეორემ დივანიშვილებსა.

269. ქაოზისძე. ქარაფუს არის სოფელი სომეხთა სამეფოსა შინა ტუსკისა კერძოდ და მუნიდგან მოვიდა ქალს ვინმე სომეხი, მიიღეს აზნაურად და იწოდებიან მუნიდგან ქაოზისშვილებად.

270. კოჭი ბროლაშვილი. ესენი არიან იმერეთიდან მოსულნი.

271. ელიოზისშვილი. (იხილე ზემოთ).

თავადის სომეხთ მელიქის ადგილთა შინა აზნაურნი.

272. აბაზაშვილი. აბაზ იყო სპარსპეტი სომეხთა მეფისა, უარსსა შინა დადგინებულა 984 წ. და უამსა თურქთა დაპყრობისასა მოვიდნენ მცირესა სომხითსა შინა და მუნიდგან იწოდებიან აბაზისშვილებად იმა აბაზისა შთამომავლებანი.

273. არდაშელისშვილი. არტაშერ სომეხთა თავადი იყო კეისრის კარზედ 545 წ., ჯარში მოსამსახურე. ამათნი გვარნი მოვიდნენ სომხითსა შინა და დაეშენნენ და მუნიდგან იწოდებიან არდაშერის შვილებად.

274. უარასანაშვილი. უარა ასან იყო თურქთაგანი აღაღარი ძველად დაშთომილი. ესენი დაშთნენ უამთა თურქთა განდევნისა სომხითით და ამისნი გვარნი იწოდებიან უარა ასანის შვილებად მამეულთ სახელისა გამო და არიან აზნაურნი.

275. ისაშვილი. ისა, ანუ ისაჲ არიან ავღანეანი ძველად თავადნი წელსა 855. მიღებულ არიან აზნაურად საქართველოს მეფისაგან, ესენი დაშთნენ დროსა ბუღასასა, სპარსთა მთავრისასა.

საავალიშვილო აზნაურნი.

276. ლაპინაშვილი. არის ადგილი ლუპინი საშუალო
აქვანიისა და ლუკთა და მუნიდგან არიან მოსულნი და ლაპინა-
ნასშვილს უწოდებენ შთამომავლობათა მათთა. ხოლო რომელ-
ნიმე ამათ გვართა ლაპინის შვილად უხმობენ. ესენი არიან
დროსა მუთისა გიორგისასა ქართლსა შინა მოსრულნი და ად-
გილისა გამო გაიგვარეს ესე.

277. აჯიას შვილი. ესენი არიან ძველადგანვე თათართ
გვარისა აჯიას შვილნი, სასაფრებდგან მოსულნი ხეობასა ში-
ნა და მონათლულნი მუნ.

278. სანთლის-გუდაშვილი. არიან ძველადვე ხეობის
აზნაურნი.

279. ლომიძე. არიან იმერეთის აზნაურნი, მათი სახ-
ლის ვაჟი მოსულა ქართლსა შინა.

280. გეცხოველი. არის ადგილი გეცხეტი. მუნებურ-
ნი არიან და ადგილისა გამო მიიღეს გვარი ესე.

281. ედიშერისშვილი. არიან ედისიდგან მოსულნი
ხეობასა შინა ძველადვე აზნაურნი.

კახეთის სამეფო აზნაურნი.

282. ნათანისშვილი. (იხილე ზემოთ ნათიშვილი).

283. პეტრიაშვილი. იყო ვანის მხრიდგან, მხნე და
ძლიერი მეომარი დედის ძმა გულვასილისა და წარჩინებულ
ვაჟი, რომელმანც მრავალ-გზით აწარმო სპარსსა მხედრობასა ქუჩ-
დულის ზედსხმითა და ამათნი გვარნი დაშთნენ კახეთსა შინა
წელსა 1108, მიიღეს აზნაურობა პეტრიაშვილობისა სახელისა
გამო მამულთა მისთა და მუნიდგან ცხოვრებენ კახეთსა შინა.

284. ყოდალაშვილი. კოდავით არის ქვეყანა, ანუ

ყოფილით თათრის ენითა. ესე ადგილი არის ერკუნის მხარეს, რომელიც იყო სანადირო ადგილი სომეხთა მეფისა და ყოფილეს ვისმე ვხარა ესე ადგილი. იმა ადგილთა ზედამხედი წელსა 368-სა არშაკ მეფისა დროსა. ამათნი გვარნი შემდგომად სომეხთა მეფისა მოვიდნენ ვახუთსა და მიიღო მეფემან აზნაურად ყოფილად.

285. კობიაშვილი. ყუბილასან იყო თათართა უფროსა დროსა დაზურობისა თათართაგან ვახუთისა და, რდეს ასწავიტეს ვახთა, ამისა ყუბილასანის ნათესავი ვინმე დაშთა და მოინათლა და მიიღეს მეფეთა აზნაურად 1253 წ. და იწოდებინ კობიაშვილებად.

286. ნაკვლისშვილი. (იხილე ზემოთ).

287. გილდაშვილი. ვინდ, ანუ გილდ იყო ეპისკოპოსი კილიკიის მხარესა. ესე იყო ზედამდები რბოლთა 365 წ., რდეს დაიპყრეს თათართა ესე ადგილნი, ამათნი გვარნი იწოდებოდნენ გინდაშვილებად და მოვიდნენ ვახუთსა, მეფემან მიიღო აზნაურად და მას აქეთ იწოდებინ გილდაშვილებად.

288. გიყიურელი. ვადიშე მაღხაზის შვილი ხურხუნელი წ. 450 იყვნენ სომეხთა თავადნი მამიკუნისათაგან. ესენი მოვიდნენ ყაძთა თათართა დაზურობისა სომხითისასა გიშყარს და მერე დაეშენნენ ვახუთსა და მიღებულ იქმენ მეფესაგან აზნაურად და იწოდებინ გიყიურელად ადგილისა გამო.

289. გარაყანიძე. ვარნიკ შვილის-შვილი იყო გულამისა დიდსა სომხითსა შინა წ. 2140-სა და 3300. ესენი დია ძველად მოვიდნენ, რ-სახლად გაყოფილნი, და იწოდებოდნენ ბარნიკაშვილებად. ვიჩუკლნი სახლობდენ ქსანსა ცხრამასა ზედა და ვატრონობდენ ადგილსა მასსა. ხოლო მეორენი იდგნენ ვარდანიისა (გლდანიისა) მხარეს, აწ ზემო აკვლად

წოდებულსა. პირველი არიან აწ ლამის ყანის სოფლისა პატ
რონი, ერისთავთაგან დამდაბლებული, ხელთ მუდრენი აწ
ცხადებენ ზემო აუჭასს.

290. მიწობლიძე. ბაიაზეთის მხარეს იყო მონასტე-
რი, მეწობად წოდებული, რომელიც ითარგმნების დიდის იობის
მონასტრად. ხელთ მუნ იყო თამა ვინმე წინამძღვარი მეტ-
ნიერი, წიგნთა მთარგმნელი, გვართთ თავადი და ამის გვარნი
მოვიდნენ არმაგუნისათა დროს და იწოდნენ მიწობლიძედ და
იყვნენ მთავრად კლდის კარისა ქართლსა შინა და მერე დამ-
ცირდნენ ამათნი გვარნი და გვიდნენ კახეთსა და მუნ მიღუ-
ბულ იქმნენ აზნაურად, მიწობლიძედ წოდებულნი.

291. გველეხიანი. ესენი არიან გველათელები. პირველ
იმერეთს მოვიდნენ და მერე კახეთსა, მეფის თეიმურაზის დროს.

192. მაჭავარიანი. (იხუჯე ზემოთ).

მენიშენა. მაჭარაკაძურ ადგილი არის ყარაბაღის მხარეს
ვაიციურისა შინა და ესენი არიან მუნიდგან მოსულნი, რომელ-
ნიმე იმერეთს და რომელნიმე ქართლსა წ. 1371.

293. აზნაურაშვილი. აღანუზან, ანუ აზარან იყო
სპარსთა მხედარი 349 წ. და სარდალი შაბურისა სპარსთა მე-
ფისა. ამათნი გვარნი დაშტენ კახეთსა შინა და მეფემან მიიღო
აზნაურთა რიცხვთა შინა აზნაურაშვილებად.

294. ბახუტაშვილი. ბახტინ იყო სომეხთა მოხელე
ათასის თავი, გვართთ ფრანგი, რომელიც სცხორებდა ყარა-
ბაღსა შინა. ამათნი გვარნი მოვიდნენ კახეთსა შინა. მეფემან
მიიღო აზნაურად და მუნიდგან იწოდებიან ბახტინიშვილები ბა-
ხუტაშვილებად.

295. თუმშალიშვილი. იყო მოხელე მზარეულთა,
შემდეგი ნაზირისა და მეფემან თეიმურაზმან გაუგვარა სახელი
9

თუშმაღისშვილობა და ირცხებიან აზნაურთ რიცხვში.

296. გოგნიაშვილი. გოგინ იყო ძმა მიწობლიძისა, მეღვინე მეფისა 1430 წ. და ამითმა შვილმა გაიგვარა გოგნიაშვილობი.

297. სულხანისშვილი. სულხან არის მონასტრის სახელი დიდსა სომხითსა შინა და მუნებურისა ადგილიდამ მოვიდნენ სომეხთა აზნაურნი სულხანნი და ქართულის სახელით სულხან სულხანისშვილობა გაიგვარეს 1391 წ.

298. მეღვინეთხუცესისშვილი. (იხილეთ ზემოთ).

299. მგალობლისშვილი. ესენი არიან მათხანთ გვარნი, რომელნიც იყვნენ პირველ მგალობელნი მეფისა სახლისანი და აგრეთვე ალავერდისაცა. ამისა გამო მგალობლის შვილობა გაუგვარდათ მათ მგალობლობისა გამო.

300. ენდრონიკაშვილი. ესენი არიან ენდრონიკანთაგან დაშთომილნი აზნაურნი. (იხილეთ თავადი ენდრონიკაშვილი).

301. აბელიშვილი. აბელა იყო ფარქოთა მოხელეთაგანი ზედამუგე და ხაიბი ფარქოთ ხუცისა დროსა ვადაჭმავ მეფისა არშაკუნისათასა 3859 წ. და ამით გვართა მიიღეს აბელის შვილობა მოვიდნენ. შემდგომად თათართ დაპყრობისა სომეხთ სამეფოსა 5518 წ. და დაეშენნენ ალავერდს, კახეთსა შინა. გაუგვარდათ აბელიშვილობა და არიან რიცხვითა შინა აზნაურთასა.

301. თანიშვილი. ესენი არიან შორს განყოფილი ფანიაშვილებისა და იწოდებიან თანიაშვილებად. ესე სახელი მიიღეს თათართაგან: თანს ტანოვანს ეწოდება და მის გამო გაუგვარდათ ესე.

302. იორამისშვილი. ესენი არიან გვართო ბერძენნი

იარსის შვილები, მოსრულნი ძველადვე საბერძნეთით და მუნიდ-
გან იწოდებან იარსიშვილებათ, აზნაურად მიღებულნი.

303 უძნაძე

304 ჯაბარაძე

305 ნაკვლისშვილი

ისივე ზემოთ.

306. ზაფხადასტანის შვილი. ესენი არიან გვარით
სპარსნი. ზაფხადასტან სახელის და მუნიდგან გაიგვარეს ზაფ-
ხადასტანის შვილობა.

307. ხირსეულაშვილი. ხირსადგან არიან ქიზიყისკე
ადგილად ხირსულნი და ამის გამო გაუგვარდათ ხირსულაშვი-
ლობა.

308. ბოსტაშვილები. არიან ძველად კალმუსთაგან
დაშთომილნი. ლომის(?) გამო გაიგვარეს ბოსტაშვილობა.

309. ასასაშვილი. ასით იყო ძველად ბერძენთა მხედ-
რა და ამასანი გვარნი მიხაილანი დაშთენ საქართველსა ში-
ნა დროსა ბერძენთა მეფისასა მონამოხისასა 1403 წ. და მუ-
ნიდგან მიიღეს ასასაშვილობა გვარად და ირიცხებან აზნაუ-
რად.

310. გომელისშვილი. არიან გვარით ელიოზაშვილ-
ბისაგან და მუნიდგან არიან მოსულნი გომიდგან და იწოდენ
გომელის შვილებად, რადგანაც გომელს უწოდენ მოსულსა.

311. ესიტაშვილი. ესეცა ასასაშვილთაგან არიან, ძვე-
ლად ასიტ ბერძენთ მეფეთა მხედართაგანი იყო.

312. ოზაიაშვილი, ანუ ოზაშვილი. ესენი არიან
გვარით ოზბეგიშვილები, ხვარასნიდამ მოსულნი, რომელიც იყო
ოზ ალა და მუნიდგან მიიღეს ოზაშვილობა.

313. ალაშვილი. ალა ტერტერ იყო ნახჩევანის ქვეყა

ნაში და დროსა შაახაზისასა მოვიდნენ კახეთსა შინა, ოღეს შაახაზ აჭყარა მუნიდგან სომეხნი და ესე იყო მდიდარი და კაცი კაცი და მეფემან დაასახლა 1604 წ. და მის შვილებს უწოდებენ ალაშვილებად და მიღებულ იყო მეფისაგან აზნაურადვე.

314. უავრიშვილი. ყარინ არის აზრუმის ქვეყანა და მუნიდგან არიან მოსულნი და ყარინიდგან მოსულთა მიიღეს უავრიშვილობა.

315. მიქელაშვილი.

316. ტარიელაშვილი. იხილე ზემოთ. ესენი სახლი კაცნი არიან საამილახვროს ტარულაშვილებისა.

იმერეთის თავადნი და აზნაურნი.

317. წერეთელი. არიან გვართი მონათესავენი წადარის ბეგისა დაღისტანს, რომელიცა ჭეულობდა წადარს და სხვათა მახლბეგთა მისთა. ოღეს მოვიდა ლანგ თემურ და აიძულა მუნებურთა გამაჭმადიანება. ამათ დაუტევეს ადგილი თვისი და მოვიდნენ ჩერქეზს და მუნიდგან გადმოვიდნენ იმერეთს მეფის ბაგრატის დროს 1395 წ. და მან მიიღო ჰატივით, მისცა საჩხერე და უწოდა თავადად და აწცა არიან მუნ ყაშიდგან აქამომდე. გიორგი მეფის დროს 1709 წ. შეიქმნენ უმეტეს წარჩინებულნი.

318. წულუკიძე. გიორგი მეფის დროს თავადნი 1605 წ.

319. აბაშიძე. მურვან ერუ რომ მოვიდა, მაშინ დარჩა აბაშური ბეგის შვილი, რომელიცა აღზარდა არჩილ მეფემან და უბოძა ჭალა და თავადობა. სხვანიცა ამისა სახელი დარჩნენ

მრავალნი და ესენიცა მუნ დასახლდა, რომელნიცა არიან აზნაურ-
რად, ისევე ახაშიძეებად წოდებულნი 668 წ.

320. ჩხვიძე. თავადნი გამომჩენილნი თეიმურაზ და
როსტომის დროს 1636 წ. ბაგრატ მეფემ 1535 წ. შოში-
ტა ჩხვიძე დასვა რაჭის ერისთავად.

321. მიქელაძე. ვაკის თავადი 1690 წ. მიქელ მთავა-
რი იყო მოსახლე ვანისა და აზრუმის საშუალ ადგილისა ტა-
რონსა შინა. ესე მიქელ მსახურებდა ალექსი კეისარსა, რომ-
ელსა მისცა დაი თვისი ცოლად და ამათგან იშვნენ ორნი
ძენი: გრიგოლ და იოანე, რომელნიცა იწოდებოდნენ პრესსუ-
ბესტოდ 1085 წ. მერედ შემდგომ თურქთაგან დაპყრობისა
ამათნი გვარნი მოვიდნენ იმერეთს და მიიღო მეფემან მიქელა-
ძეებად თავადებათ, მათნი მდაბალნი სახლის კაცნი მიქელაშვი-
ლებად, აზნაურად. პირველნი ცხოვრობენ იმერეთს, მორჩენი
ქართლსა.

322. თხვიძე არიან სალიპარტიანნი, ორბელიანთა ნა-
თესავი. (იხილე ორბელიანი. იმათი დროინდელნი არიან).

323. ჭილაძენი. ჭიხუაგ, ანუ ჭიხბაგ არის ადგილი-
სა გამო, რომელიცა არის აფხაზის მხარეს ჯეკთა და არის
იგი გვარი შერაცხილი აზნაურად და თავადად მეფისა თამარის
დროს, გარნა თავადნი არკინლა არიან გვარნი მისნი.

324. ყიყვაძე. ესენი იწოდნენ ყიყვაკის ადგილისა გა-
მო გურიისა კერძოდ.

325. ნიქარაძე. არიან სპარსთაგან ნიყადის შვილნი,
რომელნიცა დაშთნენ იმერეთს და მის გამო იწოდებიან ნიყა-
რად.

326. ლორთქიფანიძე. ლორიქან არის ციხე მხარესა
მცირის ადგილისასა, რომელ არს საფრანგის კერძოდ და მუნე-

ბუნნი მეციხოვნენი მოვიდნენ დროსა გიორგი მეფისასა 1656 წ. და ამის გამო მიიღეს სახელად ლორიქანის მაგიერ ლორთქიფანიძეობა.

327. აგიაშვილი. არიან მასხარაშვილები ძველად.

328. იაშვილი.

329. ავალიშვილი.

330. მარაბული.

331. ჯათარიძე.

332. მიქაძე. არის ადგილიდამ არაქატიას, ეწოდება ნიქა და ამისგანნი მოვიდნენ და იწოდნენ მიქაძედ 1042 წ.

333. მდივანბეგის შვილნი. არიან ახალნი აზნაურნი კვინიძეები.

334. მდივნის შვილები. არიან გვართ მდივნისაგან რაჭისა.

335. მესხიშვილი არის მესხეთიდან მოსულნი ახალციხის მხრიდან და არიან ძველად გვართ ამილახვრისანი.

336. თაყაშვილნი. არიან გვარად ბარათიანი და რომელიმე ჯათარიძეები.

337. მაჭავარიანი. (იხილე ზემოთ № 287).

338. აბულაძე. (იხილე ზემოთ აბულაჯ)

339. ჯღერიაშვილი. არის ძელვანელნი სოფლიდამ მხარესა ვაძელანისასა, მუნიდგან მოსულნი და იწოდნენ ჯღერიაშვილად. ესე ადგილი არს ყარსის მხარე, შარაქად წოდებულნი და იყო მუნ მეუფროსედ ჯღერან ვინმე გვარისა ყირგიზთაგან და ამის გამო იწოდნენ ჯღერიაშვილებად 533 წელსა.

340. თინუზისშვილი.

341. კუნნიტაშვილი. კუნტ არის სამზღვარი ახალ-

ცხისა ჰარხარის მთის კერძოდ და მუნდგან არიან მოსულნი ძველად და მიიღეს გვარად კუხნიტელობა და იწოდებიან მუნდგან კუხნიტეშვილებად წელსა 629-სა.

342. ჩიკოიძე. ისილე ზემო რე.

343. დოღობერიძე. ღუბილხანი, ანუ ღუღილხანი იყო თათარი წელსა 1253 და ამით გვარნი დაშთნენ იმერეთსა შინა და მიიღეს დოღობერიძეობა სახელისა გამო მათისა.

344. ინასარიძენი. ინანუს იყო სომეხთა მეფეთა თანამხლებელი ბაგრატიონთა გვარისა, თავადად მიღებულა 3984 5183 წელსა და ამათნი გვარნი მოვიდნენ იმერეთს და იწოდნენ ინასარიძეებად.

345. ლაშის შვილი. მუჟუმან ლაშა გომრგომ აღზარდა ობოლი ვინმე აზნაურთაგანი და უწოდა ლაშის შვილად.

346. გამურელიძე.

347. ხეიძე.

348. იაშვილი.

349. კანიძე. კახაბერის გვარიდგან ირინ.

350. კიკნაძე. კიკორანი მოშაირე მეცნიერი. იყო წელსა 5137 და ამათნი გვარნი დროსა ბერძენთ მეფისასა მოვიდნენ შომშიოსთან და დაეშენნენ იმერეთს და მის გამო დაშთნენ იმერეთს, გამრავლდა მათი გვარი და იწოდებიან კიკნაძეებად.

351. გლურჯიძე. (ისილე სააკაძენი.)

352. გოცირიძე. გონთარიძეები. ესენი იყვნენ ძველად მხედარნი ბერძენთა, ამათ უმუსხანათეს ბერძენთ მეფესა და მოვიდნენ გამოქცეულნი იმერეთს; მუნ შეიწყნარეს აზნაურად და დაეშენნენ 545 წ.

353. სვანაძე. არიან სვანეთის აზნაურნი მუნიდგან გად-
მოსულნი სვანის ძედ წოდებულნი.

354. კირმალაძე. კირმანოელის მსახურთაგანი მოკი-
დნენ საბერძნეთიდან 1144 წ. და კირმანოელის სახელისა გა-
მო მიიღეს კირმალაძეობა.

355. აბდუშერისშვილი. აბდიშურ იყო ზედაძველი
ქვესიისა ქალაქისა მოხელე წელსა 33. და ამათნი გვარნი მო-
კიდნენ დროსა თურქთა დაპყრობისასა სამხრეთისა და იწოდ-
ნენ აზნაურად აბდუშერისშვილებად.

356. თევდორაშვილი. თეოდორ რუსტუმელი იყო
მხედართ მძღვანი სამეხთა წ. 625 და ამათნი გვარნი მოკი-
დნენ დროსა თურქთა განძლიერებისასა და იწოდნენ თეოდო-
რას შვილებად.

357. კოჭიბროლაშვილი.

358. ბაქრაძე.

359. ჭილაშვილი.

360. თაყაშვილი. ფანასკენტელნი აზნაურნი.

361. კობახიძე. არიან ერევნის ადგილიდამ მოსულნი
კულმაფურიდამ იმერეთს, იმერეთიდან ქართლს. მოკიდნენ იმე-
რეთს 902 წ. და შერაცხილ იქმენ აზნაურად.

362. ბოჭორაშვილი. არიან ბოჭორმიდგან კახეთით
იმერეთს გადმოსახლებულნი და ადგილისა გამო გაუგვარდათ
ბოჭორაშვილება.

363. კვიტაშვილი. კატუკ ქალაქის კილიკიის კერძო
და მუნიდგან მოკიდნენ წ. 1288 აზნაურთა გვარნი და იწოდ-
ებიან კვიტაშვილებად ადგილისა გამო.

364. ბულაშვილი. თათართაგან დაშთომილნი არიან.
ესენიც ჯაფარიძეს გვარნი არიან.

365. სავანელი. იხილეთ ზემოთ.

366. გომართელი. არიან ორნი გომართიდან მოსულნი.

367. გძილიძე.

368. მომცემელიძე.

369. კვინინიძე.

ოდისის თავადნი.

1. დადიანი მთავარი.

2. დადიანის ბიძები და ბიძისშვილები.

3. ფაღავა. ფაღრაგულ ანუ ფაღაუმც, იყო ორბელიანი-თა გვარი, რომელიც მუშუქან გარდასახლდა ოდიშში და იწოდებოდა ფაღავაშვილებად, წელსა 1271.

4. ჩიჩუა. ძველად იყვნენ ესენი ჩიქოანის გვართაგან, რომელიც იყო ოჭან ვინმე სომეხთა თავადი და მან დაუტოვა სომეხთა სჯული და იქმნა მართ-მადიდებელი და ამის გამო სომეხთა უწოდეს ჩიქოჭან, ესე იგი წყეული ანუ შეჩვენებული ოჭან და მის გამო გაუგვარდათ ჩიქოანობა წელსა 1335 დროსა მეფისასა და ესენიც დაესახლნენ ოდისშია.

5. ჩიქოანი.

6. ქოჩაქიძე. ქუშანგ ანუ ქოჩანგ, არის ადგილსა ხორსნის მხარეს ხორაზმისასა და, ოდეს ზაქარია მხარგრძელმან ბრძოლა ხორასნულთა დროსა თამარ მეფისასა, მაშინ ქოჩანგელი მთავრის ძე, მცირე ყრმა მოიყვანა მძევლად; ესე ყრმა მოწათლეს ქრისტიანულ და დასახლეს ოდიშში და იწოდა თავადად ქოჩაქიძედ.

7. კორძია. არიან გვარად გურტნისძეები, ქართლადამ
მოსრულნი და ამათნი რამეუნიმე თავადნი არიან და რამეუ-
ნიმე აზნაურნი (ეხლას მათში თავადნი არ არიან).

8. გებუაძე. ლემუნა იყო ძველი აზვარ მეფისა, რამეუ-
მანც აღწერა ცხორება აზვარ მეფისა წელსა ქრისტეს აქედ 67
და მათნი გვარნი დროსა თურქთაგან დაბურთობისა მოვიდ-
ნენ ახალციხეს და მუნიდგან ოდიში და მეფემან მიიღო თა-
ვადათ წელსა 785.

9. ჯაიანი. ჯან, ან ჯააბ, იყო თათრის ბეგი. ესე მო-
ინათლას და დაემოყრა მამიკუნიათ გვართა ვანის მხრით მცხორ-
ებათა და მერმე მოვიდნენ დროსა თათართაგან დაბურთობისა
და დაესახლნენ იმერეთს და მეფემ მიიღო მათი გვარი თავა-
დად ჯაიანად.

10. აფაქიძე. ართვასან იყო თათრის ჩინგის ყეგნის
დროსა და ამან მიიღო სარწმუნოება ქრისტიანეთა და დაშ-
თა აბხაზეთს და უწოდეს მეთა მისთა აბაქაძეთ და მერე დაუ-
შენნენ ოდიში დროსა მეფისასა და მიღებულ იყვნენ თავადად
და მუნიდგან იწოდებიან გვარნი მათნი აფაქიძეებათ.

11. ჯოღია. ჯოღას იყო თათრის ბეგი, ესე მოვიდა
წელსა 1232 მეფესთანა ქართლს და ხათულა იღო, იმას მიუ-
ბოძა ადგილნი ოდიში და შემდგომ მან და მეთა მისთა მიი-
ღეს გვარად თავადნი ჯოღაიაშვილები (ეხლას არ არიან თა-
ვადნი ჯოღაიები).

12) გომაძე. გომას იყო განჯული თავადი, გვარით გომას,
მიხითარად წოდებული და, ოდეს სპარსთა დაიბურესადგილნი მის-
ნი, მათნი მოვიდნენ ქართლსა და მეფემან უბოძა ოდიში მამული
და მიიღო თავადად გომაძე და მის მეთა ეწოდათ გომაძეები
წელსა 1213 და მუნიდგან იწოდებიან გომაძეებათ.

13. მხეცია. მხეჭუც თავადი სომეხთა — მოვიდნენ დროსა თურქთაგან დაპყრობისასა და მეფემან მიიღო თავადად მხეციად და მის გამო გაუგვარდათ შვილთა მისთა მხეციაშვილობა.

აზნაურნი.

1. იასეულიანი. არიან ადგილის იასიდგან მოსრულნი ოდიშს დროთა მეფისასა წელსა 1532 და ადგილისა გამო მიიღეს იასეულიანობა.

2. ასათიანი — ასათი მიხაილ იყო ბერძენთა მხედარი სარდას მონომახზის კეისრისა წელსა 1073, და მისი შვილი მოვიდა იმერეთს და მეფემან მათი გვარი მიიღო ასათიანად და მუნიდგან იწოდებიან ამ გვარად.

3) გეგეჭუორი. გეგენა ჭყორჭუფი იყო და ამან გეგენამ მიიღო აზნაურობა სამსახურისა გამო მეფისა და მიუბოძა გეგეჭუორობა გვარად და გაუგვარდა ესე.

5. თოთუური (თოთუურია). არიან ჩუჩქების მხრიდან თათარ თოთუდგან მოსულნი და ადგილისა გამო მიიღეს გვარად თოთუურია.

5. გაბუნია. ესენი არიან ურიასტანის გაბადგან გარდმოსახლებულნი სემიკამიდისაგან ოდიშში და მუნიდგან იწოდებიან გაბუნიებად.

6. რევიან. არიან რევიანდელნი სპარსნი. ნიშახურის მხრიდან მოვიდა მათი გვარი და მიიღო ქრისტიანობა და უბოძა გვარად რევიანობა მეფემან.

7. გეგელიან. იყო სომეხთ მთავარი (განში), დადგენი-

ლი ბერძენთაგან წელსა 1038 და მათი გვარნი მოვიდნენ დროსა მეფისა და მიიღეს გვარად განძიელი და იმერეთ შესტყაფეს ენის თვისებისა გამო გეგელიათ.

8. შერია ანუ შელია. იყო თათარი აზრუმის გერძოდ და მოვიდნენ დროსა მეფისასა და იქმნა ქრისტიანუ და მიიღო გვარად შერაშვილი, ესენი იყვნენ ბეულად გშოსსენი დიდის თათარიდგან შერედუნელად წოდებულნი და ამავე გვარით მიღებულ იქმნენ ესენი.

9) ლოლუა. ესენი არიან ქუჩთის გვარისანი ლაღაღისშვილები, ესენი მოვიდნენ და მეფემან უბოძა აზნაურობა, გვარად ლაღაღაშვილობა.

10. კეირდია (კეიდა) ამათი გვარნი ეგვიპტის ქალაქის კეირიდგან მოყვნენ მეფესა დიმიტრის და მან უბოძა აზნაურობა კეისადგეობის ადგილის გამო.

11) თურულავა (თარულავა) თურულას იყო ურიათ მსაჯული, დადგინებულა რომაელთაგან რდიშსა შინა 1002 წ. და ამათ გვარნი დაშთენ მუნიდგან და იწოდებიან თარულავად.

12) მასხულია. მასხული არის ადგილი თათართა და იქიდან არიან მოსულნი.

13. ცხოდიაშვილი. ესენი არიან გვარათ ცხკედან გვარისანი.

14. შავდიაშვილი. არიან შავურდაშვილის გვარისანი.

15) სანგიანი არიან გვარად სანგინაშვილებისა.

16) ხაინდრავა. არის რთა გვარნი აზნაურნი.

მიიღება ხელის-მოწერა გაზეთს

„დროებაზედ“

1885 წლისათვის

თბილისში — «დროების» რედაქციაში; ქუთაისში — მმ. ჭილაძეების წიგნის მაღაზრიაში; ბათუმში — მასკ ნათაძესთან; თელავში — ვანო როსტომაშვილთან; გურში — ალალო თუთაყვითელთან.

ფასი გაზეთისა მთელის წლით — 9 მან., 6 თვით 5 მან.

იქვე და იმავე პირობებთან, რომელნიც ზემოთ არიან გამოცხადებულნი, მიიღება აგრეთვე ხელის-მოწერა ჟურნალს

„ივერიისაზედ“

ვინც ცალკე დაიბარებს მთელის 1885 წლით ჟურნალს «ივერიისა», უნდა გამოგზავნოს წლის ხუდრი ფული შიდა მანათი (სოფლის მასწავლებელთათვის ხუთი მანათი) «დროების» რედაქციაში ამ ადრესით: Въ Тифлисъ въ Редакцію «Дროება» ანუ Въ Редакцію журнала «Иверія».

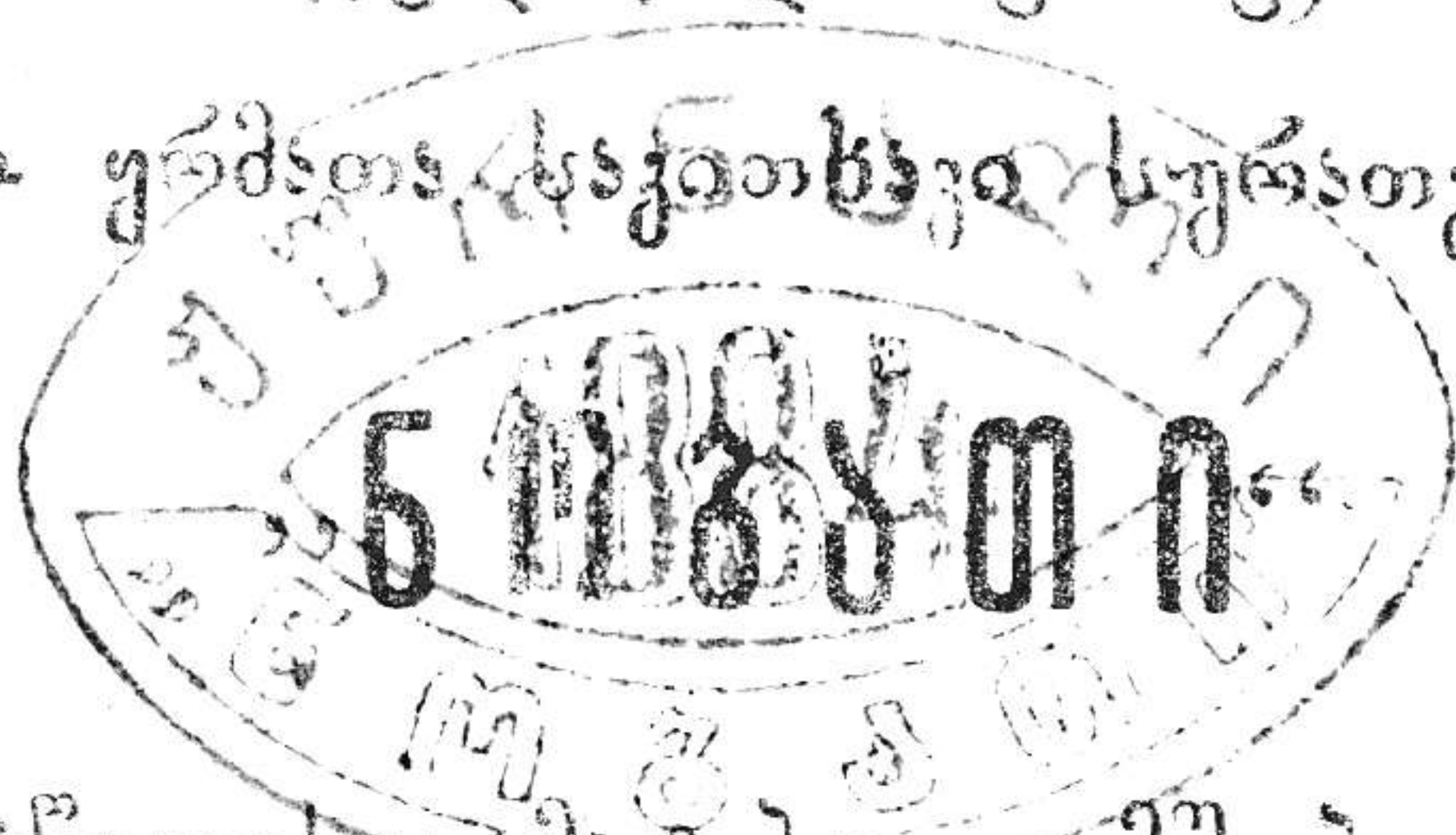
ვისაც უფრო ემარჯვებოდეს შეუძლიან «დროება» და «ივერიისა» ერთის წერილით დაიბაროს და ამისთვის ხუდრი ფული 16 მანათი გამოგზავნოს «დროებისკუ» ადრესით.

რედაქცია «ივერიისა» ჭსთხრეს მათ, ვისაც წერილების და სტატიების გამო საჭირო ექმნება რედაქციასთან, მიჭმარებთ თვითონ რედაქტორს უფულ-დღე დილის რვა საათიდან დილისკუ ათს საათამდე, ახალ ბეზუთოვის ქუჩაზედ, სახლი № 1.

რედაქტორი «ივერიისა» ილია ჭავჭავაძე.

ყურნალი «ნობათი»-ს გამოცემა 1885 წელში.
(წელიწადი მეორე)

საყოველთაო ყრმათა საქართველოს ყურნალი

ბუღალტრის ნაწილის დამატებით — მშობელთა და აღმზრდელთათვის — მომავალს 1885 წელში გამოვა იმავე პრეგრადით, მიმართულებითა და სიგრძით, რეგულაცია 1884 წ.

ყურნალზე ხელის-მოწერა. წლიური ფასი ყურნალი «ნობათი»-სა — ქადაქში დარიგებით და გარეშე გაგზავნით, დაჩხა იგივე, ე. ი. ოთხი მან. მარტო ნახევარი წლის ხელის-მოწერა არ მიიღება. ცალკე ნომერი ღირს ათი შაური.

საფასის მსწავლებელთ შეუძლიანთ გამოგზავნონ: თავდა-პირველად ორი მან. და დანარჩენი ორი მანათიც — მანისში; რამდენადაც ამ რიგად ხელის-მოწერა ქსურთ, პირ-და-პირ რუდაქციას უნდა მიმართონ.

ხელის-მოწერა მიიღება: თბილისში — ყურნალ «ნობათი»-ს რუდაქციაში, ალექსანდრევის ბაღთან, ხაზინის გვერდით, თუძანიშვილების სახლში № 7. და შავრდოვის წიგნის სააგენტოში. ქუთაისში — ძმ. ჭილაძეების წიგნის მაღაზიაში. გორში — ეკ. ფურცელაძესთან და თელავში — ივ. როსტომიშვილთან.

ფოსტის ადრესი: Тифлисъ, въ редакцію грузинскаго педагогическаго журнала «Н о б а т и».

რუდაქციის-გამომცემელი ა. ს. ლულაძე.

„ЮРИДИЧЕСКОЕ ОБОЗРѢНІЕ“

(годъ пятый)

Журналъ, какъ и прежде, будетъ выходить въ 1885 г. по четвергамъ, въ размѣрѣ отъ 1 до 2 печатныхъ листовъ, по прежней программѣ,

при содѣйствіи многихъ прежнихъ и нѣкоторыхъ новыхъ сотрудниковъ, въ томъ числѣ: К. Д. Анциферова, А. Я. Ашеберга, С. М. Арцруни, Ф. К. Бакало, Д. З. Бакрадзе, О. А. Быкова, Г. О. Івиніева, А. А. Гребенщикова, Я. И. Гурлянда, К. В. Долгова, И. Я. Долголенко, Г. А. Джаншіева, Д. И. Кишіани, Д. В. Квиркелія, П. М. Лебединскаго, А. Е. Носа, П. А. Опочинина, Я. И. Рашета, М. А. Селитренникова, Н. П. Смиттена, В. Д. Спасовича, А. Т. Тимановскаго, Я. Г. Теръ-Іоаннисяна, В. А. Хлѣбникова, Н. И. Чижевскаго и др.

Независимо статей общаго юридическаго характера по вопросамъ гражданскаго и уголовнаго права и судопроизводства, межевымъ, нотаріальнымъ, судебно-военнымъ и пр., а также о внутренней жизни Кавказскихъ судовъ и о вопросахъ дня,—въ 1885 г. будутъ помѣщены: грузинскіе законы царя Вахтанга, съ необходимыми предисловіемъ и примѣчаніями, и продолжены изслѣдованія законовъ: армянскихъ—по Мхитару Гошу, еврейскихъ—по Маймониду, мусульманскихъ, собственно Кавказскихъ народностей; ихъ адаты и пр.—Кромѣ того, Ст. І. Гулишамбаровъ, Н. А. Шавровъ и др. обѣщали статьи по вопросамъ Финансовымъ и экономическимъ; П. И. Коваленскій, З. А. Блюмъ, Г. И. Еджубовъ, А. А. Павловскій и др.—по судебно-медицинскимъ.

Пріемъ подписки, объявленій и розничная продажа: Тифлисъ, Сололакская ул., д. вн. меликова и въ Центральной Книжной торговлѣ.

Подписная цѣна на журналъ съ доставкою и пересылкою: на годъ—10 р., на 6 мѣс.—6 р., на 3 мѣс.—3 р. 20 к., на мѣс.—1 р. 25 к.

Расзрочка въ платежѣ денегъ допускается—для годовыхъ и полугодовыхъ подписчиковъ.

Желающіе пріобрѣсти журналъ за прежніе годы уплачиваютъ; за 1881 г.—8 р. 20 к. и за всѣ послѣдующіе по 10 руб.

Иногородные подписчики «Юрид. Обозр.» имѣютъ право на полученіе, чрезъ редакцію, свѣдѣній о положеніи ихъ дѣлъ въ Тиф. судеб. учрежд.—въ текстѣ журнала безвозмездно, письменныя и телеграфныя—по соглашенію съ редакціею журнала.

Редакторъ-издатель А. С. ФРЕНКЕЛЬ.